

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Řád cisterciáků přísné observance
se zaměřením na klášter v Novém Dvoře**

Bc. Renata Kostilníková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Řád cisterciáků přísné observance
se zaměřením na klášter v Novém Dvoře**

Bc. Renata Kostilníková

Vedoucí práce:

PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce PhDr., ThLic. Drahomíru Suchánkovi Ph.D., Th.D. za spolupráci, odborné rady, trpělivost a čas, jež mi věnoval při zpracování této diplomové práce. Děkuji také bratru Josefovi za přijetí v klášteře. Především za vstřícný přístup, ochotu a za poskytnutí všech důležitých informací formou osobního rozhovoru, který se uskutečnil 24. března 2018. Poděkování patří i mé rodině a blízkým přátelům za jejich podporu a pomoc během studia.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	BENEDIKTINSKÝ ŘÁD	4
2.1	Zakladatel řádu Benedikt z Nursie	5
2.2	Řehole svatého Benedikta	7
2.3	Historie benediktinského řádu až po vznik cisterciáků	9
2.4	Organizace řádu a život v klášteře	13
2.5	Dorozumívání v benediktinských kláštorech	17
2.6	Benediktinská spiritualita	21
2.6.1	<i>Lectio divina</i>	23
2.7	Dějiny benediktinů v Čechách	25
3	CISTERCIÁCKÝ ŘÁD	27
3.1	Historie cisterciáků až po vznik Cisterciáků přísné observance	28
3.1.1	Bernard z Clairvaux a jeho opatství	33
3.2	Organizace řádu a život v klášteře	35
3.3	Dorozumívání v cisterciáckých kláštorech	42
3.3.1	Katalog <i>Siquis a Ars</i>	44
3.4	Cisterciácká spiritualita	45
3.5	Rozdíly mezi benediktiny a cisterciáky	48
3.6	Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách	49
4	ŘÁD CISTERCIÁKŮ PŘÍSNÉ OBSERVANCE	52
4.1	Historie cisterciáků přísné observance	52
4.1.1	Armand de Rancé a klášteře La Trappe	54
4.2	Trapisté během Velké francouzské revoluce	56
4.3	Organizace řádu a život v klášteře	63
4.4	Dorozumívání v trapistických kláštorech	66
4.5	Trapistická spiritualita	68
4.6	Rozdíly mezi cisterciáky a trapisty	72
4.7	Opatství Sept-Fons	73
4.8	Dějiny trapistického řádu v Čechách	75
4.9	Klášter cisterciáků přísné observance v Novém Dvoře	76
4.9.1	Život v klášteře Nový Dvůr	79
4.9.2	Návštěva trapistů v klášteře Nový Dvůr, 2018	81

4.9.3	Vliv na západní Čechy	86
5	ZÁVĚR	89
6	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	93
7	RESUMÉ.....	99
8	PŘÍLOHY	102

1 ÚVOD

Téma diplomové práce „*Řád cisterciáků přísné observance se zaměřením na klášter v Novém Dvoře*“ jsem si zvolila z několika důvodů. Na prvním místě je především můj zájem o religionistiku a náboženské řády jako takové. Během bakalářského studia na FF ZČU jsem si za téma své bakalářské práce zvolila „*Počátky mnišství v evropském kontinentálním prostoru, Premonstráti v západních Čechách.*“ Bádání při psaní této práce mi pomohlo objasnit pohled na celý premonstrátský řád a podařilo se mi prokázat, že premonstráti značně ovlivnili společnost v západních Čechách. Ať už se jednalo o školství, zakládání měst nebo poskytování nových pracovních příležitostí. Nedaleko kláštera Teplá se nachází obec Dobrá Voda a dva kilometry od obce leží trapistický klášter Nový Dvůr. Mniši se snaží žít v izolaci od dnešní společnosti, což mě přivedlo k otázce, čím trapističtí mniši přispěli společnosti a kraji, ve kterém žijí. Zda se také věnují vzdělávání, charitě jako mniši z premonstrátského řádu, nebo jestli mají jiné způsoby vlivu.

Dějiny západního mnišství jsou provázány i se vznikem cisterciáků přísné observance, kteří mají své kořeny až u Řehole svatého Benedikta z Nursie a jednoho z nejstarších řeholních společenství, jimiž jsou benediktini a v pozdějších letech i cisterciáci. Oba dva řády se podílely na rozvoji duchovní a křesťanské tradice.

Text práce je rozdělen do tří hlavních kapitol. V první kapitole je nastíněn historický kontext benediktinů, kteří vznikli kolem 6. století. Pozornost je zaměřena na život zakladatele řádu Benedikta z Nursie a na jeho hlavní myšlenky, které sepsal ve své Řeholi, která se stala od té doby neodmyslitelně spjatou s mnišstvím jako takovým. Je vysvětlena organizace benediktinů, jak vypadal běžný den mnichů v klášteře a následně bude zmíněna i benediktinská spiritualita společně s *lectio divina*. S ohledem na zkoumání českého kláštera Nový Dvůr, je u benediktinů i cisterciáků připojena kapitola, jak se řády dostaly do Čech. Druhá kapitola je zpracována obdobně, ale se zaměřením na cisterciácký řád. Díky tomu je možné vysledovat značné odlišnosti mezi benediktiny a cisterciáky. Změnila se totiž nejen mnišská spiritualita, ale také struktura a organizace cisterciáků v důsledku reformy, která v řádu proběhla. Je zmíněno založení kláštera Citeaux, které je neodmyslitelně spjato i s řádem

trapistů. Několik slov je věnováno i Bernardovi z Clairvaux a jeho opatství a následovně proběhne komparace s benediktiny.

Třetí kapitola se věnuje řádu cisterciáků přísné observance. Jejich zakladateli, mnišskému životu, organizaci, spiritualitě a také opatství Sept-Fons, bez kterého by nejspíše nevznikla fundace na českém území. Proto další pozornost je věnována již přímo klášteru Nový Dvůr a jeho vzniku, je přiblížen jejich běžný den a také jakou vykonávají práci a díky čemu jsou soběstační. Provedu komparaci předložených informací a jejich následnou analýzu a srovnání života benediktinů, cisterciáků a trapistů. Pokusím se zjistit, jaké bylo jejich hlavní poslání a také jaké bylo zaměření klášterů a jak se řád vyvíjí v současnosti. Zda klášter Nový Dvůr nějakým způsobem ovlivňuje dnešní společnost, nebo jestli je opravdu pouze kontemplativním řádem.

Všechny tři kapitoly jsou doplněny o výzkum v oblasti vývoje znakové řeči, která se stala neodmyslitelně spjatou s mnišstvím vycházejícím z Řehole svatého Benedikta. Zde si pokládám otázky typu, zda je pro mnišský život mlčení v kláštorech opravdu nutné, jaký je rozdíl mezi vnitřním a vnějším tichem a jestli znaková řeč v kláštorech zanikla nebo jestli se stále používá.

Cílem práce je zmapovat historický vývoj a následné poslání monastického způsobu života, komparace způsobu života u benediktinů, cisterciáků i trapistů. Práce nemá sloužit jako pouhý výčet dějin, ale má se pokusit nastítnit vývoj, který směřuje k budoucnosti. Práce je zpracována na kulturně historické úrovni. Používá se analytická metoda na základě analýzy dostupné odborné literatury také metody deskripce daných historických a kulturních období, analýzy mnišského života v kláštorech a komparace jednotlivých témat. Po komparaci řádů je pozornost věnována klášteru Nový Dvůr, díky kterému je možné vidět, jak se dřívější zvyky mnichů a jejich myšlenky aplikovaly na řád v dnešní moderní společnosti. Pokusím se objasnit, jaký přínos má trapistický řád pro západní Čechy.

Chci poskytnout ucelenější pohled na celý trapistický řád s ohledem na mnišskou historii. Vytvořit historický přehled těch nejdůležitějších okamžiků u benediktinů i cisterciáků, díky kterým se nakonec zformoval řád cisterciáků přísné observance tak, jak ho dnes známe. Vzhledem k délce historického období, které je s cisterciáky přísné observance spojeno a také rozsahu diplomové práce se budu snažit pozornost věnovat především společným a

rozdílným znakům řádů a následně zkoumání historie a života v klášteře v Novém Dvoře.

Podklady pro vypracování diplomové práce jsem čerpala z pramenného zdroje, kterým se stala *Řehole svatého Benedikta* a ze sekundárních zdrojů, které se vztahovaly k danému tématu. Značné množství poznatků, které mi pomohly lépe pochopit a zmapovat středověké mnišství jsem získala z publikace od Hugh C. Lawrence „*Dějiny středověkého mnišství.*“ a také z knihy *Dějiny křesťanského mnišství* od Karla Suso Franka. Informace o znakové řeči jsem čerpala především z publikace *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech* od Radky Lomičkové. Ohledně trapistických dějin a spirituality mi pomohla publikace od Thomase Mertona „*Vody Siloe*“. Doplnující informace o trapistech jsem našla na oficiálních webových stránkách kláštera Nový Dvůr a zahraničních webových stránkách o řádu cisterciáků přísné observance. Práce bude doplněna o osobní rozhovor s trapistickým mnichem bratrem Josefem z kláštera Nový Dvůr, při kterém byla pořízena i fotodokumentace areálu, která je součástí příloh práce.

2 BENEDIKTINSKÝ ŘÁD

Počátky křesťanského mnišství je možné vysledovat do 3. století na území Egypta. Již od této doby měli mniši na výběr z několika možností. Budťo žít jako *anachoreté*, kterým se jinak říkalo poustevníci či *eremité*. Ti se rozhodli žít v odloučení od společnosti a bez jakékoliv komunity. Další možností byli *sarabité*. Tito mniši žili v malých skupinách většinou ve dvou či ve třech a neřídili se žádnou řeholí, pouze zákony, které si sami vybrali. Třetí možností byli mniši, kteří celý svůj život cestovali mezi kláštery. Měli označení *gyrovagové* či potulní mniši. A většinou na jednom místě vydrželi tři až pět dnů. V zásadě se však nelišili od sarabitů. Čtvrtou možností byla nejmíc rozšířená verze mnišství, kterou byli *cenobité*. Ti se většinou situovali do větších společenství pod vedením opata a později díky nim začaly vznikat kláštery, ve kterých si podle svatého Benediktina měli být všichni rovni.¹ Všechny tyto mnišské cesty byly rovnocenné a směřovaly ke stejnému cíli, kterým má být vztah s Bohem. Z Egypta se oba způsoby mnišského života rychle rozšířily do dalších regionů. Latinská Evropa se přikláněla především k cenobitství. První kláštery vznikaly již ve 4. století.² Počátky benediktinů jsou spojeny se jménem Benedikta z Nursie, který se stal jejich zakladatelem. „*Ordo Sancti Benedicti*“ vznikl na počátku 6. století a to na území Itálie na místě Monte Cassino a také Sacro Speco v Subiacu. Benedikt nechal v Monte Cassinu postavit klášter, který se stal jedním z hlavních míst benediktinské spirituality. Oproti předchozím řádům mnichům poskytl dostatek jídla a spánku, práce na polích většinou trvala sedm až osm hodin denně a zkrátil jim i chórovou modlitbu. Bylo zakázáno umrtvovat jakýmkoliv způsobem tělo bez výslovného souhlasu opata.³ Benediktini se stali nejstarší formou řeholního života v západním světě a jsou pevně provázáni se vznikem cisterciáckého řádu během 11. století a později v 17. století se vznikem samostatného řádu Cisterciáků přísné observance neboli trapistů.

¹ Saint Benedict, *The rule of Saint Benedict*, Christ the King Library, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2017, s. 3–6.

² LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s. 82–92.

³ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*. Praha: Krystal OP, 2007, s. 18–26.

2.1 Zakladatel řádu Benedikt z Nursie

O životě Benedikta se zachoval pouze jeden kvalitní zdroj a ten pochází od papeže Řehoře Velikého (590–604) z roku 593. Jedná se o čtyři knihy *Dialogů*, kde se celá druhá kniha věnovala právě Benediktovi z Nursie.⁴ Pojednává o životě světce, o jeho narození, vzdělání a době, kdy se poprvé seznámil s asketickým životem. V knize bylo popsáno i založení kláštera na Monte Cassinu a jak se stal opatem dvanácti klášterů.⁵

Jméno Benedikta je odvozeno z latinského slova *benedictus*, které znamená blahoslavený. Benedikt se narodil v Nursii, jež se nachází v Umbrii, a to kolem roku 480. Jeho rodiče byli zbožnými křesťany s poměrně značným majetkem. Jeho otec měl být senátorem, dnes by se jeho funkce dala přirovnat ke starostovi. Benedikt měl sestru sv. Scholastiku (480–543), která byla nejdříve jeptiškou a později abatyší v Piubarole kousek od Monte Cassina. Zasloužila se o založení ženské větve benediktinů.⁶ Rodiče Benedikta poslali na studia a nejspíše se měl věnovat studiu gramatiky a rétoriky a to v samotném Římě. Studium lidem otevíralo nové obzory, proto Benedikt do Říma odjel s určitým očekáváním a nadějí. Když nějakou dobu pozoroval, jakým zhýralým životem lidé ve městě žili, rozhodl se v patnácti letech město raději opustit s nedokončeným vzděláním. O Benediktovi se říkalo, že už jako dítě měl srdce starce. Tím bylo myšleno především to, že neprošel typickým dospíváním jako jeho vrstevníci. Namísto toho už byl v jejich letech rozvážným a velmi přemýšlivým a raději se stáhl zpět ze světa do soukromí.

Benedikt se po nějakém čase vydal na samotu v Subiacu, které se nachází na východ od Říma v údolí řeky Ania. Zde se setkal s mnichem Romanem, který žil v nedalekém klášteře. Jako poustevník tu měl žít Benedikt přibližně tři roky. Jednoho dne se u něj v jeskyni objevilo několik mnichů z kláštera. Zemřel jim opat, a proto se rozhodli Benedikta poprosit, aby se stal jejich novým představeným. Jenomže Benedikt se rozcházel s jejich názory, takže nabídku odmítl. Mniši však stále trvali na svém, až se Benedikt nakonec vzdal a

⁴ GRÜN, Anselm. *Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života*. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 17.

⁵ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 23–25.

⁶ NIGG, Walter, Marie KYRALOVÁ. *Benedikt z Nursie: otec západního mnišství: esej*. Přeložila Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Zvon, 1991, s. 47–48.

souhlasil. Tento krok se stal zásadním v jeho životě. Benedikt našel pro všechny nový zpustlý klášter a vyžadoval od mnichů dodržování klášterního řádu. Mniši byli nespokojeni, protože doufali, že nadále budou žít ve stavu úplného nepořádku jako předtím. Brzy na to docházelo k velkému napětí a sporům. Mniši začali přemýšlet, jak by se Benedikta mohli zbavit. Benedikt nebyl muž kompromisů a nechtěl jim vyklidit prostor, proto se ho rozhodli odstranit násilím. Pokusili se jej otrávit jedem ve víně, načež se Benedikt raději vzdal opatství a vrátil se zpět na samotu. Přicházeli za ním muži, kteří jeho způsob života obdivovali a chtěli se ho naučit. Pomáhal jim při utváření nového stylu života, což ho po určité době přivedlo k myšlence založit nový klášter.⁷ Celkem nechal postavit dvanáct malých klášterů, které byly vždy obsazeny přesně dvanácti mnichy. Zde je možné vidět provázanost s číslem dvanáct. Jelikož i sám Ježíš stanovil dvanáct apoštolů a dvanáct bylo také kmenů Izraele. Tato číslice má jednoduše symbolizovat schopnost vytvořit společenství. Benedikt stál na začátku nového klášterního společenství.⁸

Po odchodu na horu Monte Cassino tam Benedikt v roce 529 založil klášter, který se později stal nejdůležitějším centrem benediktinů.⁹ Rozhodl se na tomto místě postavit i kostel zasvěcený svatému Martinovi z Toursu a nechal vystavět i kapli svatého Jana Křtitele. Benedikt Monte Cassino již od té doby neopustil a právě na tomto místě sepsal svá základní řeholní pravidla, při jejichž psaní vycházel z mnišského života Jana Cassiana a Basila Velikého, ale hlavně z Magistra.

Doba, ve které Benedikt žil, spadá do vlády ostrogótského krále Theodericha, a jelikož se Ostrogóti vyznačovali ariánstvím, což znamenalo, že popírali rovnost Syna a Otce, tak se zasloužili o rozštěpení celé církve. Theoderich měl totiž razantně odmítavý postoj vůči katolíkům. Papež byl dokonce několikrát sesazen a opět dosazen. Benedikta v pozdějších letech postihla nemoc, kterou doprovázela i zimnice. Dne 21. března 547 měl ještě přijmout svátosti, jenže již byl velmi zesláblý a za podpory svých druhů zemřel ve stoje, než k přijetí stihlo dojít. Jeho tělo bylo kolem roku 672 přemístěno do kláštera Fleury-sur-Loire ve Francii. Na tomto místě zůstalo do roku 755, kdy

⁷ NIGG, Walter, Marie KYRALOVÁ, *Benedikt z Nursie: otec západního mnišství*, s. 27–30.

⁸ GRÜN, Anselm. *Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života*, s. 22.

⁹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, II.díl, 2.sv. Praha: Libri, 2004, s. 15–17.

byl zbytek ostatků přenesen zpět do Monte Cassina. Jeho menší části se rozmístily do benediktinských klášterů, jako byl Metten nebo Einsiedeln.¹⁰ V roce 568 vpadli do Itálie Langobardi a zasloužili se o zničení skoro všech klášterů. V roce 577 jim bylo vypáleno i Monte Cassino a mniši byli nuceni uprchnout do Říma.¹¹ K obnovení života na Monte Cassinu došlo v roce 717.

2.2 Řehole svatého Benedikta

Řehole je hlavním dokumentem benediktinů a dalších z něho vycházejících řádů a její poslední redakce byla sepsána kolem roku 535. Jedná se o klášterní pravidla sv. Benedikta (*Regula Sancti Benedicti Regula Monasteriorum*), ve kterých se v 73 kapitolách pojednává o aspektech mnišského života v klášteře. Obsahuje jak duchovní návod, tak i životní normy. Podle Řehole je v klášteře důležitá disciplína, mlčenlivost a pokora. Zároveň radí mnichům žít život podle evangelia.¹²

Benedikt se však nestal tvůrcem úplně první řehole. Ty existovaly i před ním. V západní Evropě se šířilo mnišské hnutí a během 5. století bylo napsáno několik řeholí, které se zabývaly pravidly klášterního života. Ta Benediktova vynikla především svým jasným uspořádáním a také délkou. Je důležité si uvědomit, že Benedikt sice vytvořil dílo, které svým způsobem bylo originální z hlediska stylistiky a stručnosti, ale vycházel z Řehole Mistrovy, která vznikla někdy kolem roku 500 na území jižní Galie. Značnou část Řehole Benedikt přejal a použil. Avšak je možné najít i zásadní odlišnosti mezi oběma spisy. Benedikt se nesnaží podřídít pravidlům maličkosti, značné rozhodování nechává na samotném opatovi a také klade důraz na vztahy mezi žáky, kteří se učí službě Bohu. Možná i proto je jeho Řehole o dvě třetiny kratší než ta, ze které Benedikt vycházel. Benediktova Řehole nedosáhla celoevropského uznání hned v době svého vzniku. Toho se jí dostalo až v pozdějším vývoji mnišství v Evropě. Dvě století byla Řehole svatého Benedikta užívána v kláštorech společně s jinými řeholními pravidly, jako například s Řeholí

¹⁰ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 15–18.

¹¹ GRÜN, Anselm. *Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života*, s. 18–19.

¹² BENEDIKT Z NURSIE, KOUPILOV, Ondřej, ed. *Řehole Benediktova*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 1998, s. 19–65.

svatého Kolumbána. Ze začátku existovaly tři kláštery, ve kterých se Řehole uplatňovala. Byly to v kláštorech Monte Cassino, Sacro Speco v Subiacu a Terracino. Řehole se tedy nejdříve šířila v Itálii.¹³

Teprve koncem 7. století se stala závaznou normou pro řeholní život, a to především v Anglii. V roce 742 stanovilo *Concilium Germanicum*, že všechny kláštery se mají Benediktovou Řeholí řídit.¹⁴ V oblasti kontinentální Evropy se dostala do povědomí společnosti až během 9. století, zásluhou Benedikta z Aniane (750–821), který se stal jejím reformátorem. Ze začátku Řeholi neuznával vůbec, jelikož vyznával přísný asketismus východu. Je známé, že své tělo týral pústy a zanedbával i hygienu. Až postupem času se u něj začalo objevovat nadšení z Benediktovy Řehole.¹⁵ V Cáchách proběhly dvě synody, na kterých se projednávala Řehole. První se uskutečnila v roce 816, kdy se rozhodlo, že ji mniši budou dodržovat jednotně. V roce 817 se na druhé synodě za přítomnosti opatů ze všech částí Franské říše probíraly první principy Řehole. Byla zde snaha odstranit původní chyby. Díky tomu vznikly doplňující předpisy neboli *consuetudines*. Benedikt z Aniane v Řeholi tedy provedl řadu změn a dá se říci, že modernizoval původní myšlenky. V nové Řeholi bylo možné nalézt méně manuální práce a více modliteb. Po Benediktově smrti začal jeho vliv postupně upadat a byl završen vpádem Normanů do Franské říše, po němž se reforma mnišského života zastavila.¹⁶ Je také důležité upozornit na to, že je doložena existence nespočtu rukopisů Benediktovi Řehole. Tou nejstarší by měl být rukopis pocházející z roku 750 z Anglie a nejcennější byl zhotoven v Cáchách někdy na začátku 9. století jako opis z originálu.

Po nástinu historických událostí, které po sepsání Řehole následovaly, je potřeba se také zaměřit na celkovou skladbu samotného díla. Ta je poměrně jednoduchá. Sice se skládá ze sedmdesáti tří kapitol, ale i přesto se dá rozdělit do dvou částí. Do první spadá první až sedmá kapitola, která se zabývá především duchovní naukou. Je v ní popsán odříkavý způsob života a také

¹³ FRANK, Karl Suso. *Dějiny křesťanského mnišství*. Praha: Benediktinské arcipatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003, s. 53.

¹⁴ GRÜN, Anselm. *Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života*, s. 40–41.

¹⁵ SKŘIVÁNEK, Anselm Pavel. *Počátky benediktinských klášterů v českých zemích*. Salve 16 (2006), č. 1, s. 23.

¹⁶ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 75–79.

vysvětleny všechny důležité ctnosti, kterých by měl mnich docílit. Těmi nejdůležitějšími jsou pokora a také poslušnost. Druhá část se týká praktického ustanovení, jak správně slavit bohoslužby nebo jak zajistit chod kláštera. Pozornost je věnována i volbě opata, dennímu řádu, trestům, manuální práci, četbě, jídlu či přijímání nových členů. Řehole se díky tomu stává praktickým vodítkem, jak správně řídit společenství mnichů a zároveň i jak vést správný duchovní život.¹⁷

2.3 Historie benediktinského řádu až po vznik cisterciáků

Ve značném množství klášterů začal řeholní život během let upadat. Stále více na ně doléhal tlak světské moci zvenčí. Církev v Západofrancké říši byla během 9. století závislá na feudální moci, která ovlivňovala obsazování církevních úřadů. Většinou byli do funkcí dosazováni příbuzní či oblíbenci lokální šlechty. Ti chápali svou funkci především jako zdroj příjmu. Církev byla nucena vyjít feudálům vstříc, když něco potřebovala, což po čase vedlo k hlubokému úpadku církevního života. Podle církevního práva byl nařízen dohled nad fungováním klášterů místními biskupy. Ti řešili všechny větší konflikty a měli na starost svěcení opatů, kněží a také vysvěcení kostelů. Ne vždy biskup dbal na povinnosti, které měl. Díky tomu byly kláštery stále více pod mocí feudálů. Klášter byl od té doby spíše místem pro výchovu dětí šlechticů a ztratily v této době svůj původní význam.¹⁸

Svou roli ohledně prosazování ideálu benediktinů sehrála clunyjská reforma, která proběhla během 10. století. Hlásilo se k ní tolik klášterů, že zde existovala možnost vytvořit vlastní řád, k čemuž ale nedošlo.¹⁹ Obroda církve tedy přišla společně s reformou. Hlavní podmínkou pro změnu bylo především prosazení svobody klášterů a také omezení zásahu ze strany biskupů a šlechty.²⁰

Před vysvětlením vzniku a dopadu reformy, je potřeba zmínit se o samotném klášteře Cluny. Byl založen v roce 910 jako nezávislé opatství vévodou Vilémem Akvitánským. Prvním opatem se stal Berno z Baume (850–

¹⁷ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 25–27.

¹⁸ SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013, s. 245.

¹⁹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2013, s. 12.

²⁰ SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny*, s. 245.

927), který pocházel z kláštera Baume-les-Messieurs v Burgundsku. Klášter Cluny měl ve své zakládací listině stanoveno, že není podřízen žádné světské moci, ale pouze papeži. To znamenalo, že papež nebyl vlastníkem kláštera, a naopak mu garantoval nezávislost a svobodu před duchovní mocí.²¹ Klášter odváděl Římu lenní poplatek a papež byl garantem svobody a nezávislosti kláštera na světské moci. Důležitou změnou bylo i to, že když opat zemřel, mniši měli právo si sami zvolit opata nového, bez žádných omezení zvenčí.²² Z kláštera Gigny vzešla benediktinská reforma, jež měla principy založené na Řeholi svatého Benedikta, které byly upravené ve stylu cášských dekretů Benedikta z Aniane. Berno se v klášteře Baume setkal se samotným vévodou Vilémem Akvitánským, kterému jeho syn zemřel, tudíž Vilém neměl žádného následovníka. Doslechl se o klášteře Baume a rozhodl se Bernonovi darovat území, na kterém by mohl nechat vystavět další klášter. Tomu se tak stalo 11. září v roce 910.

Berno tedy dostal na starost výstavbu kláštera Cluny, do kterého poté přivedl dvanáct mnichů. Šest z kláštera Baume a šest z kláštera Gigny. Ze začátku stavěli mniši jednoduché dřevěné domy a později začali také s výstavbou kostela, avšak v roce 918 Vilém Akvitánský zemřel a práce na stavbě se skoro zastavily. Ani v době smrti Berna nebyl klášter stále dokončen. Jeho hlavním záměrem během let bylo, aby se ve všech kláštorech dodržovala Řehole svatého Benedikta. Velmi přísně kontroloval, zda mniši pravidla skutečně dodržují. I přes možnost samostatné volby opatů si Berno vybral svého nástupce sám a stal se jím Odo (927–942), jenž získal pod svou správou kláštery Cluny, Déols a Massay. Berno zemřel v lednu roku 927. Za vlády Ody byly Cluny stále malým klášteřem, který nebyl dokončený. Avšak postupem času klášter začal vzkvétat.²³

Tvůrcem reformy byl druhý opat jménem Odo, povoláný do kláštera Cluny z kláštera Baume. V roce 927 získal pro Cluny od krále Rudolfa Burgundského dekret, který potvrzoval jeho zakládací listinu a také měl zaručit další privilegia. V roce 931 získal Odo od papeže Jana XI. opětovnou papežskou ochranu a svobodnou volbu opata a také privilegium na přijímání uprchlíků z jiných

²¹ SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny*, s. 246–247.

²² LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 83–86.

²³ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 55–57.

klášterů.²⁴ Opat zemřel v roce 942 a v jeho myšlenkách pokračovali opati Aymard, Majolus a Odilo. Chtěli opět zdůraznit liturgickou stránku klášterního života. Hlavním cílem reformy byla snaha navrátit se k původním myšlenkám benediktinské Řehole, která podle nich byla jedinou správnou cestou. Dalším cílem byla snaha o nezávislost a také soběstačnost a později se jednou z priorit stal boj proti simonii neboli obchodu s duchovními úřady. Další témata, kterými se reforma zabývala, byla i právo na azyl, obchod s otroky nebo kritika cizoložství.²⁵ Během 10. až 12. století se k opatství Cluny přidalo na dva tisíce klášterů. Díky privilegii, které měl klášter u papeže, se k němu mohly přičlenit další kláštery. Za opata Huga (1049–1109) se ke Clunám přidalo více než devět set klášterů. Cluny získaly postavení hlavní mnišské instituce v zemi. Tato reforma navazovala na myšlenky Benedikta z Anianu.²⁶ Díky cestování opatů mezi kláštery se vytvářely přátelské vztahy a myšlenka nezávislosti klášterů se postupně rozšiřovala. Na konci 11. století proběhla reforma benediktinství, která nakonec vyústila ke vzniku cisterciáckého řádu.²⁷

Reformované kláštery od té doby žily v souladu s Řeholí svatého Benedikta a navrátily se zpět k monastické tradici. Například v Německu se nejvýznamnějším klášterem, který vznikl z clunyské reformy, stal klášter Hirsau. Opatem byl jmenován Vilém z Hirsau (1071–1091). Klášteru se podařilo dále zreformovat kláštery St. Georgen, Petershausen či Michaelsberg s Berge u Magdeburgu.²⁸

Řeholníci svůj čas trávili hlavně liturgickými modlitbami či chvalozpěvy. Klášter měl zkrácenou dobu nutného noviciátu. Byla omezena fyzická práce, avšak značná část opatství zanedlouho patřila k těm nejbohatším. Díky tomu se mohli mniši věnovat umění, sochařství či budování klášterních knihoven. Po čase se tyto opatství odklonila od striktního dodržování zásad svatého Benedikta.²⁹ Velké množství řeholníků bylo ze šlechtických rodů, proto manuální práci raději přenechávali nevolníkům či řemeslníkům. V kláštorech se zachovávala mlčenlivost a mniši se mezi sebou dorozumívali posunky. Na jejich

²⁴ KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993, s. 85–89.

²⁵ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 80–81.

²⁶ SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny*, s. 246.

²⁷ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 86–89.

²⁸ Tamtéž, s. 101–103.

²⁹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 13.

dobu bylo možné zaznamenat také nevídanou úroveň vlastní očisty a hygieny. V klášterech žili i obláti, kteří byli pro svou rodinu investicí do kláštera. Jejich výchova probíhala tak, aby byli připraveni na zpívání bohoslužeb, a časem se upustilo od myšlenky vytvořit z kongregace vlastní řád. Vztah mezi mateřským klášteřem a podřízenými se postupně vytrácel, byť stále přetrvávala povinnost klášteřů platit do Cluny census neboli daň.³⁰ Na tento rozpor mezi askezí a bohatstvím upozornili noví reformátoři, kteří později založili cisterciácký řád. Sami pocházeli z Burgundska a prostředí klášteřů dobře znali, protože většinou z něj vyšli.³¹

³⁰ MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001, s. 93–96.

³¹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 13.

2.4 Organizace řádu a život v klášteře

Hned na úvod je potřeba připomenout, že do dnešní doby neexistuje jednotný řád benediktinů. Teprve až díky papeži Lvovi XIII. se v roce 1893 kongregace spojily do konfederace, ve které stojí opat primas se svým sídlem v Římě. Tento fakt svědčí o skutečnosti, že když Benedikt svou Řeholi sepisoval, jeho hlavním úmyslem nebylo vytvoření nového řádu.³² Tato kapitola bude pojednávat o klášteře, co vše musel uchazeč splnit, aby se stal členem řádu, jak se mniši oblékali, co jedli, jak vypadal jejich běžný den. Dále také jaké byly tresty, když byl mnich neposlušný nebo jakou práci benediktini vykonávali.

Benediktini nebyli tedy nikdy centralizované uskupení. Každý klášter byl samostatný a tvořil svou duchovní rodinu. Klášter byl místem, kde spolu mniši žili, modlili se a pracovali.³³ Mezi 6. a 10. stoletím byly kláštery zakládány jako opatství bez vazeb k jiným řádovým domům a všechny kláštery žily samostatně a izolovaně. Teprve od 10. století se začal uplatňovat princip filiace či sdružování.

Uchazeč, který se chtěl přidat k mnišské komunitě, musel nejdříve absolvovat půlroční kandidátskou dobu, ve které poznával celkový život kláštera a jeho prostředí. Když členi kapituly vyjádřili souhlas, postupoval uchazeč k době noviciátu. Noviciát trval kolem jednoho roku až dvou let. Byla to doba, kdy si mladý mnich budoval zkušenosti se životem v klášteře. Doba noviciátu mohla některým osobám pomoci uvědomit si, že pro tento způsob života nejsou stvořeni. Mnich byl veden k tomu, aby dokázal porozumět tomu, co se při jeho pobytu v klášteře v něm samém odehrávalo a celou tuto dobu byl pod dohledem staršího mnicha neboli otce novicmistra.³⁴ Toto období sloužilo k tomu, aby uchazeč studoval Řeholi a celkově se připravoval na život v klášteře. Po uplynutí doby komunita hlasovala, zda je kandidát vhodný a může složit slib, nebo ne. Pokud vyslovili souhlas, tak uchazeč postupoval ke složení slavných slibů. Jde o sliby čistoty, chudoby a poslušnosti. Noví členové

³² ZESCHICK, Johannes Nepomuk. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2007, s. 9.

³³ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 11.

³⁴ LOUF, André. *V milosti Boží: rozhovor s trapistou*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 19.

řádu, kteří se stávali mnichy, vždy přijímali řeholní jméno, které se nacházelo před křestním jménem. Členy konventu jsou laičtí bratři a řadoví kněží. Laické bratry dělíme na ty bez slibů a se slibem.³⁵

Co se oblečení týče, Benediktiny by nemělo být těžké rozpoznat, jejich typickým oděvem byl totiž černý hábit s černým škapulířem, cirkulem a někdy se objevovala i černá kapuce. Při výběru oblečení se přihlíželo i k tomu, v jakém podnebí mniši žili. V Evropě v mírném pásmu byla tunika a kápě dostačující. Mnich by měl mít dva svrchní oděvy s kapucí a širokými rukávy. Dále by měl mít i dva spodní oděvy s koženým opaskem a zástěrou. Škapulíř s kapucí mohl být doplněn také punčochami, šátkem, botami, nožem, jehlou a tabulkou s pisátkem. Když mnich dostal nové oblečení, přenechával to staré chudým. Mnich měl mít dvě tuniky pro spaní a pro umývání. Mniši, kteří cestovali, dostávali kalhoty, které po návratu z cest museli opět vrátit.³⁶

Život v klášteře se rozděloval mezi modlitbu, práci a odpočinek. Den mnichů začínal vigílii v půl jedné ráno, v půl třetí si mnich opět mohl lehnout a ve čtyři hodiny začínala matutina. Mniši se odebrali do kostela, kde zpívali chvalozpěvy. Když mnich nestihl na modlitbu přijít včas, musel se poté zpovídat ze svého hříchu a požádat o odpuštění. Někdy se mniši mohli ještě odebrat odpočívat.³⁷ Většinou mezi půl šestou a šestou ohlašoval zvon ranní chvály neboli primu, po kterých následovalo soukromé rozjímání. V neděli mniši vstávali ještě dříve než obvykle a měli o něco jiný sled dne a modliteb.³⁸ Kolem sedmé hodiny se konala ranní mše, poté snídaně a následovalo studium či práce. Před obědem probíhala ještě krátká modlitba nazývaná sexta. Odpoledne se mniši navraceli zpět ke svému studiu a práci a následně byla na řadě *lectio divina*, což je rozjímavá četba Bible. Kolem druhé hodiny odpoledne se zúčastnili nony a poté až do pěti hodin opět vykonávali manuální práci. V pět hodin se konala podvečerní modlitba neboli nešpory. Večeře se podávala mezi půl šestou a šestou hodinou. Po půl sedmé se mniši scházeli ke společné modlitbě a přípravě na další den. Ke spánku ulehali kolem půl osmé. Je důležité si uvědomit, že v každém klášteře se denní režim mohl nepatrně časově lišit.

³⁵ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 14.

³⁶ Saint Benedict, *The rule of Saint Benedict*, s. 66–68.

³⁷ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 110–111.

³⁸ Saint Benedict, *The rule of Saint Benedict*, s. 20.

Během noci nastalo velké mlčení, které sloužilo k tomu, aby byl slyšen tichý hlas Boží a také, aby se mniši připravili na další den. Mniši měli spát samostatně v oddělených postelích, které odpovídaly jejich stylu života. Pokud možno měli spát všichni v jedné místnosti, a jestliže to nešlo, tak v malých skupinách nejlépe po deseti. Mladí mniši neměli ležet vedle sebe, ale vždy měl být mezi nimi starší bratr. Spali na přikrývce a polštáři ze sena, které pravidelně chodil kontrolovat opat, zda v nich mniši neschovávali osobní věci, pokud u někoho tyto věci našel, uložil mu trest.³⁹ Až do rána jim v pokoji vždy hořela svíčka. V klášteře Cluny platilo pravidlo, že i v létě museli mniši ulehát ke spánku oblečení, nesmělo být odhaleno více než nohy či paže.⁴⁰

Při důležitých jednáních je svolán celý klášter, aby se daný problém mohl prodiskutovat. Opat vyslechne názory bratrů a po své úvaze se rozhodne, jak dál.⁴¹ Například pokud byl mnich neposlušný a odmítal Boha, byl pokárán nejdřív dvakrát v soukromí, a pokud se to opakovalo, konala se třetí výtka před všemi z kláštera. Když ani tento krok nevedl ke zlepšení, hrozil mnichovi trest či exkomunikace. Trest byl úměrný prohřešku. Při malých prohřešcích byl trestán například samotou u jídla. Vážnější prohřešky byly trestány tím, že se mnich nesměl účastnit modliteb a nikdo jiný se s dotyčným viníkem nesměl bavit. Také práci musel vykonávat sám a jeho přiděl jídla byl značně omezen. Pokud se i přesto s provinilcem bavil jiný mnich, hrozil stejný trest i jemu. Pokud ani tento způsob nepomohl a nedocházelo ke zlepšení ze strany mnicha, následovalo fyzické trestání a hrozilo i vyloučení z řádu. Když mnich odešel z kláštera dobrovolně nebo byl vyhozen, tak se stále mohl dvakrát vrátit s tím, že složil slib, že se jeho morálka a chování zlepší. Při třetím návratu již pro něj byly brány kláštera zapovězeny.⁴²

Práce byla nedílnou součástí benediktinského života, většinou ji vykonávali na venkově, toto dědictví jim zanechal samotný Benedikt. Ten netvrdil, že všichni musí pracovat na poli, ale povzbuzoval ty, co toho schopni byli. Mniši mohli v práci nalézt díky svobodě ducha svůj hlavní záměr.⁴³ Mniši vždy

³⁹ Saint Benedict, *The rule of Saint Benedict*, s. 66–68.

⁴⁰ Tamtéž, s. 31–32.

⁴¹ Tamtéž, s. 6–7.

⁴² Tamtéž, s. 38–39.

⁴³ JERONÝM a MIKULÁŠ. *Umění naslouchat*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 101.

pěstovali pohostinnost, která byla projevem Kristovy lásky ke svým bratřím, kteří potřebovali nocleh. Klášter pro ně představoval především místo, kde se mohli posilnit jídlem a pitím před další cestou. Bylo to z důvodu nedostatečné infrastruktury, proto byly některé kláštery zakládány přímo za účelem pohostinství.⁴⁴

Benediktini na rozdíl od ostatních řádů nemají přesně vymezenou svoji činnost nebo konkrétní práce. Ta se vždy přizpůsobovala jejich životnímu stylu a především poloze kláštera. Jinak se žilo v klášteře ve městě a jinak na venkově. To se týkalo i práce, kterou mniši vykonávali. Mohla probíhat v odvětví zemědělství, pěstitelství, řemesel nebo farmacie.⁴⁵ Mnichům bylo zakázáno cokoli vlastnit. Každý dostával tolik, kolik potřeboval. Každý mnich obsluhoval toho druhého. Všichni dělali všechno. Jejich práce byla omezena a také uzpůsobena jejich věku.⁴⁶

Kláštery měly i funkci sociální. Staraly se o nemocné a chudé. Občas svěští donátoři či opati zakládali nadace a výtěžek byl věnovali na stravu pro chudé. U některých klášterů se zřizovaly i nemocnice, které měly hlavní funkci jako noclehárny pro poutníky. Rozlišovalo se mezi *hospitale divitum*, což byly špitály pro zámožné, a *hospitale pauperum*, špitály pro chudé.⁴⁷

⁴⁴ LOUF, André. *V milosti Boží: rozhovor s trapistou*, s. 98.

⁴⁵ ROYT, Jan, Anselm SKŘIVÁNEK a Ondřej KOUPIL. *Břevnovský klášter: historie kláštera, průvodce, benediktinský život*. 2., upr. a dopl. vyd. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2011, s. 42–45.

⁴⁶ Saint Benedict, *The rule of Saint Benedict*, s. 44–46.

⁴⁷ SKŘIVÁNEK, Anselm Pavel. *Počátky benediktinských klášterů v českých zemích*. *Salve* 16 (2006), č. 1, s. 34.

2.5 Dorozumívání v benediktinských kláštorech

Po lepší přiblížení dané problematiky je potřeba nejprve věnovat pozornost pojmům *ticho*, *mluvení* a *mlčení*. *Ticho* je nedílnou součástí mnišského života a celé jejich tradice. *Mluvení* s sebou podle mnišské tradice přináší čtyři základní nebezpečí. Je jím zvědavost, která vede k rozržitosti. Zvědavý člověk se stará o vše možné a stává se povrchním. Dalším nebezpečím je posuzování druhých, čímž je myšleno, že většinou mluvíme hlavně o druhých lidech a ne vždy pozitivně. Třetím nebezpečím je touha po slávě, která nastane, když neustále mluvíme jen o sobě. Člověk dokáže obracet slova tak, aby v ostatních vzbuzoval uznání. Posledním je nebezpečí zanedbávání vnitřní bdělosti. Mluvení dokáže naše emoce vždy znovu rozvířit, na rozdíl od mlčení, které je v poklidu nechá usadit.⁴⁸

Každý mnich má právo se uchýlit do *mlčení*. Mniši byli přesvědčeni, že rozumní lidé mlčení obdivují, ale nikdo nedokáže postoupit dál. Je to kvůli tomu, že je vzdáleno běžnému chování.⁴⁹ Při mlčení by se člověk měl setkat sám se sebou. Místo toho je neustále na útěku a samoty jako takové se bojí. Když začne trávit čas sám, velmi často se raději něčím zaměstná. Mniši zastávali názor, že už jen tím, že si člověk pustí televizi nebo rozhlas utíká před sebou samým. Lidi totiž prý znervózňuje představa, že budou celou dobu sedět v naprostém klidu a budou mlčet. Když člověk vydrží mlčet, tak se ihned začnou objevovat všemožné myšlenky, city, nálady, úzkosti, pocity. Tím se odhalí vnitřní zmatek, který člověk v sobě má. Mlčení slouží jakožto analýza našeho současného stavu.⁵⁰ Mlčení se stalo výsadním právem řeholním. Starší mniši museli své nejniternější myšlenky vyjevovat zkušenému spolubratrovi. Nikde jinde myšlenky šířit nemohli. Bylo to z důvodu, že ani mnich nemůže zvládnout tíhu všech svých pocitů, a pokud by toho i přesto chtěl docílit sám, tak není pravým mnichem, protože není ochotný odhalit svůj vnitřní stav svému bratru. Jelikož lpění na mlčení za každou cenu se stane spíše jedem v tom slova

⁴⁸ GRÜN, Anselm. *O mlčení*. Vyd. v KN 4. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 6–10.

⁴⁹ JERONÝM a MIKULÁŠ. *Umění naslouchat*, s. 92–96.

⁵⁰ GRÜN, Anselm. *O mlčení*, s. 9–12.

smyslu, že se člověk stane izolovaným a řešení, na která přijde, budou stejně jen dočasná.⁵¹

Benediktinský mnich žije v pospolitosti, ve které se zcela odevzdává své komunitě, ale i on občas pocítí potřebu někam se schovat.⁵² Mlčení se musí naučit, ale ne tím, že se uzavře a izoluje od společnosti, má to být přesně naopak. Mlčení se nejlíp naučí uprostřed všeho dění a shonu všedního dne.⁵³ Mnichům mlčení pomáhá i v získávání odstupů od hněvu. Tím lépe poznají sami sebe. Benedikt často používal mlčení jako trest pro bratry, protože mlčení v tomto případě považoval za lék. Dává totiž bratrům možnost, aby se nad sebou zamysleli a začali litovat toho, co udělali. Mniši jsou spjati se znakovou řečí, která se užívala v kláštorech již od 10. století, avšak dorozumívání pomocí gest či znaků je stejně staré jako lidstvo samo. Mniši se nesnažili nahradit řeč jako takovou, ale spíše se potřebovali dorozumívát i v místech, kde muselo být naprosté ticho. Znaková řeč se používala pouze v případech, které byly neodkladné pro provoz kláštera, proto znaky neměly sdělovat nic osobního.⁵⁴

Nejdůležitějším mnišským textem o dorozumívání se stala *Benediktova Řehole* a především její kapitola „*O mlčenlivosti*“. Benedikt chtěl v klášteře vytvořit prostor ticha. Díky kterému by mnichy uchránil před hříchem, k němuž je hovor podle něj svádí. Mlčení je ctností mnichů, kterou se musí učit. Samotný Benedikt věděl, že ticho má podíl na vnitřním soustředění a také, že je zcela zásadní pro život v klášteře. Avšak ještě existuje jedna řehole, která se stala stěžejní pro pochopení benediktinského dorozumívání. Je jí *Mistrova Řehole*, díky které se dají zjistit další místa a časy, kdy bylo v kláštorech zakázáno mluvit. V době benediktinů stále nešlo o znakovou řeč, jako ji známe dnes. Je důležité si uvědomit, že mniši ticho nepojímali jako stoprocentní, byla dovolena možnost tichého rozhovoru. Mniši na sebe mohli gestikulovat v místnosti, ale když jim například zhasla svíce, tak na sebe neviděli dostatečně dobře, aby svá gesta navzájem pochopili. To byl nejspíše i jeden z důvodů přípustnosti tiché rozmluvy. Hlavní problém v pochopení dorozumívání v kláštorech je především to, že slovo *signum* je v Benediktově Řeholi používáno ve třech významech.

⁵¹ GRÜN, Anselm. *O mlčení*, s. 12.

⁵² JAMISON JAMISON, Christopher. *Hledání svatyně: klášterní moudrost jako návod pro všední život*. Přeložil Jaroslav GORČÁK. Praha: Argo, 2016, s. 44–46.

⁵³ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 21.

⁵⁴ Tamtéž, s. 8.

Pojem může znamenat jak zvuk zvonů tak ohlášení konce či začátku určité činnosti nebo to také může být ukončování tiché modlitby. Tím se myslí například poklepání na dřevo, že je modlitba u konce. Proto je při tvorbě textů nutné rozvažovat, jaký termín se použije.

Během let 816 a 817 bylo na několika koncilech v Cáchách stanoveno, že kláštery se mají přizpůsobit Řeholi svatého Benedikta.⁵⁵ Od této chvíle začalo být ticho vyžadováno častěji a i během práce. Lze si tedy povšimnout zásadního rozdílu v pohledu na dorozumívání. V Benediktově Řeholi se píše především o tom, kde všude se mluvit nesmí, ale během 9. století se již spíše mluví o tom, kde se mluvit může, jelikož míst se zákazem bylo dvakrát tolik než dříve. Do 9. století nebylo *silentium* tím nejdominantnějším prvkem v životě mnichů.

Benedikt rozlišoval pojmy *silentium* neboli praktické nemluvení a *taciturnitas*, které znamená mlčenlivost. První pojem označuje ticho jako absenci hluku a druhý je postojem člověka, který se vzdal formy vyjadřování a uchýlil se k mlčenlivosti. Postupně se *silentium* rozšířilo do všech klášterů, které žily podle Benediktovo Řehole. Benedikt i jeho předchůdci viděli značný problém mlčenlivosti v případě hovoru s klášterními hosty a nabádali mnichy, aby se vyhýbali komunikaci s nimi. Objevovala se zde snaha o omezení spojení s okolním světem. Mniši se mezi sebou neměli bavit také o věcech, které viděli a slyšeli za zdmi kláštera.⁵⁶ Zvláštní pozornost byla věnována i tichu při četbě. V antice člověk četl i psal nahlas, v kláštorech to bylo přesně naopak.

U benediktinů byl prvním místem, kde vznikla znaková řeč, klášter La Baume, který byl předchůdcem kláštera Cluny. V La Baume se znaková řeč vyvíjela spíše jako tajný a nepovolený prostředek ke komunikaci a právě až v dalších letech byla řeč uznána díky opatu Odonovi jako oficiální součást mnišského života. Cluny jsou důležitým mezníkem pro *silencium*, jelikož na ticho začali mniši klást větší důraz. Důležitým dokladem se stal životopis opata Odon od Jana ze Salerna. Odo měl být při vstupu do noviciátu svědkem toho, že mniši mezi sebou používali znaky.⁵⁷ První klášter, který převzal znakovou řeč

⁵⁵ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech*, s. 50.

⁵⁶ JAMISON, Christopher. *Hledání svatyně: klášterní moudrost jako návod pro všední život*, s. 44–45.

⁵⁷ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech*, s. 47.

z kláštera Cluny, byl klášter Fleury a dalším důležitým místem je německý klášter svatého Petra a Pavla v Hirsau.

Avšak i přes to, že pravidla mlčení byla jasně dána, v klášteře Cluny byla vytvořena funkce cirkátora. Tu zastávali mniši, kteří měli sledovat prohršky bratrů a dále je sdělovali opatovi. Cirkátor měl ráno a večer obcházet klášter a kontrolovat, zda mniši mezi sebou nemluví a také, jestli nespí při modlitbách, či jestli nedošlo k dalším pochybením. Pokud se tomu tak stalo, bylo to neprodleně sděleno opatovi, který rozhodoval o druhu trestu a pokárání.⁵⁸

U benediktinského řádu se dochovalo nejvíce katalogů, žádný jiný řád jich neměl více. Mnich Bernard z Cluny sepsal první katalog, v němž jsou zaznamenány zvyky a pravidla platné pro klášter, již kolem roku 1075.⁵⁹ Díky tomu se znaková řeč v polovině 11. století stala oficiální aktem. Druhý katalog *Consuetudines Cluniacenses* sepsal jeho spolubratr Ulrich z Zell, pro opata Viléma z Hirsau, který ve svém klášteře chtěl zavést také clunyjskou reformu. Opat Vilém pak sepsal v 80. letech 11. století vlastní *consuetudines* a připojil k němu i katalog, který se inspiroval tím od Ulricha z Zell, rozdíl byl však především v systému. Některé pokrmy či podnebí se také lišily.

Významným katalogem je i soupis znaků z kláštera Fleury ve Francii. Ten je znám až z doby 14. století, ale jeho předloha vznikla již v roce 1087 a během 15. století byl katalog dodatečně doplněn o nekrolog. Katalog se skládal ze 154 znaků.⁶⁰ Dalšími známé benediktinské katalogy jsou z oblastí Canterbury, opatství svatého Edmunda, Ely nebo Saint Chinian. Každý katalog byl od té doby rozdělen na několik částí. První část se zabývala jídlem, kde jsou uvedené znaky pro čtyři druhy chlebů a ryb, dále znaky pro nápoje a také nádoby. V další části je pozornost věnována oděvu a také celkové péči o tělo. Třetí se zaměřuje na znaky pro bohoslužbu nebo knihy a poslední část pojednává o osobách obecně, abstraktních slovech nebo obyvatelích kláštera.

⁵⁸ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštěrech*, s. 25–33.

⁵⁹ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 173–174.

⁶⁰ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštěrech*, s. 111–116.

2.6 Benediktinská spiritualita

Benediktinská spiritualita se snaží o naplnění touhy po věčných hodnotách. Snaží se hledat Boha pomocí odloučení od společnosti. Odloučení pomáhá ke vzdálení se od neřestných myšlenek. Důležitá je především stálost v komunitě, je totiž projevem lásky ke svým bratrům. Člověk by měl být pokorný, aby takového způsobu života dosáhl. Měl by se snažit navázat společenství s Bohem. Benedikt se odvrátil od jednostranné askeze a založil novou mnišskou společnost. Nepotřeboval, aby lidé drželi hladovky, a byl proti jakémukoliv přehánění. Podařilo se mu dostat lidskou práci na stejnou úroveň, jakou měla modlitba, proto také řádové heslo znělo: „*ORA ET LABORA*.”⁶¹

Mnišský život má být hledáním Boha. Mnich by neměl mít z Boha potěšení, měl by být ve stavu, kdy teprve putuje k cíli a ta cesta se neobejde bez únavy. Víra nemá poskytovat potěšení, a to ani Bůh samotný.⁶² Mnich by měl v klášteře nalézt vhodné prostředí, aby mohl naplnit své tužby. K tomu potřeboval komunitu. Do kláštera vždy přicházeli lidé rozdílných vlastností a postavení. Rozhodli se spolu strávit zbytek svého života a bylo možné mezi nimi vidět pestrost jak v generaci, nadání či povaze, tak i v sociálním prostředí. Jejich společnou věcí byl pouze jeden stejný cíl, kterým bylo směřování k Bohu.⁶³ Nechtěli změny ve svém životě, ty přinášely většinou pouze zmatek a odvracely pozornost od služby Boží. Opat měl být tvůrcem celé kontinuity. Měl umět ocenit úsilí svých synů a projevit jim uznání.⁶⁴

Je těžké vymezit přesný pojem mnicha. Je několik typů mnišského života, které se ještě liší na západě i na východě Evropy.⁶⁵ Mnich je pokřtěný křesťan, který je jako každý povolán růst v Kristu. Mnich je někdo, koho vyznačuje samota, ale také musí být hledačem Boha. Ze začátku je pro mnichy vše nové, je stále co objevovat, čemu se učit. Čas je vyplněn studiem a formací. To určuje

⁶¹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 17.

⁶² JERONÝM a MIKULÁŠ. *Umění naslouchat*, s. 38.

⁶³ SAMUEL. *Na ohnivém voze*. Praha: Triáda, 2008, s. 65.

⁶⁴ JERONÝM a MIKULÁŠ. *Umění naslouchat*, s. 110.

⁶⁵ LOUF, André. *V milosti Boží: rozhovor s trapistou*, s. 20.

rytmus jejich života. Zlom přichází kolem čtyřicátého roku života, kdy si může mnich začít uvědomovat, že chce své poznatky předat dál k užítku jiných.⁶⁶

Mnoho z nás se proto může zamyslet nad otázkou, proč do benediktinského řádu člověk vstupuje. Jejich cílem není dlouhý a dobrý život, protože takový život lze vést i mimo klášter. Cílem není ani dosáhnout životních úspěchů, ani rozvíjet své záliby. Toho všeho se dá snáze dosáhnout mimo prostředí kláštera. Důvodem ke vstupu do kláštera by měla být touha sloužit Bohu. To je ten jediný a pravý důvod.⁶⁷ Člověk se tedy mnichem nestává proto, aby se trýznil. Stává se jím proto, aby odpovídal Božímu plánu s námi. Ten kdo se stane mnichem právě proto, aby se trýznil, tak jím nevytrvá. Nejde o to trpět, ale otevřít se Bohu. Důtky a bičování byly ještě před půl stoletím zcela běžné. Mniši se bičovali každý pátek kromě velikonočních svátků. Bičování většinou trvalo tři minuty a nemělo zanechat vážná zranění. Hlavním smyslem byla symbolika, která měla poukázat na spojení s Kristem, který se za nás obětoval. Sám Benedikt ve své Řeholi psal, že pokud má mnich potřebu se umrtvovat něčím dalším než jen půstem, mlčením a nedostatkem pohodlí, musí požádat o svolení opata, který ho vyslechne, aby pochopil co se děje v jeho srdci. Opat by ho měl seznámit s rizikem jeho žádosti a určit, zda je to opravdu nutná příčina hledání Boha, nebo je mnich pouze obětí svých démonů v mysli a těle.⁶⁸

Modlitba mnichů by měla být jasná. Například když chtějí Boha poprosit o zdraví pro své blízké, nebudou vyjmenovávat všechny nemoci, které existují, ale poprosí Boha stručně a výstižně, aby jim všem dal zdraví. Je potřeba naučit se věci zjednodušovat a nekomplikovat. Modlení je čas, který věnují Bohu. Mniši zůstávají s Bohem, kterého nemohou vidět a který jim neodpovídá. To je pravá víra, a proto je tak obtížná. Čas, který je věnován modlitbě nemůže být vyhrazen pro nic jiného, proto opravdu mnich ztrácí svůj život pro Boha. Modlení probíhá v různorodých polohách. Při modlitbě se tedy má zaujmout takové místo a pozice, která bude uvolňující, a mniši v ní dokážou setrvat bez hnutí. Na modlitbu je potřeba si navyknout stejně jako na to, aby se člověk při

⁶⁶ LOUF, André. *V milosti Boží: rozhovor s trapistou*, s. 21–32.

⁶⁷ *Řehole Benediktova s Prokopem Siostrzonkem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 30–31.

⁶⁸ LOUF, André. *V milosti Boží: rozhovor s trapistou*, s. 58.

modlení choval důstojně, když se dostaví únava, tak si pomáhat četbou. Klášterní modlitba má základ ve zvoláních a také v tichých odmlkách.⁶⁹

Mniši museli být vzdělávání i v jiných směrech než jen v těch teologických, protože kromě liturgických úkonů se museli starat i o správu rostoucího klášterního majetku. Řeholníci studovali právníckou a historickou literaturu a i příručky ohledně hospodářství. Mniši své znalosti získávali v klášterních školách. Ty jim poskytovaly základní vzdělání. Učili se z žaltáře a také z antické Donatovo gramatiky. Klášterní školy byly určeny hlavně dětem, které jejich rodiče určili na dráhu církevní. Benediktini, věnovali velkou pozornost rozvoji hudby. Papež Řehoř Veliký nechal sesbírat zpěvy mnichů a nechal je uspořádat. Zde vznikl název gregoriánský chorál. Mezi Benediktiny byli i malíři, sochaři a tito mniši také vydávali knihy. Opisovali významné klasické antické a církevní myslitele, čímž se jim podařilo zachovat odkaz starokřesťanského písemnictví, a také sepisovali kroniky a anály. Benediktini byli skvělými hospodáři. Odvodňovali močály, starali se o pole, louky a vinice. Jejich přínos světu je už v jejich samotném způsobu života.⁷⁰

2.6.1 Lectio divina

Lectio divina pochází z latiny a znamená božskou četbu, která se stala jedním ze základních prvků mnišského života. Byla prastarou křesťanskou spirituální praktikou, která zahrnovala čtení svatých textů a pomáhala křesťanům naučit se lepší seberealizaci ohledně hledání Boha. *Lectio divina* byla pouštní monastickou tradicí, ve které se mniši, kteří žili v egyptských pouštích, scházeli ke společnému zpěvu a čtení svatých textů.

Dříve bylo zbožné čtení náročnější, protože se předčítalo nahlas, tichému čtení se začali lidé učit teprve ve středověku a svou roli přitom sehrály právě mnišské řády. Více než o samotnou četbu se jednalo o rozjímání. O četbu, která člověku pomáhá v tom, aby si prohloubil svůj vlastní vztah s Bohem. Znamená to, že nezáleží na tom, kolik se přečte stran nebo kolik se z textu získá informací. Přínos *lectio divina* je, že mnichům pomáhá s tím, čím se má

⁶⁹ JERONÝM a MIKULÁŠ. *Umění naslouchat*, s. 14–30.

⁷⁰ SKŘIVÁNEK, Anselm Pavel. *Počátky benediktinských klášterů v českých zemích*. Salve 16 (2006), č. 1, s. 32.

stát. Četba postupně směřuje ke sjednocení s Bohem. Není podstatné, abychom přemýšleli o věcech, máme se jimi nechat prostoupit. Čtení není pouze praxí, která je vyhrazena mnichům. Jedná se o propojení vlastní modlitby se čtením biblického textu. Tato metoda neslouží ke studiu Bible a ani nemá vést k různým úvahám. Mnich se má spíše obrátit k Duchu svatému. *Lectio divina* se odlišuje od klasického čtení, jenž slouží především k získání vědomostí či informací. *Lectio divina* není pouze aktem spirituálního čtení, ale je zároveň i praktikou otevírání sebe sama na cestě k Bohu.⁷¹

Díky benediktinům se uchoval tento způsob modlitby až do současnosti, v podobě v jaké ji známe dnes. Samotný Benedikt z Nursie ve své Řeholi psal, že mniši by se měli duchovní četbě věnovat několik hodin denně. V benediktinské komunitě bylo *lectio* praktikováno většinou třikrát denně a to ráno, odpoledne, večer. Někdy se svaté texty četly společně s tím, že jeden z mnichů je předčítal.⁷² V Řeholi svatého Benedikta je uvedeno: „*Zahálka je nepřitelem duše. Proto mají být bratři v určité hodiny zaměstnání tělesnou prací, v jiné hodiny zase svatým čtením.*“⁷³ Četba patřila v kláštorech vždy k tomu nejdůležitějšímu z celého dne.

Bylo potřeba dodržovat čtyři základní kroky, kterými byly *lectio*, *meditatio*, *oratio* a *contemplatio*. První krokem bylo tedy *lectio* neboli čtení. Jednalo se o formu modlitby, která člověka měla vést ke kontemplaci. Čtení většinou bylo velmi pomalé a vždy se týkalo určitého zvoleného úryvku z Bible, který se měl stát námětem k rozjímání. Neexistovala pravidla pro volbu úryvku. Text by neměl být dlouhý. Měl by mít několik veršů. Vybraný úryvek je potřeba několikrát opakovat, říká se, že alespoň čtyřikrát, a opakování nemá probíhat mechanicky.⁷⁴ Dalším krokem bylo *meditatio* neboli rozjímání. To byla snaha mysli přijít pomocí rozumu na význam skryté pravdy. Člověk se měl snažit o hlubší poznání textu. Třetí částí byla *oratio* neboli modlitba a ta měla být odpovědí člověka na přečtený úryvek.⁷⁵ V modlitbě člověk prosil Boha o to, co v úryvku poznal a k čemu dospěl. Má se snažit oprostít se od všech rušivých elementů úryvku a zjednodušit ho na několik slov a poté se modlit přímo k nim.

⁷¹ KORN, Dan. *Lectio Divina: How to Pray Sacred Scripture*. Liguori, Missouri: Liguori Publications Liguori, 2012., s. 1–2.

⁷² Tamtéž, s. 4–5.

⁷³ BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, Ondřej, ed. *Řehole Benediktova*, kapitola, s. 48.

⁷⁴ KORN, Dan. *Lectio Divina: How to Pray Sacred Scripture*, s. 9–10.

⁷⁵ *Řehole Benediktova s Prokopem Siostrzonkem*. s. 30–70.

Čtvrtou částí bylo *contemplatio* neboli nazírání a to bylo povznesení mysli. Soustředilo se na milost, kterou Bůh člověku uděluje. *Lectio divina* končí většinou děkovnou modlitbou.⁷⁶

2.7 Dějiny benediktinů v Čechách

Pozornost by zajisté měla být věnována alespoň pár větami příchodu benediktinů na české území. Benediktini na našem území působili ještě dříve, než byly založeny kláštery. Christianizace na našem území totiž začala probíhat již během 9. století v době, kdy byla zaznamenána největší sláva Velké Moravy. Čechy se na konci století oddělily od Velkomoravské říše a tím se dostaly do vlivu Franské říše. Mniši zde vykonávali službu misionářů, která je spojena především s klášterem sv. Emmerama v Řezně. V Čechách byly benediktinské kláštery zakládány teprve až od druhé poloviny 10. století. Během založení pražského biskupství vznikla i ženská větev při kostele svatého Jiří na Pražském hradě a stal se nejstarším klášterem benediktinek v zemi.⁷⁷

Benediktini byli do české země uvedeni Vojtěchem, který pocházel z rodu Slavníkovců a své sídlo měl na Libici. Narodil se kolem roku 955. Vojtěch se stal v roce 982 pražským biskupem. Vojtěch společně s knížetem Boleslavem II. založili v roce 993 břevnovský klášter nedaleko Prahy. Stal se nejstarším mužským klášterem v české zemi. Hlavní podnět k založení kláštera vzešel právě od biskupa Vojtěcha, který žil v benediktinském klášteře na Aventinu.⁷⁸ Vojtěch se s benediktiny seznámil při studiích v Magdeburku, kam ho rodiče poslali v šestnácti letech studovat. Magdeburk byl největším centrem Otonské říše. Vojtěch se s Benediktovou Řeholí seznámil až později v Itálii. V roce 989 opustil Prahu a odešel do Itálie, kde v roce 990 vstoupil v Římě do kláštera.⁷⁹ Při cestě zpět do Čech v roce 992 si s sebou vzal dvanáct aventinských mnichů, kteří měli být prvními obyvateli břevnovského kláštera. Břevnov se stal mateřským klášterem a náleželo k němu několik proboštví a klášterů

⁷⁶ KORN, Dan. *Lectio Divina: How to Pray Sacred Scripture*, s. 10–11.

⁷⁷ SKŘIVÁNEK, Anselm Pavel. *Počátky benediktinských klášterů v českých zemích*. Salve 16 (2006), č. 1, s. 27.

⁷⁸ SEKYRKA, Tomáš, Stanislav BOLOŇSKÝ a Petr JANŽURA. *Sv. Vojtěch: život a smrt mučedníka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 16–35.

⁷⁹ SKŘIVÁNEK, Anselm Pavel. *Počátky benediktinských klášterů v českých zemích*. Salve 16 (2006), č. 1, s. 28.

(Broumov, Rajhrad, Police nad Metují). První opat se jmenoval Anastáz Opasek, i když František Dvorník má za to, že prvním opatem měl být Ascherikus, který byl knězem diecéze Vojtěcha. Opasek nejdříve mnišství jako takové odmítal, ale později se rozhodl stát mnichem a své jméno změnil na Anastáz.⁸⁰ O několik let později vznikl druhý benediktinský klášter v Ostrově, který obsadili mniši z Niederaltaichu společně s opatem Lambertem. Zakladatelem kláštera byl Boleslav II. v roce 999.⁸¹ Dalšími kláštery vzniklými během 11. století byly Rajhrad, Hradisko u Olomouce, Litomyšl nebo Opatovice. Rajhradský klášter byl jediným benediktinským klášterem na Moravě. Nachází se 12 km na jih od Brna. Byl postaven na močálovém údolí řeky Svratky. Do kláštera byli dosazeni mniši z břevnovského kláštera. V této době byl nedostatek kněží a mniši měli vykonávat duchovní správu.⁸²

Ve 12. století byl založen klášter Kladruby a také kláštery v Třebíči, Vilémově nebo Želivě. Avšak kláštery v Hradisku, Litomyšli a Želivě museli benediktini přenechat premonstrátům. Ve 13. století byly založeny kláštery v Polici nad Metují a v Broumově. Během husitských válek byla spousta klášterů zrušena a obnovení se dočkaly až v době pobělohorské.

⁸⁰DVORNÍK, František. *Svatý Vojtěch – druhý pražský biskup*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997, s. 40–41.

⁸¹ SKŘIVÁNEK, Anselm Pavel. *Počátky benediktinských klášterů v českých zemích*. *Salve* 16 (2006), č. 1, s. 29.

⁸² HEILANDOVÁ, Lucie, Jindra PAVELKOVÁ a Eva RICHTROVÁ. *In omnibus glorificetur Deus: dvě stě let od povýšení na opatství: katalog k výstavě*, s. 47.

3 CISTERCIÁCKÝ ŘÁD

Celé 11. století bylo pro západní mnišství obdobím hledání nových reforem a jejich následných východisek. Řád cisterciáků vznikl v oblasti Burgundska na přelomu 11. a 12. století. Vznikl jako reakce na clunyskou reformu a aktuální situaci v benediktinském řádu.

Představovalo reformní hnutí, které reagovalo i na rozpory mezi mnišstvím a běžným stylem života ostatních klášterů. Cisterciáci měli za to, že se benediktinské ideály přestaly shodovat s těmi, které vyznával jejich zakladatel Benedikt.⁸³ Jejich snaha spočívala převážně v touze po obrození klášterního života. Snažili se, aby vymizela okázalost a všechen přepych, který byl do té doby v kláštorech běžný. Toho chtěli dosáhnout intenzivnějším vztahem k Bohu. Snažili se navrátit k prostému životu v odloučenosti od ostatních lidí. Šlo o určitou obnovu benediktinské observance. Cisterciácké kláštery se staly novým krokem v životě evropské společnosti.⁸⁴

Vrcholem v době cisterciáků bylo založení kláštera v Citeaux, podle kterého získali mniši svůj název. Během života Bernarda z Clairvaux zažil řád největší rozkvět. Díky podpoře mocných a významných osobností měli cisterciáci značný vliv na společnost. Řád se ocitl na vrcholu záhy po svém vzniku, ve střední Evropě už na konci 12. století. Další roky však již znamenaly pro řád dobu úpadku. Do popředí se dostávaly řády, které mohly nějakým způsobem ovlivnit společnost, přesto ale cisterciáci stále rozvíjeli svoji činnost v oblasti politiky, vědy, práce a charity.⁸⁵

⁸³ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a Petr CHARVÁT, NĚMEC, Bohumír, ed. *Za zdmi kláštera: cisterciáci v českých dějinách*. České Budějovice: Vedita, 2010, s. 7–8.

⁸⁴ DUKA, Dominik, *Editorial*, *Salve* 16 (2006), č. 1, s. 3–4.

⁸⁵ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 10.

3.1 Historie cisterciáků až po vznik Cisterciáků přísné observance

Během vlády Petra Ctihodného bylo na benediktinské mnišství nahlíženo jako na zastaralé, jelikož se čím dál více vzdalovalo od Řehole svatého Benedikta. Mniši v klášteře Cluny již ani nevykonávali náročnou fyzickou práci. Klášter vybíral poplatky od podřízených klášterů. Cluny se postupně dostaly do úpadku a právě v tuto dobu se objevila touha po návratu k mnišské prostotě a pravidlům podle Řehole svatého Benedikta z Nursie. Začalo se opět rozmáhat poustevnictví, a to především v oblasti Francie a Itálie. Díky těmto změnám se zrodil nový mnišský řád s názvem Cisterciáci s prvním klášteřem Molesme a následně novým klášteřem Citeaux.⁸⁶

Pramen *O počátcích kláštera v Citeaux (Exordium Parvum)* se stal nejrozšířenějším cisterciáckým zdrojem. Po mnoho staletí byl jediným pramenem, který dokázal popsat počátky cisterciáckého řádu. O redakci se zasloužil zřejmě Štěpán Harding, druhý opat v klášteře Citeaux.⁸⁷ Text popisuje především oblasti práva a historie a celkově se skládá z osmnácti kapitol. Hlavním záměrem knihy bylo seznámit cisterciáky s historií a poskytnout jim data a jména významných osobností jejich řádu.⁸⁸

Robert z Molesme se stal zakladatelem reformovaného řádu cisterciáků. Narodil se v roce 1027 do šlechtické rodiny v městě Champagni. Ve svých patnácti letech vstoupil do benediktinského kláštera Moutier-la-Celle. Postupem času se vypracoval až na opata v klášteře Molesme. Počátek cisterciáckého řádu se datuje na rok 1098.⁸⁹ Bratři z kláštera Molesme vybrali několik druhů, kteří chtěli zachovat pravidla Benediktovy Řehole. Dohromady se spolu s Robertem vydalo dvacet jedna mnichů na opuštěné místo s názvem Citeaux, které se nachází v diecézi Chalon.

Důvod odchodu z kláštera Molesme byl prostý, mniši si začali uvědomovat, že Řehole svatého Benedikta již v klášteřích není dodržována tak, jak by měla. Její prostota a přísnost se vytratila, a právě proto se mniši, kteří z opatství

⁸⁶ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 120–123.

⁸⁷ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 171.

⁸⁸ Klášter Matky Boží v Novém Dvoře, *Exordium parvum, O počátcích kláštera v Cîteaux*, *Salve* 16 (2006), č. 1, s. 39–40.

⁸⁹ Tamtéž, s. 10.

odešli, toužili k ní navrátit.⁹⁰ Chtěli žít v souladu s reformními představami, které měli. Svůj nový klášter nechali postavit v neobydlené krajině, aby zdůraznili své uzavření od okolního světa.⁹¹

Podle Charvátové existují dvě verze ohledně vzniku názvu kláštera v Citeaux. První tvrdí, že klášter své jméno získal podle staré římské cesty, která tímto místem procházela, a druhá verze má za to, že název je odvozen od močálů, ve kterých klášter založili.⁹² Mniši pokáceli stromy a se svolením biskupa z Chalonu začali budovat klášter. Cisterciáci nejdříve bydleli v chatách a až po nějaké době začali s výstavbou kláštera s kostelem, který měl být zasvěcen Panně Marii. Ta byla zvolena jako ochránkyně cisterciáckého řádu a všech jejich klášterů. S výstavbou jim pomohl burgundský kníže Odo, který byl dokonce bratrem biskupa Roberta z Langres. Díky nadšení mnichů se Odo rozhodl dostavět mnichům celý dřevěný klášter a nadále jim poskytoval vše potřebné. Dostalo se jim i darů ve formě dobytka nebo pozemků.⁹³

V okolnostech vzniku kláštera Citeaux je možné vidět menší podobnost s českým klášterem Nový Dvůr, kterému bude věnována pozornost v další části práce. Je potřeba podotknout, že zakladatelé kláštera v Novém Dvoře by se měli vydat stejnou cestou a duchovní zkušeností jako jejich předchůdci v Citeaux. Když francouzští zakladatelé a čeští novicové budou nadále předčítat *Exordium Parvum*, měl by jejich klášter přežít a zůstat věrný cisterciácké identitě.

Kvůli odchodu Roberta z kláštera Molesme vznikla řada problémů. A tak se mniši z kláštera Molesme vydali k římskému papeži, aby žádali o Robertův návrat zpět do kláštera. Od doby, kdy klášter opustil, se život řeholníků totiž rozvrátil a začali mít problémy se šlechtou i sousedy v okolí. Proto byl Robert nakonec povolán zpět a s ním se vrátilo i několik mnichů, kteří nechtěli žít nadále na samotě.⁹⁴ Po Robertově odchodu z Citeaux bylo potřeba zvolit

⁹⁰ Klášter Matky Boží v Novém Dvoře, *Exordium parvum, O počátcích kláštera v Cîteaux*, Salve 16 (2006), č. 1, s. 39–40.

⁹¹ HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku: sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech*. Praha: Unicornis, 1994, s. 8–9.

⁹² CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 12–14.

⁹³ Klášter Matky Boží v Novém Dvoře, *Exordium parvum, O počátcích kláštera v Cîteaux*, Salve 16 (2006), č. 1, s. 42.

⁹⁴ Klášter Matky Boží v Novém Dvoře, *Exordium parvum, O počátcích kláštera v Cîteaux*, Salve 16 (2006), č. 1, s. 39–51.

prvního opata kláštera, tím se stal bratr Alberich.⁹⁵ Opat Alberich přikázal mnichům, aby konali manuální práce a řídili se důsledně podle Řehole svatého Benedikta. Řehole byla přizpůsobena nové době a stejně jako ostatní benediktinští mniši se i tito řídili heslem *Ora et labora* neboli Modli se a pracuj.

Po smrti prvního opata Albertina se po deseti letech stal novým opatem Štěpán Harding (1109–1133), který pocházel z prostředí anglických benediktinů a v Molesme nahradil opata Roberta.⁹⁶ Za jeho časů se rozhodlo, že bratři nebudou mít kříže ze zlata, svícen bude pouze jeden železný a mniši nebudou užívat bavlny a hedvábí. Oltářní plátna se měla vyrábět ze lnu a neměla na sobě mít žádné zdobení. Konvice na víno měly také být bez stříbra a zlata. Ze začátku se lidé jejich způsobu života spíše stranili, nelíbila se jim přísnost. Ale pak nastal zlom, kdy do noviciátu vstoupilo současně až třicet lidí, což představovalo na tehdejší poměry velké množství. Jednalo se o lidi z různých sociálních skupin, různého věku a z odlišných částí světa. Od tohoto okamžiku bylo následně založeno dvanáct klášterů během osmi let a jejich zakladatelé pocházeli přímo z kláštera Citeaux nebo byli učedníky tamních mnichů.⁹⁷ Opat Štěpán sepsal dokument *Charta caritatis*, což by se dalo přeložit jako listina či zákon lásky, který zajišťoval jednotu mnichů v ostatních kláštorech. Klášterní svaz, který vznikal, měl být sestaven z opatství, jež se řídí Benediktovou Řeholí. V roce 1118 proběhlo v generální kapitule schválení konečné podoby konstituce řádu právě díky *Charta caritatis*. V roce 1119 uznal tuto konstituci papež Kalixt II., čímž potvrdil i existenci řádu. Konstituce nařizovala mimo jiné každoroční setkání všech opatů v generální kapitule. Obsahovala i popis a způsob života v kláštorech. Bratři v klášteře měli odmítnout vše, co odporuje Řeholi.

Citeaux založilo další čtyři kláštery La Ferté, Pontigny, Clairvaux a Morimond, které se staly zakladatelskými centry pro všechny ostatní kláštery. Všechna následující založená opatství spadají právě pod jeden z těchto čtyř klášterů. Se svolením biskupů se rozhodlo, že kláštery přijmou konvrše. Ti měli mít na starosti zemědělské dvory. Jelikož mniši podle Řehole nesměli opouštět svůj klášter. Jejich přísná pravidla odrazovala nové uchazeče. Tento způsob

⁹⁵ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 68.

⁹⁶ FRANK, Karl. Suso. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 68–72.

⁹⁷ Klášter Matky Boží v Novém Dvoře, *Exordium parvum, O počátcích kláštera v Cîteaux*, *Salve* 16 (2006), č. 1, s. 49–50.

cisterciáckého života se výrazně odlišoval od způsobu toho benediktinského.⁹⁸ Základním rysem cisterciáckého řádu však byla snaha o jednotu a sjednocení chápání Benediktovy Řehole. Všechny opatství v celé Evropě se snažila, aby byla sjednocená a stejná, proto byla zasvěcena Panně Marii. Mniši po celé Evropě používali stejné liturgické knihy, oslavovali stejné svátky a stejně se modlili.

Je však ironické, jak se během dějin řád proměnil. Zájem o tento řád začal ve středověku klesat z několika důvodů. Za prvé se ve 12. století v celé západní Evropě odehrála civilizační změna. Středověk přecházel do vrcholné fáze a to změnilo společnost v nárocích na církevní instituce. Začala se zakládat města, která řešila naprosto jiné problémy, než ty církevní. Postupně se objevovaly nově vzniklé městské řády, kterými byli například dominikáni nebo minorité. Veřejnost jim věnovala svůj zájem a kvůli tomu začaly řeholní řády jako takové upadat, což se týkalo i cisterciáků. Snižoval se počet mnichů i konvršů v řádu. Určitý problém nastal, i když se cisterciáci stali jednou z nejmocnějších ekonomických sil v celém středověku. Začali obchodovat s pšenicí, olejem, vínem a vlnou. Opatství provozovala sklady a kanceláře. Mniši cestovali na významné velké trhy, kde nabízeli své výrobky. Tímto způsobem života se začal vytrácet z řádu kontemplativní duch.

Cisterciácký řád vznikl jako protest proti hromadění majetku klášterů a hlavním cílem pro ně byla apoštolská chudoba. Avšak ve 12. století řád získal naprosto stejnou pověst jako kláštery dříve a to pro svou nenasytost. Cisterciáci byli ekonomicky velmi úspěšní a jejich kláštery prosperovaly. Díky tomu se mnichům začal hromadit majetek a společnost jim začala závidět a tím se dostali do nelibosti. Samozřejmě, že z bohatství, které prodejem získali, se snažili postarat o chudé a nemocné, ale duch řádu přestal být kontemplativní, tedy užitečný a jeho existence ztratila na své podstatě.⁹⁹

Avšak jádrem kritiky se stala především jejich rychlá expanze díky finančním darům. Mniši dostali do vlastnictví značné množství pozemků. Například od benediktinů se lišili tím, že benediktini si obdělávali pozemky sami na místo, aby je pronajímali. Cisterciáci začali být bezohlední, brali si, co potřebovali. To se týkalo i vesnic, které nechávali rušit, aby na jejich místě mohli vystavět své

⁹⁸ FRANK, Karl. Suso. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 69–71.

⁹⁹ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 44.

hospodářské dvory (grangie). Díky dobročinným darům vlastnil řád čím dál více pozemků, které se nacházely daleko od kláštera, tím pádem je nemohli efektivně využívat. Řešením se stal prodej majetku kláštera. Svými hospodářskými názory a obchodními postupy je již nic neodlišovalo od svých předchůdců benediktinů. Cisterciácký řád sice začal jako vzpoura proti zavedeným zvyklostem, ale nakonec od nich tyto praktiky sami přijali.¹⁰⁰

Dalšími důvody úpadku řádu byly rozpory v samotném řádu, dluhy klášterů a celkové ekonomické potíže. Generální kapitula byla nakonec nucena přistoupit na placení jednorázové daně pro řád. Stalo se tomu poprvé v roce 1235. Podruhé se daně vybíraly v roce 1250. Byly to mimořádné události, avšak od 14. století se daně začaly vybírat pravidelně. Ekonomická nestabilita se netýkala pouze cisterciáků, ale všech venkovských řeholních řádů.¹⁰¹ Cisterciácký řád dokázal během sta let dospět k tomu, proti čemu dříve bojoval. Kláštery vlastnily rozsáhlá panství, výzdoba začala být honosná a poté upustili i od manuální práce a začali využívat nájemnou pracovní sílu. Na scénu vstupovala nová evropská inteligence a ta se začala obracet k jiným podobám řeholního života. Od 16. století byli cisterciáci nuceni působit v pastoraci z důvodu nástupu protestantismu. Během Francouzské revoluce na přelomu 18. a 19. století se zrušilo na devadesát procent klášterů a 13. února 1790 byly dekretem zrušeny všechny kláštery ve Francii. Řeholníci se proto raději začali uchýlovat do zahraničí, když by zůstali, hrozila by mnichům poprava. Z cisterciáckých budov byly budovány věznice, polepšovny pro nezletilé a po skončení napoleonských válek v roce 1815 existovalo pouze dvanáct klášterů v Habsburské říši.¹⁰²

¹⁰⁰ LAWRENCE, H: *Dějiny středověkého mnišství*, s. 190–194.

¹⁰¹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 84–85.

¹⁰² LAWRENCE, H: *Dějiny středověkého mnišství*, s. 194–195.

3.1.1 Bernard z Clairvaux a jeho opatství

Důležitým jménem pro rozvoj reformovaných benediktinů je také Bernard z Clairvaux (1090–1153), který se stal druhým otcem cisterciáckého řádu. Zasloužil se o založení kláštera Clairvaux v roce 1115. Dokázal řád povznést a zachránit jeho budoucnost. Bernard z Clairvaux se narodil v Burgundsku do šlechtické rodiny na venkovském hradě ve vesnici Fontaines.¹⁰³ Bernard byl rodiči poslán na studia u regulovaných kanovníků v kostele Saint Vorles v Chatillonu-sur-Seine. Studium mu však narušila rodinná tragédie. Jeho matka tehdy totiž zemřela v pouhých třiceti letech. Bernard si po čase začal uvědomovat, že má zcela odlišné představy o své budoucnosti, než jeho vrstevníci. Neodjel proto zpět studovat, ale namísto toho vyhledal své bratry a postupně je začal seznamovat se svým cílem. Podle legendy měl svým bratrům odebrat meče a místo nich jim dát do ruky radlo a kříž. Namluvit jim, že se společně vydají na pouť do Jeruzaléma, ale jeho opravdovým cílem mělo být stát se mnichem v klášteře Citeaux.

V roce 1112 tedy Bernard opustil domov a spolu se svými bratry a dalšími šlechtici vstoupili do kláštera v Citeaux. Vstup jejich početné skupiny do kláštera, jej zachránilo před zánikem. Bernard z Fontaines zaklepal se svou družnou na portu kláštera Citeaux. Na otázku, co si žádá, odpověděl latinskou větou, která znamenala „Milosrdenství Boží a vaše“. To byla formule, jež vyjadřovala přání stát se členem mnišské komunity. V té době nikdo netušil, že Bernard přinese velkou budoucnost dosud malému řeholnímu společenství a jednou se o něm bude mluvit jako o svatém Bernardu z Clairvaux.

Bernard po čase získal velkou autoritu, především díky své zbožnosti a organizačním schopnostem. Po třech letech se stal opatem kláštera a působil v něm v letech 1115–1153. Za jeho opatství se hovořilo o *bernardovské době*, čímž bylo myšleno, že nastalo století cisterciáků, jelikož se řád začal rozšiřovat i na jiná území.¹⁰⁴

Opatství Clairvaux bylo jedním z posledních dceřiných klášterů první vlny rozšiřování víry. Bernardovo vedení kláštera vedlo k samostatnosti tohoto kláštera a jeden čas dokonce zastínilo Citeaux. Cluny i klášter Citeaux vedle

¹⁰³ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 154.

¹⁰⁴ FRANK, Karl. Suso. *Dějiny křesťanského mnišství*, s. 70–71.

sebe existovaly bez problémů a v některých ohledech si byly i velmi blízké. Spory se objevily až s příchodem Roberta z Montbard, který byl původně mnichem v Cluny a poté přestoupil do Clairvaux. Byl to dokonce Bernardův bratranec. Avšak život v Clairvaux mu přišel velmi přísný a proto se opět navrátil do Cluny.¹⁰⁵ Bernardovi se toto jeho rozhodnutí nelíbilo a začal obviňovat mnichy ze Cluny, že jej zlákali na vidinu pohodlného života. Bernard sepsal v roce 1125 *Apologii svatého Bernarda*, v níž řešil mnišský život v klášteře Cluny.

Vytýkal tamním mnichům morálku, luxus, že zavrhují fyzickou manuální práci. Kritika byla vyslovena i ohledně noviciátu. Ten měl podle Řehole trvat rok a v klášteře Cluny trval pouze jeden týden. Nelíbily se mu ani jejich přezdobené kostely.¹⁰⁶ Samotný clunyjský opat Petr Ctihodný připustil, že Bernardovy výtky jsou opodstatněné, ale i přesto bránil nějakým opatřením. V roce 1132 svolal kapitolu dvou set clunyjských opatů, na níž byly projednávány plány na zlepšení. V roce 1146 začala platit přísnější nařízení ohledně životního stylu mnichů a týdenní noviciát byl prodloužen na celý měsíc.¹⁰⁷

Bernard poté přijal podle svého opatství přídomek „z Clairvaux“ a i nadále se nevěnoval jen svému klášteru. V roce 1130 došlo k papežskému schizmatu a Bernard se postavil za Inocence II. Papežem mu bylo svěřeno hlásání druhé křížové výpravy do Palestiny. V roce 1148 vystoupil na synodě v Remeši proti biskupu Gilbertovi z Poitiers. Spor se týkal nauky o Nejsvětější trojici.¹⁰⁸ Bernard z Clairvaux byl prvním, kdo Pannu Marii začal nazývat Naší Paní, tedy Notre Dame. Toto označení se stalo neodmyslitelnou součástí cisterciáckých klášterů a katedrál.¹⁰⁹ Bernard velmi často vykonával meditace, které ho však zcela vyčerpávaly. Chtěl dosáhnout extáze a díky tomu zapomínal na běžný život a základní životní potřeby. Skoro nejedl a začal se naprosto vyčerpávat. Jeho tělo zesláblo, takže Bernarda začal velmi často omdlávat a kvůli žaludečním vředům měl nesnesitelné bolesti. Ani Benediktova Řehole nikdy nesměřovala k podkopání tělesnosti člověka. Strava sice měla být střídavá a především vegetariánská, ale vždy dostačující. Cisterciáci byli ještě přísnější a během dne

¹⁰⁵ LAWRENCE, H: *Dějiny středověkého mnišství*, s. 198.

¹⁰⁶ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 200–201.

¹⁰⁷ LAWRENCE, H: *Dějiny středověkého mnišství*, s. 198–200.

¹⁰⁸ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 152–153.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 11.

mohli sníst jen jednu libru chleba. Bernard nakonec zeslábl natolik, že musel být zbaven veškeré tělesné práce, což bylo v rozporu s Řeholí. Jeho náhradním úkolem se stalo psaní promluv a jejich následné kázání řádovým bratrům.¹¹⁰

Bernard byl obhájcem tradiční nauky církve. Sepsal několik dogmatických spisů a také spisů mystických. Zemřel 20. srpna roku 1153 v klášteře Clairvaux. Dvě desetiletí po své smrti byl papežem Alexandrem III. prohlášen za svatého.¹¹¹ Během 12. století se řád proměnil tak, že se hovoří o novém řeholním společenství, které se ideově vzdaluje od prvotních představ zakladatele. Po smrti Bernarda se počet zakládajících klášterů stále zmenšoval.

Za jeho života vzniklo přibližně 350 opatství, která se hlásila k jeho učení. V roce 1120 se mniši přesunuli i do severní Itálie a v roce 1123 byl založen první klášter v Německu. Následoval klášter v Anglii v roce 1129 a v Rakousku v roce 1130. Během poloviny 12. století se cisterciácký řád dostal do Polska, Čech, Uher a také Skandinávie. Na konci středověku existovalo přes 1200 ženských a 850 mužských klášterů cisterciáckého řádu.¹¹² Mniši v pozdějších letech působili i v severní Africe, jižní Americe a Japonsku. Nejvíce klášterů měl řád před reformací v 16. století.¹¹³

3.2 Organizace řádu a život v klášteře

V této kapitole se podrobněji zaměřím na celkovou strukturu řádu. Na jakých místech byly kláštery zakládány, z jakých částí se klášter skládal, pozornost bude věnována i cisterciáckému organizačnímu systému, vstup do řádu, co vše musel uchazeč splnit, aby byl přijat mezi mnichy. Dále i na život v klášteře s přiblížením běžného dne mnicha, chórových modliteb, práce a také čím se stravovali a jak se oblékali.

Při zakládání klášterů bylo důležité vybrat správnou lokalitu. Místo muselo být izolované od světského způsobu života. Kláštery byly většinou stavěny v nížinách u vodních toků. Cisterciácký řád měl především úlohu kolonizátorů, díky zkušenosti s bažinatým terénem se z nich stali nejlepší odborníci na vodní

¹¹⁰ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 175.

¹¹¹ HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, s. 13–14.

¹¹² Tamtéž, s. 8–10.

¹¹³ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 328.

stavby. Voda se pro ně stala symbolem moci zla, kterou cisterciáci dokázali krotit a získat z ní užitek formou mlýnů a pil.¹¹⁴ Voda byla zároveň zdrojem úrodnosti a cisterciáci věděli, jak krajinu zavodnit nebo odvodnit. Dokázali přivádět vodu pomocí akvaduktů i na celkem velké vzdálenosti.¹¹⁵ Cisterciácký řád se o zakládání klášterů na špatně přístupných místech zmiňuje i ve *Statutech* a zároveň je jejich zakládání hned první položkou ze záznamů generální kapituly. Mnichům se většinou podařilo nehostinné prostředí změnit v úrodná pole.¹¹⁶ Cisterciácký řád vynikal i ve sféře ekonomické. Jejich úspěch dříve spočíval nejspíše v razantním odmítnutí desátků, výběru peněz od poddaných a celkově všech hmotných statků, které nejsou z rukou samotných členů. Kdyby chtěli přijmout něco od společnosti, tak jedině ve formě půdy, kterou mohou obdělávat.

Klášter byl složen z několika částí. Konvent se stal obytnou budovou, která se vždy stavěla do čtverce, kolem kterého byla ambitová chodba. Uprostřed stavby se nacházel dvůr. V konventu bylo možné nalézt jídelnu (refektář), knihovnu, studovnu, kapitulní síň, ložnice (dormitáře) a meditační kapli. Kostel byl zasvěcen patronce řádu Panně Marii a obvykle se stavěl jako bazilika, což je typ kostela, který měl minimálně tři lodě a ta prostřední z nich ostatní převyšuje. Kostel cisterciáků sloužil jako soukromé oratorium. Cisterciácké kostely se snažily působit strohým a jednoduchým dojmem, a proto byly stavěny bez ozdob a barevných skel. Jediné, co považovali za správnou a vhodnou dekoraci, bylo využití světla. Cisterciácké kostely nebyly přístupné veřejnosti, namísto nich nechávali mniši pro veřejnost většinou vystavět malou kapli u klášterní fortny. Již Bernard popsal, jaké má představy o vzhledu kostela. Byl proti veškeré nádheře, která by odváděla mnišskou pozornost. Jejich kostely měly téměř holé stěny, proto časem vznikl stavební styl, který byl používán pro stavbu cisterciáckých chrámů. Stavěly se v půdorysu latinského kříže. Kostelům se nestavěly věže a chrámová okna nebyla barevně zdobena.¹¹⁷ Prelatura byla jedinou stavbou, kam se mohli dostat světší lidé, jelikož se na tomto místě přijímaly návštěvy. Hospodářská část byla složena

¹¹⁴ ¹¹⁴ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 13.

¹¹⁵ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 151.

¹¹⁶ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 208.

¹¹⁷ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 149–150.

z grangie, což byly hospodářské dvory a přímo v klášteře se nacházela sýpka se zásobou potravin. Hlavní náplní cisterciáků byla chórová modlitba a také práce.¹¹⁸

V čele všech cisterciáckých mnichů stál opat, který měl zodpovědnost za dodržování pravidel v řádu. Opatovo rozhodnutí bylo konečné a mniši se mu museli podřídit. Volba opata se uskutečňovala svobodnou volbou mnichů. Opat měl na starost jak mateřský, tak i dceřiný konvent. Druhou největší hodností byl převor. Ten stál v čele celého konventu a zastupoval opata. Převor většinou řídil všechny modlitby. Dalšími důležitými členy byli cellerarius a komorník. Ti odpovídali za celkový ekonomický chod klášterů. Kantorovou prací bylo mít na starosti chórový zpěv, zatímco novicmistr pěstoval vzdělání u noviců.

Kláštery sloužily jako uzavřený systém, který byl soběstačný, a tudíž nijak závislý na okolním světě. Avšak postupem času se ukázalo, že tento systém není tak ekonomicky stabilní, jak se zdálo. V první polovině 12. století bylo zaznamenáno, že jim s prací pomáhalo pár poddaných, od kterých občas přijali dávky či desátky.¹¹⁹ Cisterciáci vymysleli organizační princip, který až do dnes slouží pro mnohé jako vzor. Měli pevnou strukturu, jejich kláštery byly samostatné, ale zároveň byly provázané řeholními domy. Vytvořil se určitý filiační systém a tím se zajistila vzájemná kontrola. Cîteaux mělo výsadní postavení, ale určitou moc delegovalo i na menší kláštery. Ty od té chvíle mohly zakládat nové družiny a spravovat je.¹²⁰ Řády mohly vzniknout odštěpením od některého velkého řádu, který byl dostatečně finančně zajištěný, aby mohl vybavit půdou nově vzniklé opatství. Nově vzniklým klášterům se přezdívalo dceřiné a původním mateřské. Dalším způsobem vzniku bylo přivtělení k řádu. Již existující kláštery byly postupně také přetvořeny na cisterciácké opatství. Jednalo se o vyhnání starého konventu, kdy se jeho členové začali řídit novými pravidly a změnili svůj statut. Díky této pevné organizaci se staly všechny kláštery jednou velkou rodinou. Řád měl pět základních větví podle nejstarších opatství. Cîteaux, La Ferté, Clairvaux, Pontigny a Morimond. Role rodiny pro ně byla tak důležitá, že některé kláštery začaly přezdívat vnučkou či potomkem. Čím blíže byl klášter u Cîteaux, tím vyšší měl postavení v *Ordo Cisterciensis*.

¹¹⁸ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 25.

¹¹⁹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 75–76.

¹²⁰ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 11–12.

Zakladatelsky nejúspěšnější byl klášter Clairvaux, kterému náleželo 356 filiací. Citeaux bylo se 109 kláštery až na třetím místě. Mateřské kláštery zůstaly navždy nadřazené těm dceřiným. Měly výsadní právo na každoroční vizitaci. Opat z mateřského kláštera měl zkontrolovat, jestli jsou dodržována řádová pravidla a především Benediktova Řehole. Vizitace probíhaly většinou v kapitulní síni. Po shromáždění celého konventu si opat vyslechl zprávy o chybách, které nastaly, a mniši se vyznali ze svých provinění. Kontrolovala se i kvalita liturgií a na konci vizitace se sepsal protokol se všemi zjištěnými prohřešky a nedostatky. Tento spis si mniši pak předčítali pravidelně v kapitule, aby si vždy připomněli své chyby a již je neopakovali.¹²¹

Cisterciáci představovali propojenou organizaci, která měla hlavní sídlo v Citeaux. Opat v Citeaux stál v čele celého řádu a měl statut generálního opata.¹²² Jednota řádu stála na dvou opěrných pilířích a těmi byly kontroly a také generální kapituly. Jednou za rok se v klášteře Citeaux konala generální kapitula, zasedání všech opatů řádu. Kapitulní rozhodnutí, měla platnost zákonů a tvořila základ řádu.¹²³

První setkání mělo proběhnout kolem let 1114 až 1115, opati se scházeli během svátku Povýšení svatého Kříže v klášteře Citeaux. Ze začátku trvala kapitula jeden den, ale s narůstajícím počtem klášterů se zasedání rozšířilo až na pět dní. Na přelomu 12. a 13. století muselo být místo konání nahrazeno větší budovou, ve které bylo více míst, a to až tři sta. Zasedání se měli účastnit všichni opati, jenže s narůstajícím počtem klášterů i mimo Francii bylo obtížné do Citeaux všechny opaty dopravit. Proto jim bylo poskytnuto právo, že se generálních kapitul mohou účastnit pouze jednou za tři roky. Země jako Sýrie či Kypr měly dokonce možnost účasti jen jednou za sedm let. Na zasedáních se probíraly především problémy jednotlivých klášterů, zakládání nových opatství, ženské větve řádu, řešily se i spory mezi řády či ekonomické problémy a hospodářské záležitosti. Ze všech generálních kapitul se provedl zápis se všemi body, které se projednávaly.¹²⁴ Je poměrně těžké zhodnotit výkonnost generální kapituly jakožto kontrolního orgánu. Ze setkání se prováděly zápisy, ale nedochovaly se žádné spisy, které by pojednávaly o konkrétním počtu

¹²¹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 30–45.

¹²² *Klášter Plasy* [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs>

¹²³ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 187–189.

¹²⁴ Tamtéž, s. 187–189.

účastníků. Díky kapitulním výnosům však víme, že značná část členů se jednání neúčastnila a vůbec nedorazila. Kapitula proto vydala nařízení, že opati, kteří se nebudou jednání účastnit, budou postěni o chlebu a vodě a to každý pátek do doby, než se ohlásí v Citeaux. Absence opatů i přesto byly značné a stal se z toho chronický problém. Kapitula vydávala nařízení jako: do noviciátu nesmí být přijat uchazeč, který ještě nedovršil osmnácti let, ale i to se velmi často nedodržovalo. Sice efektivita generální kapituly byla skoro nulová, ale i tak měla především zachovat duchovní soudržnost řádu. Kapitula se stala něčím novým, do té doby nevídaným. Cisterciáci se stali mezinárodním řádem s vlastním zákonodárným orgánem.¹²⁵

Každý, kdo se chtěl stát členem řádu, musel projít noviciátem. To bylo většinou roční zkušební období, ve kterém se uchazeč vzdělává a pozoruje, jakým způsobem mnišský život probíhá. Člověk si měl v této době ověřit svou pevnost v přesvědčení, že chce svůj život věnovat Bohu. Když noviciát skončí, může se přejít ke složení slibů. Spolu s mnichy žili v kláštorech i konvrši, což byli bratři laici. Byli členy řádu, ale měli odlišné postavení, mniši představovali vyšší skupinu. Rozdíl byl také v tom, že konvrši získávali pouze nižší formu svěcení. Většinou se věnovali práci na polích nebo v dílně. Mniši se modlili pravidelně v určité hodiny, proto se nemohli příliš vzdalovat od kláštera a to ani při práci. Modlitba byla ohlašována zazvoněním zvonu a mniši museli být schopni včas přijít do kostela. Laičtí bratři se chórových služeb účastnit nemuseli, jelikož jejich hlavní povinností byla manuální práce. Starali se o hospodářství a spravovali klášterní grangie.¹²⁶

Cisterciácký život měl během svých začátků naprosto jiné tempo, než je tomu dnes. Den se u nich řídil jejich rytmem. Měli jasně daný sled práce, modlení, četby i spánku. Řídili se pouze podle pohybu Slunce a Měsíce. Takže den a celkový život v klášteře byl ovlivněn délkou ročních období a měnil se. Mniši měli letní a zimní rozvrh. V létě začínal jejich den před druhou hodinou ranní. V tuto dobu se odebrali do chrámu, aby usedli do lavic a provozovali vigilie, což je noční bdění. Mniši v kostele setrvali až do východu slunce a kolem třetí hodiny začínaly první modlitby, kterým se říká *laudes* neboli chvály. Po chválách následovala mše svatá a dále další modlitba prima. V pět hodin ráno

¹²⁵ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 189.

¹²⁶ HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, s. 15–16.

se odehrávala kapitula a poté probíhalo jednání, kde se řešily důležité otázky běžných dnů. Od této doby mniši většinou pracovali do tři čtvrtě na sedm. Další modlitbou byla tercie v osm hodin.¹²⁷ Před jedenáctou proběhla modlitba s názvem sexta a v jedenáct byl čas oběda s následným odpočinkem do dvou hodin. Odpoledním modlitbám se říkalo nóny a po těch opět následovala manuální práce. Během ročních období se mohli mniši, kteří pracovali daleko od kláštera pomodlit na poli. Bylo to většinou během sexty. Když probíhaly žně nebo vinobraní, tak mohli mniši zpívat na polích i tercii nebo nónu.¹²⁸ V šest hodin se obvykle uskutečňovaly nešpory a v době od čtvrt na sedm do sedmi byla večeře. A poté poslední modlitba, která uzavírala denní cyklus. V zimě, což bylo období od listopadu až do Velikonoc, platil odlišný režim. Mniši vstávali ještě o něco dříve, a to před půl druhou ráno. Snažili se využít především denního světla. Den pro ně končil kolem čtvrté hodiny. Manuální práce spočívala ve starání se o pole, dobytek a také v řemeslech.¹²⁹ Benedikt stanovil, že než mniši ulehnou ke spánku, tak se ještě jednou všichni sejdou v křížové chodbě. Tomuto shromáždění se říkalo kolace. Den tedy skončil společnou modlitbou.¹³⁰

Mniši spali společně, neměli samostatné cely. Ulehali na svá lůžka, která se nacházela pod kamenným stropem dormitáře, který nebyl ani vytápěný. V dnešní době spí mniši v celách. Jídlo dostávali mniši v létě dvakrát a v zimě jednou denně. Jejich životospráva byla velmi jednoduchá a sestávala převážně z obilovin, zeleniny a mléčných produktů. Maso mniši nejedli, výjimku tvořily ryby, a pili pouze vodu a víno. Jeden mnich vždy předčítal duchovní texty a ostatní mezitím jedli. Mniši se střídali při týdenních službách v kuchyni. Jejich život byl velmi náročný a skládal se opravdu pouze z modliteb a práce. Žili ve skromných podmínkách a neměli ani žádný soukromí čas. Přinášeli celoživotní oběť Bohu, proto se slovo Řehole stalo synonymem pro velmi tvrdý a odříkavý život.¹³¹ Mniši se tomuto způsobu života neoddávali jen kvůli své zbožnosti. Je důležité si uvědomit, že jejich práce a chudoba se vztahovala k sociální situaci ve společnosti. Jejich způsob života se stal určitou formou protestu proti

¹²⁷ *Klášter Plasy* [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs>

¹²⁸ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 215–218.

¹²⁹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 36–39.

¹³⁰ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 219.

¹³¹ HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, s. 16–17.

bohatství, které vlastnila feudální opatství. Mniši nežili pro sebe, ale pro celou rodinu v klášteře, do které byli přijati. Tato rodina měla být chudá a vlastnit pouze půdu, která jim poskytla obživu. Zdrojem příjmů mělo být především hospodářství. Měli stáda, lesy, vinice, rybníky.¹³²

Každý řád měl své specifické oblečení, díky kterému se odlišovali od ostatních. Nebylo tomu jinak ani u Cisterciáků. Ti usilovali o napodobování ctností, připisovaných Panně Marii a stejně jako ona ctily tichost, pokoru a skromnost. Na její počest odložili oděv benediktinů, kterým byl černý hábit. Oblékli si bílou kutnu, která měla symbolizovat čistotu panny.¹³³ Oděv cisterciáckých mnichů se skládal z hábitu, který byl vyroben z ovčí surové vlny. Dále z černého škapulíře a černého pásku, který byl doplněný při službách v chóru o plášť. Většinou byl jejich šat vyráběn z nebarvené látky, takže měl šedavě bílou barvu. Právě proto se jim ve středověku přezdívalo šedí nebo bílí mniši. Hábit, který nosili konvrši se odlišoval barvou, která byla tmavě šedá nebo také hnědá.¹³⁴

Vše v cisterciáckém životě má vést k jedinému, jímž je sjednocení s Bohem. Tím se dá vysvětlit i cisterciácká strohost ohledně architektury a výzdoby. Generální kapitula odůvodnila odmítnutí těchto věcí s tím, že brání rozjímání.¹³⁵ Avšak jednoduchost v klášterech nevydržela dlouho. Po určité době se začal navracet zvýšený počet svátků a mší. Důvodem byl odklon mnichů od manuálních prací, díky kterému měli více času na bohoslužby. Takže se dá říci, že se znovu opakovala situace z dob kláštera Cluny. Cisterciácké kláštery byly opět více honosné, což se týkalo i architektury. Takže se později nijak neodlišovaly od svých benediktinských předchůdců.¹³⁶

Během 13. století se zaměřila pozornost také na vzdělání samotných řeholníků. Generální kapitulou bylo stanoveno, že pokud má klášter více než osmdesát mnichů, tak musí zajistit výuku teologie a dalších oborů. Bylo stanoveno i to, že každý klášter s vyšším počtem členů musí mít svého lektora, pokud ho neměly, musely posílat své bratry na studia do ostatních klášterů. Vyučovala se například i logika a gramatika. Řád cisterciáků se tedy zapojil do

¹³² MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 34–35.

¹³³ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 11.

¹³⁴ HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*, s. 16.

¹³⁵ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 214.

¹³⁶ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 59–61.

vzdělávacího procesu a jejich kláštery se staly střediskem duchovního života. Jejich knihovny patřily po těch premonstrátských k nejbohatším mezi všemi řeholemi. Jejich heslem bylo, že *klášter bez knihovny je jako hrad bez zbrojnice*.¹³⁷ Výhodou řádu bylo, že jejich ideály přitahovaly velké množství mladých lidí. Tím zmizely dobové předsudky společnosti a také do klášterů proudili mladí lidé, jejichž síla se při fyzických pracích hodila.¹³⁸

3.3 Dorozumívání v cisterciáckých kláštorech

Obdobně jako tomu bylo v benediktinských kláštorech, tak i cisterciácká komunita pokračovala v užívání znaků při dorozumívání. Značnou část tradice převzali právě od svých clunyských předchůdců z řad benediktinů. V předchozí kapitole o *Dorozumívání v benediktinských kláštorech* bylo zmíněno rozdělení pojmu ticha a mlčenlivosti podle samotného Benedikta. Cisterciáci na jeho rozdělení navázali a pro pojem mlčet používali slovo *tacere* a zachovávání ticha se označovalo jako *silentium*. I Bernard z Clairvaux kladl pozornost na správné pochopení obou pojmů. Neměly by se zaměňovat.

Největší zájem o znakovou řeč lze zaznamenat během přelomu 11. a 12. století a nikdy později zájem znova takto nevzrostl, i když značně povyrostl během 15. století. U cisterciáckého řádu tento způsob dorozumívání zavedl nejspíše samotný Robert z Molesme.¹³⁹ Cisterciáci vycházeli ze stejných myšlenek jako benediktini, a i přes všechny spory, které mezi sebou měli, se snažili udržet řádovou identitu naprosto stejně, což se týkalo i znakové řeči. Bernard si ucpával uši voskem a koudelí a cisterciáci měli jako hlavní prostředek dorozumívání posunkovou řeč. Není známo, kdy přesně se posunková řeč začala používat.

Cisterciáci měli ticho dodržovat především v kostelech, dormitářích či, refektářích. Mnich nesměl promluvit bez svolení hlavního představeného. *Licentia loquendi* neboli povolení mluvit je zmiňováno již ve *Statutech* generální kapituly. Všechna povolení k hovoru vydával opat či převor. *Statuta* zakazovala

¹³⁷ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 303–304.

¹³⁸ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 64–65.

¹³⁹ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 173–174.

i hovor se ženami, avšak zde to nebylo kvůli dodržování ticha, ale spíše kvůli pohoršení, které to mohlo způsobit. Opat by také neměl mluvit s více než dvěma mnichy.¹⁴⁰ Avšak je třeba podotknout, že tichý hovor byl čas od času povolen, například nemocným bratrům, kteří nebyli schopni vstát z postele. Mluvení se měli vyhýbat i konvrši. Při cestách mohli ostatní pozdravit, krátce se zeptat na cestu, ale to je vše. Kdyby se konvrše někdo ptal na další věci, musel by mu sdělit, že nemá povoleno hovořit. Znaky si nesměli vyměňovat ani novicové s mnichy. Samozřejmě se novicové znaky učili, jelikož kláštery zachovávaly mlčenlivost a schopnost rozumět znakům byla důležitá již v době noviciátu. Jednoduše proto, že pomocí znaků je novicmistr mohl napomínat.

Zde je důležité zmínit, že je značný rozdíl mezi používáním a porozuměním znakům. Kromě výuky novicové znaky používat nemohli. Jejich hlavní priorita spočívala ve snaze naučit se je, aby porozuměli novicmistrům. Dále je důležité zmínit, že za nedodržování ticha a mlčení mnichům hrozily tresty. První záznam o trestu uděleném generální kapitulou je z roku 1152. Trestem se bratrům stalo odepření vína. Postupem času se tresty ustálily na půstu téhož dne, kdy byl spáchán prohřešek. Občas byl kombinovaný i s tělesným trestem. Avšak generální kapitula prohřešky řešila čím dál častěji, proto se zavedly přísnější tresty. Těmi bylo rozšíření půstu či dočasná ztráta postavení v klášteře.¹⁴¹

Mniši díky znakové řeči dokázali v klášteře zachovat ticho a pomocí lehce zapamatovatelných znaků si sdělit stručné zprávy. V době středověku se však tato řeč setkala i s kritikou. Nejčastěji jí bylo vytýkáno její nadměrné používání. Týkalo se to především míst, kde není vhodné znaky používat a pak také vymyšlení vlastních znaků, aby mniši byli schopni sdělit složitější zprávu. Velmi často bylo také kontrolováno, jestli se znaková řeč nezneužívá. Dále převládaly názory, že mnich, který komunikuje skrze znakovou řeč, při tom vypadá směšně. Postupem času od znakové řeči upustily samy kláštery, protože pro ně bylo lehčí něco ve zkratce říci, než si pamatovat znaky. Tento přerod nastal jak u benediktinů, tak i u cisterciáků v 15. a 16. století. Avšak ne všichni byli pro uvolňování předpisů.

¹⁴⁰ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých klášterech*, s. 65–67.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 77–81.

3.3.1 Katalog *Siquis a Ars*

Dříve byly znaky sepisovány do katalogů znakové řeči. Většinou v nich nalezneme stručné popisy, jak se dané slovo vyjádří znaky. Zachovala se jich značná část, jelikož cisterciáci katalogy opatrovali a také opisovali a doplňovali jenže většina z nich je neúplná. Tyto katalogy se používaly především při výuce znaků jako učebnice.¹⁴²

Je potřeba se zmínit alespoň o dvou nejznámějších středověkých cisterciáckých katalogích, které byly sepsány ještě v latině. První se označoval jako *Siquis* a sděloval myšlenku, že jestliže někdo ještě neovládá umění znakové řeči, má si právě tento katalog přečíst. Druhý se označoval jako *Ars* a uváděl, že cisterciáci objevili umění znaků právě proto, aby mohli zachovávat mlčení podle Řehole. Oba dva katalogy byly sepsány v hexametrech a první se dochoval v sedmi rukopisech a druhý ve dvou. V době středověku existovaly i jiné katalogy, které už byly sepsány i v národním jazyce, a nikoli pouze v latině. To odráží snahu o reformu klášterů, která v 15. století probíhala. Katalog *Siquis* obsahoval kolem 168 hesel sepsaných ve verších ve sto devadesáti hexametrech a popisoval způsob tvoření znaků. Používání hexametrů se stalo velkou změnou oproti benediktinským katalogům. Obsahově je *Siquis* velmi různorodý katalog plný legend, opisů, receptů, kázání a teologických spisů. Pro české země má tento katalog velký význam především díky tomu, že se dva rukopisy dochovaly v našem klášteře ve Vyšším Brodě. Má se za to, že jeden z nich dokonce v klášteře mohl vzniknout a druhý pochází z kláštera v Tennenbachu. Rukopisy *Siquis* jsou spojeny s řádovou větví Morimundu a dceřiným klášterům byl většinou přidělen právě jeden rukopis.¹⁴³

Katalog *Ars* má známé pouze dva rukopisy, které obsahují 216 znaků v 275 hexametrech. První rukopis je označován písmenem T podle kláštera Tamie, ve kterém byl nalezen, a opsal ho mnich z Clairvaux. Druhý katalog je označen písmenem F a dnes je uložen v Národní knihovně v Paříži. Jeho původ se váže ke klášteru Feuillant, který je kongregací cisterciáckého řádu. Katalog se věnuje převážně tématům jídla, staveb, mší, církevních hodností, vlastností, nemocem, zvířatům nebo úrodě. Tento katalog vychází z katalogu *Siquis*,

¹⁴² LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých klášterech*, s. 9.

¹⁴³ Tamtéž, s. 112–126.

navazuje na něj a velmi se podobá benediktinským katalogům z Clun. Pro třetinu znaků je identická podoba s katalogem benediktinským. Zbylé dvě třetiny jsou již samostatným dílem cisterciáků. Existují i katalogy, které nespádají ani do jedné skupiny a jsou navíc v jazyce dané země. Mezi ně patří abecední cisterciácký katalog z Vídně nebo Acobaca z Portugalska.¹⁴⁴

3.4 Cisterciácká spiritualita

Spiritualita cisterciáků se zakládala na prostotě a jednoduchosti. Na první místo staví chórovou modlitbu a duchovní četbu, na druhém místě je manuální práce. Cisterciáci žili daleko od okolního světa, v přísné klauzuře. Jejich askeze byla velmi důsledná.¹⁴⁵ Toužili po návratu k myšlenkám svatého Benedikta, žít podle jeho Řehole v naprosté čistotě, beze změn a právě proto hledali prostý život, ve kterém by mohli naslouchat Božím slovům, žili by ve společenství a v poslušnosti na cestě za Ježíšem Kristem. Benediktinská spiritualita je také spojena s chudobou a láskou. Navrátili se ke Kristově chudobě, která nám říká: „*Být chudý s chudým Kristem*“. Proto odsuzovali luxus a bohatství.¹⁴⁶ Cisterciácká spiritualita je založena také na oddanosti a úctě ke Kristovu utrpení a také k jeho smrti na kříži. Svatému Bernardu se podařilo proniknout do tématu ukřižování velice hluboko. Spatřoval v něm ten největší důkaz lásky Boha k člověku. Jeho učení se zaměřovalo i na samotnou Matku Boží. Byla prohlašována za prostřednici všech milostí. Právě skrze Matku Boží lidé dostávali všechny dary, které pocházely od Boha.¹⁴⁷

Do kláštera lidé přicházeli, aby se znovu naučili tomu co je to láska. K tomu jim měla napomocť právě láska Boha k člověku. Nepoužívali žádné modlitební knihy, nerozjímali nad knihami, neměli obrazy, na které by se mohli dívat. Cisterciáci ze začátku nechtěli předměty z drahých kovů či hedvábí. Nepotřebovali mít pestře zdobené knihy, to samé se týkalo i architektury.

¹⁴⁴ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech*, s. 130–137.

¹⁴⁵ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 149.

¹⁴⁶ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 24.

¹⁴⁷ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 43.

Neměli stanoven čas na rozjímání. Jejich vnitřní život byl dokonalý díky vzdálenému světu, klauzuře, modlitbám, práci a četbě.¹⁴⁸

Úcta k Panně Marii byla zdrojem jejich mystiky a zasvěceny jí byly všechny kostely. Každodenní liturgie končila modlitbou právě k Panně Marii.¹⁴⁹ Láska byla základním pojmem života. Byla to láska k Bohu, jež měla prostupovat celým řádem a panovat i mezi kláštery. Chórová modlitba se stala středem jejich života v klášteře stejně jako *lectio divina*, které je vede k lepšímu pochopení Krista. Díky pomalé četbě Písma a také všech dalších duchovních knih dokážou lépe rozjímat, což vede ke kontemplaci. Cisterciácký řád kombinoval *lectio* spolu s liturgií hodinek, na kterých se zpívaly svaté texty a to několikrát za den. Ráno ve tři hodiny po modlitbách se mniši většinou odebrali zpět do svých pokojů, aby mohli praktikovat *lectio*¹⁵⁰.

Bernard z Clairvaux pokračoval v tradici *lectio* a použil analogii modlení. Svaté texty jsou podle něj stejně důležitý akt jako hodování velmi kvalitního a dobrého jídla. Mniši by se měli ke svatým textům naučit chovat stejně jako k dobrému jídlu na hostině. Bernard nadále vylepšoval praktiku *lectio divina* a sepsal instrukce pro mnichy. Je podle něj důležité se pouze modlit a ne texty jen bezduše číst. V Bernardově spisu: *Kázání na Píseň písní* je možné dohledat nejvíce inspirujících myšlenek zaměřených na duchovní četbu.¹⁵¹

Důležitá je i osobní modlitba a práce. Vše by mělo být v rovnováze a díky tomu je možné vydat se na cestu k Bohu. Je také důležité si uvědomit, že ne z každého mnicha se stal pracovitý a hodný člověk. Někteří mniši se jednoduše nestávali velkými svěťci a pro ostatní bylo těžké s nimi vydržet, ale to přeci nebyl důvod k tomu, aby byli vyloučeni z řádu.¹⁵²

Ohledně liturgií přišli cisterciáci s jiným pohledem, než měli jejich předchůdci z Cluny. Dříve se na liturgickou stránku života kladl opravdu velký důraz. Byl oslavován velký počet svátků. Žalmy, které podle Řehole měly být zpívány týden, v některých kláštorech zvládli mniši za jeden den. Jenže vůči tomuto stylu života cítili cisterciáci jistou nevoli a odpor.¹⁵³ Cisterciáci liturgii očistili a

¹⁴⁸ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 224.

¹⁴⁹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 26.

¹⁵⁰ KORN, Dan. *Lectio Divina: How to Pray Sacred Scripture*, s. 6–8.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 4–5.

¹⁵² MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 37.

¹⁵³ Tamtéž, s. 207.

dali jí zpět jednoduchost. Byla zbavena všech rušivých prvků a dodržovala se klasická liturgická období jako Velikonoce a Vánoce. Hlavní posláním cisterciáků by mělo být v rámci komunity kontempletovat Boha, a to ve dne i v noci a po celý rok.¹⁵⁴

Po čase byl snížen počet svátku, mší a žalmů. Texty mší byly zkráceny. Samozřejmě se těmito radikálními prvky dostali do nevole některých církevních činitelů. Ti jim vyčítali, že se snaží narušit staré a zaběhlé zvyky. Přitom se dá říci, že až právě cisterciáci, se dokázali navrátit k původním myšlenkám Benediktovy Řehole. Během života Bernarda z Clairvaux se uskutečnilo několik výrazných změn. V liturgických dílech bylo od té doby zakázáno používat barevné iluminace. Důvod byl jednoduchý. Mnichy nemělo nic rozptylovat od obsahu textů. Tyto změny se projeví i na výzdobě chrámu. Přestala se používat barevná okna a i obrazy. Vymizely i sochy, až na sochu Panny Marie, ta byla zachována v každém klášteře. Zákaz se týkal i výzdoby předmětů. Liturgické předměty byly také zbaveny okázalosti a bylo povoleno používat pouze dřevěné krucifixy. Na oltář se směl položit pouze jeden železný svícen. Zlato a stříbro se nepoužívalo, kromě výroby kalicha, který musel být podle předpisů ze stříbra. Nepoužívali ani hedvábí a vše bylo vyráběno ze lnu. Svatý Albertin v díle *Instituta* zakázal vybírání desátků či nevolnické práce.

Nakonec však stejně zvítězila touha po bohatství a pohodlnosti. Řád se sice rozrůstal, ale postupně se z něho vytrácela láska a začala být nahrazována úředními úkony. Spiritualita však nikdy zcela nevymizela. Stále zde byla přítomna při zakládání nových proudů, jako například v 17. století, kdy byla založena trapistická větev přísné observance.¹⁵⁵ Cisterciácká spiritualita měla značný vliv na vývoj středověkého křesťanství. Z řádu vzešlo mnoho vzdělaných osobností.

¹⁵⁴ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 226.

¹⁵⁵ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 24.

3.5 Rozdíly mezi benediktiny a cisterciáky

Benediktini patřili mezi jedno z nejstarších mnišských společenství, avšak během středověku se objevila konkurence v cisterciáckém a premonstrátském řádu. Cisterciáci vznikli z reformy benediktinů, ale odlišovali se především fungováním řádu. Na rozdíl od benediktinů, u cisterciáků se může mluvit o opravdovém řádu, který byl exemptní, což znamenalo, že nepodléhali moci biskupa ani panovníka. Měli odlišnou spiritualitu a největší odlišností je možné najít v architektuře, cisterciáci se navrátili k Řeholi a její čistotě. Jejich kláštery nebyly zbytečně moc zdobené, neměly oltáře ani věže a krypty nesloužily jako pohřebiště. Cisterciáci nevlastnili žádné farnosti, lidé k nim spíše přicházeli pro duchovní porozumění a najít u mnichů svůj klid a vyslechnout si modlitby. Cisterciáci měli i důležitou sociální roli ve společnosti, snažili se pomáhat chudým a nemocným a v době hladu, který nastal během válek, měli rozdávat lidem chléb.

Benediktini uctívali Matku Boží, ale až cisterciáci se zasloužili o rozšíření úcty k Panně Marii a právě na její počest cisterciáci přestali nosit dosavadní černý hábit a oblékli si bílou kutnu, přes kterou měli daný černý škapulíř. Bílá barva měla znázorňovat panenskou čistotu. A právě úcta k Panně Marii je vyjádřena i v zasvěcení jejich kostelů Notre Dame (Naše paní). Cisterciáci se zasloužili i o redukci modliteb, skriptorií a vyzdvihovali opět manuální práci.¹⁵⁶

Benediktinské a cisterciácké praktiky ovlivnily tradice mnoha náboženských komunit založených napříč několika stoletími. Postupem času však cisterciáci *lectio divina* zredukovali do pouze spirituálního čtení za účelem obohacení meditujících praktik. Z *lectio divina* začalo být nejvíce důležité *lectio* neboli četba.¹⁵⁷

Stejně jako benediktini, tak i cisterciáci vlastnili půdu, která byla jediným zdrojem jejich obživy. Cisterciáci se odlišovali ve výběru lokace pro svůj budoucí klášter. Benediktini zakládali kláštery na vyvýšených místech, zatímco cisterciáci si vybírali spíše údolí. Důvodem bylo, že na kopcovitém terénu se nedají sázet stromy a půda je tam kamenitá a suchá, takže nevhodná pro zemědělství. V údolí je půda úrodnější a je možnost zde pěstovat obilí.

¹⁵⁶ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 35.

¹⁵⁷ KORN, Dan. *Lectio Divina: How to Pray Sacred Scripture*, s. 6–8.

Benediktini i cisterciáci měli velmi dobře vymyšlený způsob zemědělství. Své pokroky v této oblasti se snažili dále šířit mezi běžnou společností. Kláštery cisterciáků byly zakládány také poblíž vodního toku, který u cisterciáků také sehrál důležitou roli. Jak pro provoz kláštera, tak i jako zdroj energie ve formě mlýnů a pil. Naučili se vodu využívat pro své potřeby, a po čase dokázali, jak stáčet toky, tak třeba i zavodňovat oblasti. Za zmínku určitě stojí český klášter v Plasích, který je postaven v nivě řeky Střely.¹⁵⁸

3.6 Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách

Na konci 11. století se v Evropě odehrával boj o investituru a také spory mezi císařstvím a papežstvím, kdy se církev snažila vymanit z nadvlády světské moci. Česká církev byla na světské moci zcela závislá. Kostely měly většinou soukromé majitele, kteří pocházeli z rodin šlechticů. Kláštery sehrály ve 12. století důležitou roli ohledně české církve. Fungovaly jako centrum naprosté zbožnosti, nacházelo se zde šest kapitul a tou nejvýznamnější byla kapitula chrámu svatého Víta na Pražském hradě. Jejich členy byli i kanovníci, kteří vytvářeli dynastie, díky kterým se dědily církevní hodnosti ale také intelekt. Kapituly sloužily jako střediska vzdělání. Z tohoto prostředí pocházel i Kosmas, který se stal autorem nejstarší kroniky o našem území. Během poloviny 12. století se na naše území dostal reformní proud, který s sebou přinesl premonstrátský a cisterciácký řád. Oba řády se zde rychle zabydlely a později se k nim přidali johanité a také křížovníci Božího hrobu. Po benediktinech byli nejpočetnější premonstráti se sedmi kláštery a hned za nimi cisterciáci, kteří na českém území měli pět opatství.¹⁵⁹

Do Čech cisterciáci přišli za vlády knížete Vladislava II. Příchod cisterciáků na naše území se odehrál především díky olomouckému biskupovi Jindřichu Zdíkovi, který se osobně znal se samotným Bernardem. První šlechtická fundace se nacházela v Sedlci u Kutné Hory a byla založena roku 1142 šlechticem Miroslavem z Wartenberku, který fundaci věnoval všechen svůj majetek. Do kláštera byli dosazeni mniši z hornofalckého Waldsassenu v roce 1143. Klášter měl velký politický vliv a značné bohatství. V roce 1144 byl

¹⁵⁸ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 78–80.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 91–93.

založen další klášter v Plasích, do kterého přišli mniši z franského Langheimu , a o rok později vznikl klášter v Nepomuku, jenž obsadili mniši z franského Ebrachu. Proti tomu, že v klášterech žili mniši původem z německých oblastí Svaté říše římské, vznesl námitku jak pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, tak v pozdějších letech i samotný Karel IV.

40. léta 12. století se označují za fázi zakládání cisterciáckých klášterů na našem území. Kláštery Vyšší Brod (1259) a Zlatá Koruna (1263) byly osazeny mnichy z Rakouska. Dalším klášterem bylo Hradiště nad Jizerou, ve kterém se již nacházeli mniši povoláni z Plas. Od této doby se kláštery osazovaly již českými odnožemi. Nejdůležitější postavení měl klášter Nepomuk, protože byl potomkem Citeaux ve třetí generaci. Čtvrtá generace byly kláštery v Plasích a Žďáru nad Sázavou. Plasy měly dva dceřiné kláštery Velehrad a Hradiště a dvě vnučky Vizovice a Sv. Pole.

České cisterciácké kláštery spadaly pod morimondskou větev řádu. Ohledně zakládání klášterů na našem území je důležité zmínit, že na Moravu byl tento řád uveden až o šedesát let později, a to díky biskupu Robertovi, který byl dříve převorem v klášteře Nepomuk. Prvním moravským klášterem se stal v roce 1204 Velehrad. Zakladatelem byl Vladislav Jindřich, který vykonával funkci markrabě. Dalším založeným klášterem na Moravě se staly Vizovice. Dohromady tedy na našem území vzniklo devatenáct cisterciáckých klášterů a z toho se jich pět nalézalo na Moravě.¹⁶⁰

Kláštery cisterciáků se v Čechách nezakládaly v úplně neosídlené krajině. Většinou okolo nich bylo několik fungujících vesnic. Kláštery se nacházely v relativně vysokých nadmořských výškách a o jejich majetku už nerozhodoval pouze zakladatel, ale i jeho dědicové. Několik opatů cisterciáckého řádu sehrálo významnou roli při sesazení Jindřicha Korutanského z trůnu a také při dojednání sňatku Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny. Husitské plenění klášterů cisterciácký řád zasáhlo o něco více než ostatní, protože zde převažovali řeholníci německé národnosti.

Zničeny byly kláštery v Hradišti, Nepomuku, Svatém Poli a Skalici. Velké poškození měly Plasy, Zbraslav, Zlatá Koruna, Velehrad, Osek, Sedlec a Žďár nad Sázavou. Během 17. století se společně s premonstráty a benediktiny

¹⁶⁰ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, s. 98–105.

připojily tyto kláštery ke vzdělávacímu procesu. Největší rána pro kláštery přišla za doby Josefa II. a jeho reforem o rušení klášterů. Zrušeny byly kláštery Sedlec, Velehrad, Žďár nad Sázavou i Plasy, Zlatá Koruna a Zbraslav. Rušení klášterů přežily jen Vyšší Brod a Osek.¹⁶¹

¹⁶¹ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a Petr CHARVÁT, NĚMEC, Bohumír, ed. *Za zdmí kláštera: cisterciáci v českých dějinách*, s. 8.

4 ŘÁD CISTERCIÁKŮ PŘÍSNÉ OBSERVANCE

Cisterciáci přísné observance spadají do římsko-katolické církve a v 17. století se vyčlenili z cisterciáckého řádu. Vycházejí z asketické tradice, kterou naplňují skrze benediktinského ducha a Řeholi svatého Benedikta, kterou se snaží striktně dodržovat. Jejich snaha spočívala v navrácení se ke svým původním kořenům, které se formovaly na začátku 12. století díky Bernardu z Clairvaux, který podle cisterciáckých mnichů patřil oprávněně k předním ukazatelům správné cesty k trapistickému pojetí mnišství.

Řád je pojmenovaný podle kláštera La Trappe. Označení *Trapisti* se stalo názvem pro cisterciáky, kteří následovali reformu opata Armanda Jeana Le Bouthilliera de Rancého (1626–1700). Nelze tvrdit, že existuje řád trapistů jako takový, nicméně spojení trapistů je obecně chápáno jako reference řádu reformovaných cisterciáků, kterým jejich způsob života a pravidla schválil Inocenc XI. v roce 1678 a poté i papež Kliment XI. v roce 1705.¹⁶²

4.1 Historie cisterciáků přísné observance

Historie řádu cisterciáků přísné observance sahá až do roku 1098, kdy byl založen cisterciácký klášter Citeaux. Mniši z tohoto kláštera se snažili o obnovu klášterního života. Kladli důraz na chudobu a jednoduchost.

Během stoleté války (1335–1435) byla generální kapitula suspendována a také během západního schizmatu v letech 1378–1417 se kláštery cisterciáků rozdělovaly podle toho, k jakému papeži se více přikláněly. Po obnově generální kapituly se tento stav opati snažili sjednotit. S cisterciáky jsou spojeny dvě důležité buly. První byla vydána v roce 1265 Clementem IV. a jmenovala se *Parvus Fons* a v polovině 14. století vydal papež Benedikt XII. bulu *Fulgens sicus*, která se zabývala především financemi a právě generální kapitula buly zaváděla do praxe a běžného fungování.¹⁶³

¹⁶² OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 1.

¹⁶³ The Order of Cistercians of the Strict Observance [online]. OCSO [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ocso.org/>

Z řádu cisterciáků vzešla spousta kardinálů, biskupů a také značné množství historiků a teologů. V 15. a 16. století se řád začal štěpit na malé kongregace a jedině díky tomu stále přežíval. Dvě nejsilnější kongregace, které se od řádu oddělily, byly kastilská a feullantská. Tvůrcem první reformace se stal Martin Vargas, který vytvořil plán, díky kterému se měli mniši navrátit k dodržování Řehole a tím vznikla první kongregace cisterciáků v Kastilii (1425). Feullantskou kongregaci vedl Jean de La Barriere. Byla zde zavedena přísná reforma, která kladla větší důraz na askezi a striktní dodržování Řehole, běžnými prvky v jejich životě se stalo spaní na prknech, chození na boso, nebo jedení jídla ze země. Je důležité podotknout, že s cisterciáky tato kongregace neměla společného skoro nic. Další kongregace bylo možné najít například v Irsku, Polsku či Toskánsku. Reforma proběhla i v opatství Chatillon a Charmoye. V roce 1494 Jean de Cirey, opat z kláštera Citeaux se pokusil o oživení řádu, který byl poznamenán válkami a také tím, že šlechta mnichům brala jejich majetky. Tento plán je znám jako *Pařížské spisy*. Přísná observance se poté začala rozrůstat, ale nedařilo se jí odloučit se od zbytku řádu. V kláštorech obecné observance byl život mnichů nenáročný a přítomnost přísné observance vyvolávala v řádu respekt.¹⁶⁴

Cisterciácký řád během 17. století již byl ve značném úpadku, který se týkal i celkové spirituality. V roce 1601 se v generální kapitule sešlo přes tisíc cisterciáckých představitelů. Jejich hlavním bodem bylo projednat svůj návrat ke kořenům, které pro ně byly u kláštera v Citeaux. Nebyli schopni se spolu dohodnout, a proto se až o pět let později utvořila reformní skupina, která spadala pod klášter Clairvaux a hlásila se k přísné observanci. Prvním představitelem byl Octave Arnolfini, který pocházel z Itálie a abbé Denis Largentier. Avšak tito reformátoři se setkali se značným odporem zbytku řádu. Obě skupiny se rozcházely i v názorech na praktické věci jako byla třeba strava. Radikální skupina zastávala názor nejíst maso vůbec a dodržovat opravdu striktně vegetariánství, zatímco konzervativci připouštěli výjimky v období Velikonoc až do svátku Povýšení svatého kříže. Rozhodčím celého sporu mezi přísnou a obecnou observancí se v roce 1636 stal z rozhodnutí generální kapituly kardinál Richelieu. Sice byl do kapituly povolán konzervativci, ale klonil

¹⁶⁴ The Order of Cistercians of the Strict Observance [online]. OCSO [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ocso.org/>

se spíše k reformním pokusům radikálů.¹⁶⁵ Po jeho smrti se opět rozpoutala názorová neshoda mezi konventy. V roce 1666 byly papežem Alexandrem VII. uznány konventy přísné i obecné observance. Podmínky pro vzájemné soužití byly stanoveny v bule *In Suprema*.¹⁶⁶

Spory obou observancí vyvrcholily v roce 1878. Opati přísné observance dostali dokonce zákaz vstupu do generální kapituly řádu. Papež Lev XIII. navrhl řešení. Buď to, že přísná observance zůstane součástí řádu a zvolí si svého zástupce nebo vytvoří vlastní řádovou strukturu včele s generálním opatem. Mniši si vybrali druhou možnost. Stalo se tak v roce 1892, kdy došlo ke spojení tří kongregací v Sept-Fons, Melleray a Westmalle.¹⁶⁷

4.1.1 Armand de Rancé a klášter La Trappe

Zakladatelem řádu cisterciáků přísné observance se stal Armand Jean Le Bouthillier de Rancé. Narodil se v roce 1626 v Paříži v rodině státního úředníka. Jeho kmotrem se stal samotný kardinál Richelieu. Armand de Rancé měl rodiči předurčenou duchovní dráhu. V deseti letech rozuměl řecky a latinsky, ovládal šerm a jezdil na koni. V jedenácti letech získal několik komendatorních opatství i s klášterem La Trappe. Avšak stejně se ve svých mladých letech spíše pohyboval u královského dvora. V šestnácti letech dostal Rancé povolení od arcibiskupa kázat v jakémkoliv kostele v Paříži. O rok později se Rancé stal doktorem filozofie a v roce 1647 bakalářem z teologie. V roce 1651 byl vysvěcen na kněze a poté se stal doktorem na Sorbonně.¹⁶⁸ Rancé od té doby přemýšlel, zda se má rozhodnout pro vstup do převorství v Boulogne a nebo do opatství La Trappe. Tento následující krok se stal naprosto zásadním pro celé dějiny západního mnišství.¹⁶⁹

Vstoupil do kláštera La Trappe. Rancé se však stále nechtěl stát mnichem. Jeho hlavním cílem bylo dát opatství do pořádku a obsadit ho mnichy z kláštera Perseigne, kteří se vyznačovali asketickým způsobem života. Život v La Trappe byl obnoven v roce 1662. Nakonec se Rancé rozhodl složit v roce 1664 sliby a

¹⁶⁵ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 45–46.

¹⁶⁶ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 340–343.

¹⁶⁷ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech*, s. 102.

¹⁶⁸ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 48–49.

¹⁶⁹ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech*, s. 101.

poté se ujal opatského řádu v La Trappe, který měl šest členů společně s ním jako opatem. Klášter se stal hlavním sídlem přísné observance. Postupem času se mu podařilo vyvázat klášter z komendatorních opatství a díky tomu se klášter stal samostatným. Rancého snaha navrátit se k cisterciáckým ideálům se však nezdařila tak, jak si představoval, na místo toho zavedl úplně nový řád. Stalo se tak i díky podobně smýšlejícím opatům, kteří bulu *In suprema* považovali za nedostatečnou. Řehole přísné observance se však nerozšiřovala tak podstatně rychle, jak by se čekalo, důvodem byla i snaha jim škodit ze strany obecných cisterciáků v Římě. V té době se generální opat Claude Vaussin chystal dát podnět ke zrušení přísné observance. Díky tomuto kroku byl zahájen dlouhý konflikt mezi oběma observancemi.

Život v klášteře La Trappe byl vcelku tvrdý. Rancé chtěl, aby mniši umrtvovali svá těla a také jim zvýšil dobu práce ze tří hodin na pět. Snažil se, aby mniši na sebe nahlíželi jako na vyvržence, které Bůh odmítl. Rancé zavedl slovní bičování při shromážděních v kapitulní síni, čímž se opatství stalo proslulé. Rancého myšlenky a vedení se staly inspirací pro ostatní kláštery, které se postupně začaly měnit a snažily se zbavit své pohodlnosti. Avšak s benediktinským učením a cisterciáky toho trapisté přísné observance moc společného neměli. Rancé totiž pozměnil celého ducha řádu.¹⁷⁰

Snažil se reformovat dosavadní způsob života v klášteře La Trappe, který byl dceřiným opatstvím Clairvaux. Jeho reforma sloužila jako pokání před hříšným životem. Opat měl značný počet nepřátel i v samotném řádu. Zasloužil se o vypracování nových pravidel, které mnichy zavazovaly ke kajcnosti, zbožnosti a ustavičnému mlčení. Cisterciáci mírné observance projevovali zájem o svět kolem sebe na rozdíl od přísné observance, která se více uzavírala společnosti.¹⁷¹ Rancé zemřel v roce 1700 po několika prodělaných těžkých nemocích. Zanechal za sebou několik klášterů, které se řídily pravidly přísné observance. Rancé výrazně ovlivnil svou dobu.¹⁷²

¹⁷⁰ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 53–54.

¹⁷¹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 363–365.

¹⁷² OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 3.

4.2 Trapisté během Velké francouzské revoluce

Po smrti de Rancého v roce 1700 jeho opatství v La Trappe ještě značně prosperovalo. Zájem o vstup do kláštera od té doby stále rostl. V klášteře žilo na devadesát mnichů. Během Francouzské revoluce v roce 1789 byl zkonfiskován majetek řeholního řádu. Byl vydán zákon, který odmítal uznat mnišské řeholní sliby. Avšak trapisté měli dlouhou dobu za to, že se jich tento zákon a celková revoluční vlna vyhne.¹⁷³ Novicmistr Augustin de Lestrange z opatství La Trappe byl se současnou situací nespokojen, proto začal vyvíjet tlak na představené řádu, aby alespoň přemýšleli o útočišti, které by se nalézalo mimo Francii. V klášteře La Trappe provedli vládní vyšetřovatelé výslech všech mnichů, z kterého sepsali pozitivní zprávu o jejich přesvědčení a víře, která dále směřovala k tribunálu. Tento zdlouhavý proces zapříčinil, že konečná zpráva byla pozměněna a to v neprospěch kláštera. Mnichům bylo od té doby dovoleno žít pod soukromými sliby, ale zároveň dostali přísný zákaz přijímat nové uchazeče řádu. Což postupně vedlo ke konci trapistů ve Francii.¹⁷⁴

Dom Augustin se snažil získat povolení pro založení kláštera mimo Francii. Místo toho byl zbaven funkce, ale i přesto si dopisoval s několika známými po světě. Díky tomu se mu dostalo zprávy ze Švýcarska, z kantonu Fribourg. Napsali mu, že pokud sežene petici podepsanou všemi mnichy a osobně přijede do Švýcarska, tak mu pomohou. Tomu se tak stalo 26. dubna 1791. Z opatství La Trappe odešlo dvacet šest mnichů. Dostali pod správu chátrající klášter La Val Sainte, ve kterém trapisté provedli novou reformu.¹⁷⁵ Ta se týkala především tvorby nových strohých pravidel. Důkladně prostudovali Řeholi svatého Benedikta a přetvořili ji k obrazu svému. Změny se týkaly spánku, stravy i práce. Rozhodli se spát na holých prknech, spánek měli jen pět a půl hodiny denně. Mniši pracovali přibližně čtrnáct hodin denně a to kvůli neúrodné a velmi chudé půdě. I přesto se měli stále lépe, než jejich bratři, kteří zůstali ve Francii. Ti byli nuceni složit věrnost ústavní vládě. Důvod byl jasný. Vláda byla ateistická a její hlavní snahou bylo odstranit katolíky ze země. Díky tomuto požadavku se však řád trapistů definitivně rozšířil po světě. Značná část mnichů

¹⁷³ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 4–5.

¹⁷⁴ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 58–59.

¹⁷⁵ Rozhovor s bratrem Josefem, trapistou novodvorským. Dne 24. 3. 2018, Nový Dvůr

směřovala do Švýcarska za opatem Dom Augustem, jiné se vydali do papežského státu, kde doufali v poskytnutí ochrany.¹⁷⁶

Francie se rozhodla zbylé mnichy v zemi deportovat do Francouzské Guyany, což byla trestanecká kolonie Conenama. Prostředí bylo nehostinné. V období dešťů se proměnilo v bažiny a během sucha se stalo pustinou. Nechtěli zde žít ani indiáni, ale vláda rozhodla, že zde mniši mají hospodařit.¹⁷⁷

Mezitím byl klášter La Val Sainte schválen Svatým stolcem a díky tomu byl povýšen na opatství. Od té doby mohl klášter zakládat další doby po Evropě. První skupina mnichů odešla směrem do Španělska. Po hrozbě, že se revoluce dostane i do dalších států, začal Dom Augustin plánovat výstavbu klášterů v Uhrách a Rusku.¹⁷⁸ V roce 1798 mniši z La Val Sainte museli klášter opustit a cestovali po Německu, Rakousku, Čechách a Polsku. Nakonec došli až do Ruska. Domovem se jim tedy dočasně stala Vídeň, Buštěhrad, Krakov, Minsk, ale nakonec se usadili v městě Orša a to díky pozvání ruského cara Pavla I.¹⁷⁹ Augustin měl stále myšlenku odjet do Ameriky a právě americká fundace měla následovat hned po té španělské.¹⁸⁰ Ve vyhnanství se k trapistům začalo přiklánět čím dál více lidí a díky této podpoře byli schopni založit klášter ve Španělsku v roce 1793. Téhož roku i klášter v Lilworthu v Anglii a rok později ve Westmalle v Belgii a také Mont Brac v Piemontu v roce 1794.¹⁸¹

Po návratu z Ruska v roce 1803 byla vyslána skupina mnichů v čele s Dom Urbanem Guilletou do Ameriky. V této době byl založen *třetí řád*. Tím se myslel řád, který sloužil pro světské muže, kteří nosili hábit oblátů. Trapisté je měli vyučovat v naději, že jednoho dne vstoupí do jejich řádu a pomůžou jim rozšířit řád v rámci Ameriky. Je nutné podotknout, že Dom Augustin nebyl vysloveně správným příkladem kontemplativního mnicha. Sám prohlásil, že chce v Americe vzdělávat společnost, kvůli nedostatku učitelů. Což mu samozřejmě nelze vytýkat, ale i přesto se tímto počinem odloučil od základních myšlenek Řehole svatého Benedikta, jelikož řád byl vždy kontemplativním. Mniši dorazili do Baltimoru. Ujali se jich otcové sulpiciáni, kteří mnichům našli místo na farmě

¹⁷⁶ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 3.

¹⁷⁷ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 62.

¹⁷⁸ The Order of Cistercians of the Strict Observance [online]. OCSO [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ocso.org/>

¹⁷⁹ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 4.

¹⁸⁰ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 63.

¹⁸¹ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 2.

Piegon Hill v Pensylvanii. Avšak díky blízkému městu se mezi mladými muži z třetího řádu objevilo pokušení. Proto se Dom Urban rozhodl najít pro mnichy lepší místo.¹⁸²

Dom Urban společně s trapisty zamířil do osady Holy Cross v Kentucky, která byla v té době střediskem katolíků. Cesta byla velmi náročná a zdlouhavá. Po příjezdu do Louisville se značná část mnichů zhroutila z celkového vyčerpání, které mělo za následek značná úmrtí v jejich komunitě. Laičtí bratři zde pracovali na polích a mniši se věnovali svým běžným úkolům, do kterých spadalo i vyučování tamních obyvatel. Mezitím se Dom Urban vydal zpět do Baltimore, aby získal finance na stavbu kláštera. Nakonec od státu odkoupil půdu nedaleko řeky Casey jižně od Holy Cross.¹⁸³ Během velmi krátké doby mniši na tomto místě vybudovali dřevěný klášter s kaplí pro své sousedy. Nechali postavit pilu a nechyběla ani škola. Mniši opravili hodinářskou dílnu, která se jim stala obživou. Lidé za nimi přicházeli kvůli opravě hodiny.

Celkový počet bratrů v klášteře byl čtyřicet pět. Do kláštera začali přicházet uchazeči, kteří se chtěli přidat k mnišské komunitě. Jejich škola měla dvacet žáků z katolických rodin.¹⁸⁴ Žáci u nich studovali a bydleli zadarmo. Občas se však zapojili do manuálních prací. V březnu roku 1808 měl Dom Urban v plánu se opět se svou komunitou přesunout dále na západ do oblasti Louisiany. Hlavním důvodem jejich odchodu bylo, že neuměli anglický jazyk a to jim bránilo ve výuce.¹⁸⁵ Tento krok se dá považovat za velmi zbrklý, jelikož trapisté byli v Kentucky velmi oblíbeni a dokonce měli možnost získat zadarmo na dva tisíce akrů půdy. Dom Urban poté dostal nabídku na pozemek ve městě Cahokia, které se nacházelo na území Illinois. Nabídku nakonec přijal a trapisté na tomto místě opět vybudovali klášter. Opět se snažili uživit hodinářstvím. Avšak v roce 1813 mniši klášter zrušili na příkaz Dom Augustina de Lestrangle. Důvodem byl jeho plán založit novou fundaci u New Yorku. Zde trapisté našli svůj dočasný domov. Po čase ke školní výuce převzali i sirotčinec.

Právě v této době přišla zpráva z Francie, že Napoleon je uvězněn na ostrově Elba a mniši se tím pádem mohou vrátit zpět. Dom Augustin shromáždil všechny bratry a vydali se do své domoviny. Což je nejspíše dobře, protože

¹⁸² MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 65–67.

¹⁸³ Rozhovor s bratrem Josefem, trapistou novodvorským. Dne 24. 3. 2018, Nový Dvůr

¹⁸⁴ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 4–7.

¹⁸⁵ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 70–74.

kdyby trapisté v Americe zůstali a dále se zabývali výukou, tak by jejich řád nemohl zůstat nadále kontemplativním.¹⁸⁶ Po návratu do Francie, zjistili, že Napoleon unikl z ostrova Elba a trapisté se museli skrývat v soukromých bytech. Až po bitvě u Waterloo se mniši opět stali svobodnými ve své zemi. Podařilo se jim vykoupit zpět svůj klášter La Trappe.¹⁸⁷ Opat dom Augustin klášter získal do svého vlastnictví společně s klášterem Aiguebelle. Oba kláštery byly rozděleny mezi komunitu. V této době byl značný nárůst nových členů řádu a samotný papež Řehoř XVI. řádu stanovil vlastního generálního vikáře.¹⁸⁸

Centrem trapistů v Americe se v pozdějších letech stalo opatství Gethsemani ve státě Kentucky, které bylo založeno v roce 1848. Nejvíce opatství proslavil básník Thomas Merton, který se narodil v roce 1915 na jihu Francie. Jeho otec pocházel z Nového Zélandu a matka byla Američanka. Rodina se během první světové války přestěhovala do Spojených států. Thomas Merton absolvoval univerzitu v Cambridge. V této době procházel osobní krizí, kvůli svému neuspořádanému životu. Proto se rozhodl usadit natrvalo v severní Americe. Začal studovat na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. Merton se rozhodl konvertovat ke katolické víře a vykonal křest. Jeho život směřoval k řeholnímu životu. V roce 1941 vstoupil do řádu cisterciáků přísné observance v opatství Gethsemani v Kentucky. O rok později přijal mnišský hábit a jméno Maria Louis. V roce 1947 složil sliby a v roce 1949 byl vysvěcen na kněze. Jeho hlavní náplní se stala výuka noviců.¹⁸⁹ Thomas Merton svými knihami dokázal ovlivnit spoustu lidí. Díky němu se k lidem dostali informace o modlitbách a spiritualitě trapistů.¹⁹⁰

V roce 1891 byl zvolen generálním opatem La Trappe Leopold Anton Wackarz, který byl německé národnosti. Trapisté měli podporu papeže Lva XIII., který dekretem římské kongregace pro biskupy a řeholníky v roce 1892 spojil několik kongregací v samostatný nový řád. Byly to kongregace z

¹⁸⁶ The Order of Cistercians of the Strict Observance [online]. OCSO [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ocso.org/>

¹⁸⁷ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 80.

¹⁸⁸ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 4.

¹⁸⁹ The Thomas Merton Center at Bellarmine University [online]. [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.merton.org/>

¹⁹⁰ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 20–22.

Westmalle, Sept-Fons, Melleray a k tomu španělský klášter Santa Maria de la Trapa.

Řád dostal pojmenování: *Reformovaní cisterciáci Naší Paní v La Trappe*. Papežem Lvem XIII. a poté byly potvrzeny stanovy trapistů a dostali nový oficiální název: *Reformovaní cisterciáci přísné observance*. Označení kláštera bylo ze samotného názvu odstraněno.¹⁹¹ Přísná observance se stala francouzskou národní odnoží cisterciáků. Na východ od Rýna byla naopak více rozšířená obecná observance a to postupem času vedlo i k formálnímu oddělení řádu. Řád přísné observance se řídil podle členění své organizace v mateřských kláštorech.

Ke konci této kapitoly je důležité podotknout, že dříve hlavní správní centrum cisterciáckého řádu s názvem Citeaux, které bylo založeno Robertem z Molesme bylo prodáno 4. května v roce 1791 a s pozemky o rozloze 9 800 akrů a budovami ze 12. století. Do dnešní doby se zachovalo pouze několik budov z 16. století. V době zrušení kláštera v něm panovala nepříjemná nálada. To potvrzuje i fakt, že až na jednoho laického bratra všichni ostatní odmítli penzi, kterou jim nabízel stát. Zničený klášter koupil v roce 1814 známý spisovatel a cestovatel Arthur Young (1741–1820), který chtěl na místě kláštera zřídit falangu neboli družstevní zemědělský velkopodnik. Ten ale v roce 1846 zkrachoval. Dalším majitelem byl kněz P. Joseph Rey, který v letech 1846–1889 na místě kláštera provozoval polepšovnu se školou pro nezletilé kriminálníky. Dne 2. října 1898 získali klášter trapisté, kteří na jeho místě nechali v letech 1995–1998 vystavět klášter nový.¹⁹² V čele trapistické struktury stál právě klášter Citeaux a jeho hlavními dcerami byly kláštery La Trappe, Melleray, Port-du-salut a Sept Fons., které společně utvořily Řád cisterciáků přísné observance. Zde je také důležité zmínit, že díky odkoupení kláštera Citeaux trapisty, nastal problém s konáním generální kapituly, která pravidelně zasedala právě v tomto klášteře. Od té doby se cisterciácké schůzky musely přesunout do Říma a konaly se již pouze jednou za pět let.¹⁹³

Po shrnutí nejdůležitějších historických faktů řádu trapistů, je ještě potřeba zmínit, jak vypadá současná situace v řádu trapistů. Počet klášterů se za

¹⁹¹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 363–367.

¹⁹² Tamtéž, s. 168.

¹⁹³ *Klášter Plasy* [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs>

poslední půl století zdvojnásobil. Z 82 klášterů z roku 1940 se počet zvýšil na 170 k začátku 21. století.¹⁹⁴ Ve čtyřicátých letech 20. století se na území Afriky nacházel pouze jeden klášter a v jižní Americe nebyl žádný. Současný stav čítá dvacet klášterů v Africe a čtrnáct v jižní Americe. V Asii a Pacifiku bylo možné nalézt šest klášterů a nyní se jejich počet zvětšil na dvacet. Z dat jasně vyplývá, že řád se rychleji rozrůstá na území Afriky, Asie a Ameriky než ve zbytku světa. Za stejnou dobu však značně poklesl počet mnichů, který se zmenšil o 20 %. Ve světě je přes 2 100 mnichů a 1 800 jeptišek, což vychází na přibližně dvacet tři členů na jeden klášter. Což je polovina, než tomu bylo kdysi. Ve Francii se v dnešní době nachází šestnáct mužských a dokonce osmnáct ženských klášterů řádu cisterciáků přísné observance. Trapisté se nachází hlavně v okrajových oblastech jako Bretaň, Flandry, Gaskoňsko nebo Alsasko. Také působí i v Itálii, Německu, Belgii, Nizozemí, Španělsku či Sýrii.¹⁹⁵

S trapistickou komunitou jsou spojeni i *laičtí cisterciáci*. Tento pojem by se dal vysvětlit následovně. Jsou to lidé, kteří jsou křesťany, vyznávají myšlenky trapistického řádu, ale nejsou ochotni kvůli rodinám či práci vstoupit natrvalo do kláštera. Zkrátka se nedokážou vzdát svého běžného života a s ním spojených závazků. Díky cisterciácké spiritualitě se snaží žít podle pravidel svatého Benedikta. Jejich komunita je propojena s trapistickými kláštery po skoro celém světě. Trapisté zastávají funkci mnišských poradců, kteří se laické bratry snaží vést na cestě k Bohu.¹⁹⁶

Člověk, který se chce stát laickým cisterciákem, musí být dospělým katolíkem. Měl by si uvědomit, že je to vážný závazek. Uchazeč projde několik neformálními setkáními a po pětiletém formování se oficiálně rozhodne, zda se chce stát laickým cisterciákem. Poté je přijat celou komunitou a slíbí, že se budou formálně podílet na cisterciáckém způsobu života. Provozují stejné duchovní praktiky jako trapisté, avšak občas mohou být omezeny kvůli jejich každodennímu životu. Stejně jako mniši se přiklánějí k samotě, tichu a kontemplaci. Na členy řádu se nevztahují žádná nařízení a jednou za měsíc se

¹⁹⁴ The Thomas Merton Center at Bellarmine University [online]. [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.merton.org/>

¹⁹⁵ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 7.

¹⁹⁶ *Lay Cistercians of Gethsemani Abbey* [online]. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <https://laycisterciansofgethsemani.org/about-us/>

s trapisty scházejí k modlitbám nebo diskuzím. Účastní se s nimi mší, pravidelných denních modliteb a lectio divina.

Od roku 2000 se každé tři roky konají mezinárodní setkání za účelem udržování komunikace řádu s komunitami. Byl vypracován dokument týkající se laické cisterciácké identity, který byl sdělen během generální kapituly, která díky němu uznala skupinu laických cisterciáků. V roce 2005 byl zřízen výbor pro organizaci mezinárodních setkávání. V dnešní době je na světě přibližně 1 300 takto smýšlejících lidí.¹⁹⁷

¹⁹⁷ *Lay Cistercians: Monastery of The Holy Spirit* [online]. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <http://www.trappist.net/about/lay-cistercians>

4.3 Organizace řádu a život v klášteře

V této kapitole byla pozornost věnována organizaci řádu, vstupu do kláštera, mnišskému oblečení a také jak vypadal běžný den trapistů. Stejně jako tomu bylo u cisterciáckého řádu v předešlé kapitole, aby bylo možné vidět rozdíly v jejich působení.

Generální kapitula je pro cisterciáky přísné observance hlavním orgánem. Existují dva druhy kapituly. Jedna je pro muže a druhá pro ženy. Jsou oddělené, ale setkávají se dohromady jednou za tři roky a to na dobu tří týdnů. Většinou se jí účastní opati a převoři, kteří se vyjadřují k problémům, chodu klášterů a podobně. Tyto dvě kapituly volí generálního opata, který je zvolen na dobu neurčitou. Jeho hlavní náplní práce je snaha udržovat soudržnost mezi kláštery a jeho sídlo se nachází v Římě.¹⁹⁸ V Římě zasedá rada pěti členů. Z toho čtyři jsou voleni generální kapitulou a pátý člen je zvolen zbylými čtyřmi členy. Tento pátý člen je volen podle svého mateřského jazyka, jelikož mají být vždy zastoupeny všechny hlavní světové jazyky. Existuje několik komisí, které se zabývají například zákony, financemi nebo vzájemnou pomocí, avšak nejsou stálé a permanentní. Díky těmto orgánům je lehčí vyzorovat, v jakých státech mnichům schází kláštery, které se pak na daném místě nechají vybudovat. Tak se tomu stalo například v Sýrii, Norsku nebo Brazílii.¹⁹⁹

Ohledně přijímání nových uchazečů do kláštera je potřeba podotknout, že si celý proces kláštery zajišťují samy bez zásahu centrální moci. Existuje několik stádií, kterými člověk musí projít, než se stane cisterciáckým mnichem přísné observance. Prvním stádiem je kandidát. Tím se myslí, že člověk má přijít do kláštera, seznámit se s prostředím, chodem kláštera, s bratry a otcem novicmistrem.²⁰⁰ Pokud je jeho přání stát se mnichem opravdové, následuje doba sledování, kdy má možnost v klášteře žít až jeden měsíc. Po tomto pobytu za zdmi kláštera se stane postulatem, což je období, které může trvat i devět měsíců a někdy dokonce až rok. Vstoupí do kláštera a žije jako člen komunity a řídí se pokyny novicmistra. Když uplyne zkušební doba, nastane noviciát, ve

¹⁹⁸ The Order of Cistercians of the Strict Observance [online]. OCSO [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ocso.org/>

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ Tamtéž

kterém obdrží oděv vhodný pro novice a následující dva roky se učí trapistickému způsobu života a sám prochází procesem dozrávání jako člověk i jako mnich. Po této době skládá dočasné sliby na tři roky a až poté je možné složit slavné věčné sliby poslušnosti, stability a obrácení mravů a také dostaly druhé jméno.²⁰¹ V La Trappe se vybuoval zvyk, přidávat k řeholním jménům mnichů ještě jméno Maria. Měl to být výraz úcty ke Královně. Trapisté se modlili a sloužili mši svatou na její počtu a to každý den.²⁰²

Také je důležité zmínit, že trapisté neskládají slib mlčenlivosti, jak si mnohdy společnost mylně myslí. Trapisté sice mluvení omezili na minimum, ale nestalo se vysloveně jejich slibem. Řídí se podle Benediktovo Řehole, ve které je uvedeno, že mnich by měl udržovat ticho vnější a především vnitřní.²⁰³ Co se oblečení týče tak trapisté nosí stejně jako cisterciáci bílý hábit s černým škapulířem a řemenem. Mají i plášť bílé barvy s kapucí. Bratři laikové mají stejný oděv, ale hnědé barvy. Bratři opouštějící klášter, mají propůjčený kabát, který po návratu z venku musí vrátit.²⁰⁴

Jednotlivé kláštery jsou autonomní, ale zároveň jsou propojeny a komunikují spolu. Mniši žijí v klášteře podle přísné klauzury a nesmí ho opouštět. Existuje pár výjimek, jako je smrt rodičů nebo zakládání nového kláštera.

Trapistický kostel neslouží pro potřeby běžné veřejnosti. Neprobíhají v něm křty a ani se v něm nekáže. Do kláštera smí cizí lidé pouze jako hosti. Velký důraz je kladen na liturgie a osobní a chórové modlitby. Trapisté se nezaměřují jen na studium spirituality, ale jsou i manuálně zruční. Dobře ovládají hospodářské práce a i řemesla. Výjimečně se věnují spirituální výchově mládeže a také misiím. Tento řád oživil původní myšlenky cisterciáků a patří k jednomu z nejpřísnějších řádů v celé církvi. Přísnost je chápána jako oběť Bohu, která je projevem lásky.²⁰⁵

Mniši zastávají názor, že odloučenost od společnosti je neoddeluje od lidí, co se nachází mimo klášter, naopak je to s nimi více sblížuje. Každý klášter měl

²⁰¹ The Order of Cistercians of the Strict Observance [online]. OCSO [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ocso.org/>

²⁰² MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 232.

²⁰³ The Order of Cistercians of the Strict Observance [online]. OCSO [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ocso.org/>

²⁰⁴ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 233–234.

²⁰⁵ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 362.

své zvyky a denní rozvrhy.²⁰⁶ V každém klášteře se tedy mnišský běžný den lišil. Mniši se přizpůsobovali ročnímu období i místu, na kterém se nacházeli. Obvykle by se dal trapistický běžný den popsat následovně. Sedm hodin spánku, sedm hodin bylo věnováno modlení, pět hodin manuální práci v létě, v zimě čtyři hodiny a hodina co zbývala, byla vyhrazena pro studium. Vstávali většinou ve dvě hodiny ráno a v neděli dokonce v půl druhé. Během svátku měli budíček v jednu hodinu.

Co se jídla týče, mniši dostávali první pokrm v jedenáct hodin dopoledne v létě a v půl dvanácté v zimě. Večer měli jako jídlo polévku. Jejich stravování bylo velmi skromné. Návštěvy dokázali vždy pohostit, ale sami během běžných dnů jedli prostou a bezmasou stravu. Do jídelny vždy mniši vstupovali řádně a v pomalém procesí. Ti co pracovali na poli, dostávali vydatnější stravu, Jejich jídelníček se velmi často opakoval a během jídla jeden z mnichů nahlas předčítal knihy s náboženskou tematikou. Pro některé mnichy tyto pravidelné maličkosti představovali řád života. Strava se skládala z chleba, zeleniny, ovoce. Mléko a sýr se mohly podávat pouze během svátků. Ryby a vejčká byly zakázány úplně. Výjimkou byli pouze nemocní, kteří tyto produkty mohli, aby získali zpět potřebou sílu. V létě měli mniši po večeři siestu. Ke spánku ulehali kolem sedmé hodiny v zimě a v létě kolem osmé. V noci v klášteře nastal čas velkého ticha. Trapisté nespali ve vlastní cele, ale měli své místo v dormitáři. Prostory mezi postelemi byly odděleny záclonou. Mniši spali oblečení do spodního prádla, bílého hábitu s černým páskem a kapucí.²⁰⁷ Vzdávali se svého soukromí, sdíleli společnou umývárnu, nechodili na společenské akce, televize i rozhlas jim byl cizí. Nové a aktuální informace se dozvídali pouze skrze denní tisk a knihy.²⁰⁸

Mniši by se měli živit sami, proto měla manuální práce velkou váhu. Snažili se být soběstační díky obdělávání půdy a také chovem dobytka. Mniši v dnešní společnosti jsou často odkazováni k práci se stroji, ale i přesto se občas dostanou do styku s motykou nebo vidlemi. A díky této manuální práci je mnich schopen pochopit, jak trochu únavy dokáže vést lidské srdce k trpělivosti a souznění s přírodou. Většinou mniši měli za úkol plečkovat, obracet trávu,

²⁰⁶ The Order of Cistercians of the Strict Observance [online]. OCSO [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ocso.org/>

²⁰⁷ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 8–9.

²⁰⁸ JERONÝM. *Dobré vlivy*. Přeložil Oldřich SELUCKÝ. Praha: Triáda, 2014, s. 150–152.

svážet obilí. Díky modernizaci začali k práci užívat technické pomůcky. Mniši chodili pěšky a cesta probíhala v naprostém tichu. Během cesty měli v ruce žaltář nebo růženec. Trapisté se naučili využívat každé chvíle, aby se mohli obrátit k Bohu.

4.4 Dorozumívání v trapistických klášterech

Zachování mlčení, díky kterému se dařilo modlení i rozjímání, bylo jedním z hlavních pilířů všech mnišských observancí.²⁰⁹ Avšak v 15. a 16. století docházelo k upouštění od používání znakové řeči v klášterech. Všichni mniši však nevívali uvolňování předpisů. Radikálnější trapisté se snažili prosadit myšlenky svých předchůdců a jejich striktní dodržování. Zasloužili se o to, že znaková řeč z klášterů nevymizela a naopak byla obnovena. Během 17. století totiž běžné znaky v cisterciáckých klášterech nebyly k vidění. V roce 1892 došlo k tomu, že řád trapistů se osamostatnil a vytvořil svou novou řádovou strukturu. Mnichům se nezamlouvalo vydání papežského breve *In suprema* z roku 1666. Kapitola, která se vztahovala k učení samotného Benedikta z Nursie, pojednávala o používání slov na více místech v klášteře, než tomu bylo dříve.²¹⁰ Znaková řeč se znovu dostala do popředí, díky opatovi kláštera La Trappe Armandu de Rancému, který ji oživil, avšak není známo, odkud ji převzal. V roce 1895 byl vydán první vlastní katalog obnovené znakové řeči, který obsahoval až čtyři sta znaků, které byly seřazeny abecedně. Oproti cisterciáckým znakům se lišil v tom, že měl mnohem více složených znaků.

Opat Rancé však nebyl jediný reformátor, jelikož důležitou roli sehrálo i opatství Sept-Fons, kterému bude věnována pozornost v následující kapitole. Opatství se v roce 1663 přidalo k reformě. Opat Dorothe Jalloutz sepsal katalog s osmi sty osmdesáti znaky a stal se nejpodrobnějším slovníkem, který u trapistů najdeme. Reformy nezastavila ani Francouzská revoluce, během které byly kláštery zrušeny.²¹¹ Nově vzniklý řád nechal sepsat katalog znaků, který byl až do roku 1934 součástí *Us de l'Ordre des Cisterciens reformés*. Další katalogy znakové řeči se již neobjevovaly. Katalogy většinou obsahovaly výčet

²⁰⁹ LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*, s. 117.

²¹⁰ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých klášterech*, s. 99.

²¹¹ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s. 8–9.

určitých znaků s krátkým popisem. Byl v nich také uveden návod, jak znaky vytvořit.

Druhý vatikánský koncil se stal zlomem v uvolňování disciplíny v trapistickém řádu. Proběhl v letech 1962 až 1965. Mnich Anselm Dimiera z Belgie uvádí, že se znaky používaly ještě v šedesátých letech 20. století a to u trapistů i benediktinů. Je zaznamenáno, že i v sedmdesátých letech 20. století se v Americe stále znaky používaly. V průběhu generální konference se američtí mniši dožadovali rozhodnutí o zachování používání znaků v kláštorech. V současnosti není situace stejná jako na počátku reformy v 17. století. Mniši mezi sebou mohou hovořit, ale stále existují výjimky, kterými jsou opatství Sept-Fons a dceřiný klášter Nový Dvůr.²¹² Mniši mezi sebou tedy nemluví, kromě těch co jsou pověřeni určitými úkony jako služba v kuchyni nebo technické úkoly v klášteře a jeho okolí. V těchto případech mezi sebou mluvit mohli, aby se domluvili na všem potřebném.²¹³ V kláštorech trapistů v druhé polovině 20. století nebyla znaková řeč jediný způsob jak si mezi sebou sdělit nějakou zprávu či informaci. Používaly se k tomu destičky, které fungovaly jako staniol. Po vytáhnutí tyčinky se smazal vyrytý text.²¹⁴

Po uvedení do problematiky dorozumívání v kláštorech u benediktinů, cisterciáků a trapistů se nabízí otázka, zda se znaková řeč nestala spíše nástrojem jak obejít ticho. Mnich sice pomocí znaků zachovával ticho, ale přeci jen to vnější, nikoli vnitřní. Se značnou kritikou se dorozumívání setkalo během středověku. Nejčastěji bylo mnichům vytýkáno nadměrné používání. Jelikož si mniši po čase začali tvořit vlastní znaky, díky kterým si vyprávěli příběhy, které by si jinak říci nemohli. Je fakt, že kontrola znakování musela být značně složitější, než kontrolovat to, zda někdo s někým nevede hovor. Nejvíc panoval strach právě z toho, že je možné se znaky domlouvat na větší vzdálenost a při vzniku tajného znakování by si mniši mohli povídat o čemkoliv. Od středověku se pozvolna začalo opouštět od používání znaků. Trapistům se podařilo znakovou řeč dovést až do 20. století. Není nijak zakázáno znaky používat, ale již to není vysloveně vyžadováno. Odhaduje se, že v dnešní době se bude používat několik desítek znaků, jelikož je náročné se znaky učit. Někteří učení

²¹² LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech*, s. 100–104.

²¹³ OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*, s.8–9.

²¹⁴ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech*, s. 103–104.

znaků přirovnávají k nauce cizích jazyků. Když je možné věc vyřídít malým množstvím slov, tak přece není potřeba používat znaky. Avšak není nalezen žádný pramen, kde by to bylo stanoveno doslovně. Znaková řeč se stala fenoménem, který je spjat s mnišskou tradicí více jak tisíc let. Dokud budou v klášterech klást důraz na ticho, bude zachována i znaková řeč, je jen důležité ji úplně nezapomenout.²¹⁵

4.5 Trapistická spiritualita

Trapisté přispěli svou spiritualitou k lepšímu pochopení Boha jako Stvořitele. Jejich obětí je projev lásky k Bohu. Obětovali své pohodlí a blahobyt, aby mohli tvrdě pracovat a modlit se za druhé.²¹⁶ Je důležité si uvědomit, že mnišský život není pouhá teorie, ale je to především praxe. Každému se dostane kvalitního vzdělání ve všech humanitních sférách, ale studium není hlavním cílem. Skrze modlitby a kontemplace se mnich dostává na cestu k Bohu.²¹⁷ Avšak mnišský život má i své negativní stránky, kterými jsou samota, poslušnost, půst a absence vlastnictví. Právě modlitba má vyplnit tyto prázdná místa, která mnichům vznikla v mysli.²¹⁸ Trapisté kladli zvláštní důraz na modlitbu spojenou se čtením Písma svatého a také na manuální práci. Mniši vedou život v naprosté mlčenlivosti a také zdrženlivosti.

Trapisté do kláštera vstoupili, aby milovali Boha a odevzdali se mu na základě Benediktovi Řehole. Nemají přesný řád modliteb či pokání. Jednoduše se modlí, čtou a pracují a díky tomu se jich má zmocňovat Boží síla. Trapista by měl být pokorným člověkem a to díky poslušnosti. Vzdal se svých přání a nechá o svém životě rozhodovat Řeholi a představené. Bůh mu dal svobodu v rozhodování.²¹⁹

Mnich je cenobita, žije společně se svými bratry ve společenství s Bohem. Neexistuje moc lidských skupin, co by dokázali vytvořit tak jednotné společenství jako mají mniši. Do kláštera každý z nich vstoupil se svými osobnostními rozdíly, neměli mezi sebou žádná pouta a sešli se zde zcela

²¹⁵ LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých klášterech*, s. 95.

²¹⁶ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 15–16.

²¹⁷ Tamtéž, s. 22.

²¹⁸ MERTON, Thomas. *Kontemplativní modlitba*. Praha: Zvon, 1993, s. 10–11.

²¹⁹ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 233.

náhodně, ale i přesto dnes dokážou žít a trávit čas jeden vedle druhého. Mniši se liší věkově, sociálně, povahově i nadáním. Spojuje je pouze jejich cíl, ke kterému všichni směřují, kterým je Bůh.²²⁰ Když se stane člověk trapistickým mnichem, trvá nějakou dobu, než si zvykne na všechny body jejich každodenního života. Doba noviciátu slouží k tomu, aby si člověk ověřil svou poslušnost. Musí poslouchat novicmistra a tím se učí následovat společnou vůli. Když dojde tak daleko, že složí sliby, tak teprve poté začíná formování mnicha jako takového. Formace probíhá v klášteře a je zaměřena na filozofii, duchovní teologii a Písmo svaté.²²¹ Stane se součástí komunity a je vydán sám sobě. Již nemá nad sebou dozor, opata vidí jednou týdně. Ti kdo na to nejsou připraveni, se stávají excentriky, co hledají určitou formu úniku. Mnich, který žije v komunitě, nemá žádná majetek, neměl by mít ani svůj úsudek či vůli.²²²

Představy, které měl opat Abbé de Rancé o mnišském životě jsou zaznamenané v životopisech mnichů z kláštera La Trappe. Jsou to příběhy ponuré, ve kterých se píše, že přišli do kláštera zemřít, proto všichni přehnaně pracují, špatně se stravují a k tomu všemu mají požehnání od opata. Rancé se svými názory nikdy netajil a trval na tom, že život mnichů má být nezdravý. Tím myslel, že je potřeba kajících skutků, které podlamují jak zdraví, tak vlastně celý život. V kláštorech bylo zakázáno smát se a muselo se dodržovat mlčení.²²³ Podle Rancého by měl být den mnicha vyplněn prací a cvičeními tak, aby neměl ani jeden okamžik na uvolnění své mysli. Rancé měl za to, že Benedikt sepsal velmi mírnou Řeholi. Slabé neměla odradit a silné měla motivovat k lepším výkonům. Benedikt by byl zajisté velmi překvapen, kdyby viděl, jak si jeho myšlenky v 17. století vyložil Abbé de Rancé. Avšak tyto informace je třeba brát s nadhledem. Mniši k opatovi chovali velkou náklonnost a celková atmosféra v klášteře byla klidná a plná soudržnosti. Trapisté se již neobraceli ke Kristu s vřelou zbožností jako jejich předchůdci cisterciáci.²²⁴

V 17. století už nebyl život trapistů vnímán pouze jako oslava Boha, ale skládal se z cvičení, která měla svůj účel. Těmi byla modlitba, četba a práce. Na

²²⁰ *Opatství: Nový Dvůr* [online]. OCSO [cit. 2018-03-02]. Dostupné z: <http://novydvur.cz/index.html>

²²¹ Tamtéž

²²² MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 250–254.

²²³ Tamtéž, s. 56.

²²⁴ Tamtéž, s. 231–232.

četbu začalo být nahlíženo jako na čas k odpočinku, stala se vedlejším prvkem. Času, který se věnoval *lectio divina* se začalo říkat interval.²²⁵

Například v 19. století se nahlíželo na trapistu následovně. Mysl mnicha byla zaměstnána kajícními skutky, modlitbou a prací. Toto vše tvořilo jeho život. Byl praktický s velkou přísností k sobě samému. Byl prostým člověkem. Když přežil do dob, kdy se skládaly sliby, tak byl dostatečně připravený vydržet vše, o čem se pojednává v Řeholi ohledně askeze. Konec 19. století byl ve znamení sjednocení reformovaných kongregací. Od této doby si muži, co vstoupili do kláštera, těžko zvykali na nový způsob života. Trapisté si zformovali nové cíle. Pochopili, že jim v životě chybí něco značně podstatného. Navrátili se k četbě autorů z 12. století a vytvořili si novou představu o cisterciácké teologii. Měli novou nauku o kontemplaci a jejich poslání dostávalo zcela nový význam. Tento nový směr se stále ani dnes neprosadil ve všech kláštorech.²²⁶

Bratři vedou intenzivní komunitní život a zaměřují se na jednoduchost a prostotu, díky které mají daleko blíž ke Kristu než ostatní. V kláštorech většinou panovalo dvojí prostředí. Na tom se podíleli bratři konvršové a chóroví bratři. Vytvářeli dva různé světy, které spolu dokázali koexistovat a být si užiteční navzájem. Bratři konvrši zastávali mariánskou zbožnost. Jejich náplní dne je recitace velkého počtu Zdrávas Maria. Bratři konvrši se nejvíce vyskytovali v kostele nebo refektáři. Po skončení modliteb se odebírali za svou práci. Každý bratr měl svou práci. Jejich modlitba se vykonávala před sochou Matky Boží. Díky své věrnosti k modlitbě dokázali načerpat sílu na manuální práce.²²⁷ Mniši mají vůči novotám značný pocit nedůvěry. Je potřeba často ověřovat, zda se vydali správným směrem. Nemělo by se stát, že po té cestě ztratí svou víru. Ve světě panuje naivní důvěra ve vše, co je nové a jiné. Člověk má podle trapistů víru přijmout takovou jak ji formuluje Kristova církev a přijme ji ze srdce, vřele a díky ní se stane křesťanem nebo jednoduše v sobě nemá víru vůbec.²²⁸ Mnich slíbil svou lásku Bohu a službě Boží a nic mu nebrání v tom, aby spojil kněžské a mnišské povolání. Jeho láska bude silnější a účinnější službou.

²²⁵ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 227.

²²⁶ Tamtéž, s. 238.

²²⁷ JERONÝM. *Dobré vlivy*, s. 166–168.

²²⁸ JERONÝM. *Žít, žít*. Přeložil Oldřich SELUCKÝ. Praha: Triáda, 2016, s. 49–50.

V prvních staletích bylo malé množství mnichů, kteří přijímali kněžské svěcení, ale zde je možné zaznamenat určitý vývoj.²²⁹

Trapisté měli chudobu spojenou s poslušností a také společným životem. Jejich touha po majetku spočívala především v tom vlastnit knihy nebo pera. Nejdříve se musíme naučit ovládat sami sebe a až poté můžeme vlastnit majetek. Nemá význam se zbavovat hmotných věcí, pokud se nechceme stát chudým i ve svém duchu. Do té doby člověk nikdy nebude svobodný, dokud bude svázaný s věcmi. Mnichova existence má smysl díky Bohu. Ne kvůli modlení, obdělávání půdy, zakládání klášterů, meditaci, brzkému vstávání, ale opravdu jen skrze lásku k Bohu. Mnich Boha získá jen tehdy, když ho bude milovat. Vše ostatní v jejich životě jsou jen prostředky jak tohoto spojení dosáhnout a dojít k cíli.²³⁰

Pro klášterní život jsou důležité dvě věci. Řád a disciplína. Jako doplněk k Řeholi svatého Benedikta se používala ještě kniha *Tradice a zvyky cisterciáckého řádu*.²³¹ Ta měla určovat pravidla toho, jak se mají mniši v klášteře chovat. Mniši si tyto pravidla měli osvojit a díky tomu měli pochopit, že velké cíle se uskutečňují pomocí plnění malých každodenních úkolů. V knize se například uvádělo, že když mnich zaslechne jméno Ježíše nebo Marie, tak jim projeví úctu tím, že udělají úklon hlavy.²³² Trapisté v dnešní době by se měli navracet k minulosti, k osobnostem jako byli Abbé de Rancé či Dom Augustini, bez kterých by tento řád neexistoval v podobě, v jaké ho dnes známe. Mniši se mají navrátit i k myšlenkám Bernarda a klášteru Clairvaux.²³³

²²⁹ JERONÝM. *Žít, žít*, s. 26–31.

²³⁰ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 251.

²³¹ *Nesložili jsme slib minimalismu! Rozhovor s Dom Samuelem OCSO, představeným kláštera Matky Boží v Novém Dvoře*. *Salve* 4 (2004), s. 91–102.

²³² JERONÝM. *Dobré vlivy*, s. 160–162.

²³³ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 262.

4.6 Rozdíly mezi cisterciáky a trapisty

Od 17. století se od sebe cisterciáci a trapisti výrazně odlišovali. Cisterciáci směli opouštět klášter pouze v určitých situacích. Nemoc, studium, pastorece nebo úřední záležitosti. Oproti tomu mniši za opata Rancého měli situaci značně přísnější. Mniši neměli dovoleno vycestovat za žádných okolností. Trapistický klášter měl v té době zakázané i návštěvy blízké rodiny. Výjimku tvořili pouze mniši, co měli na starost hospodářství a museli vyřešit úřední záležitosti. Avšak během cesty se měli vyvarovat komunikaci s lidmi.

Cisterciáci žili v místě, kde vládlo naprosté ticho, ale i přesto v určitých místech a hodinách mohli mluvit. Dokonce bylo možné jednou za čas vést hodinový rozhovor se zbytkem komunity. Trapističtí mniši dříve nemohli mluvit vůbec. Když už bylo potřeba, museli mít povolení od samotného opata a o věcech svatých mluvili jednou týdně na shromáždění. Ohledně stravy se oba řády také výrazně lišily. Cisterciáci měli většinou dvě jídla na stole. Jejich povolená strava byly především vejce a ryby. Samozřejmě v každém klášteře se situace mohla trochu lišit. V klášteře La Trappe, se mniši stravovali pouze mlékem a polévkami. Neměli dovoleno jíst ani vejce a ani ryby. Bílý chleba bylo možné podávat jen nemocným členům a k pití měli jablečnou šťávu. Ohledně práce zde bylo také několik rozdílů. Cisterciáci většinou redukovali čas práce, aby se mohli déle modlit a číst či meditovat. Měli možnost číst si ve svých celách. Rancé u trapistů zdůrazňoval hlavně manuální práci. Každý mnich měl alespoň tři hodiny denně pracovat a čas na duchovní četbu měli vyhrazené v klášterní kapitule.

V současnosti nic nenaznačuje tomu, že by se mniši měli zabývat vyučováním, misiemi nebo starat se o farnost. Ano, je pravda, že se těmito úkolům věnovali, ale bylo to především v dobách válek nebo při pobytu na misijním území. Hrozbou pro řeholníky je také materialismus a to z důvodu, že mniši jsou skvělými zemědělci a díky tomu je snadné materialismu podlehnout.

Thomas Merton sám uvedl, že když se trapista začne zabývat jinými činnostmi, které jsou mimo rámec Řehole, tak tím snižuje účinnost skrytého apoštolátu modlitby a ohrožuje možnost vnitřního osvobození a spojení

s Bohem.²³⁴ Cisterciácký řád nejvíce upadl na konci svého zlatého věku a to právě díky materialistickému chování. Usilovali o to vlastnit značnou část půdy a mít z ní zisk.²³⁵

4.7 Opatství Sept-Fons

Před kapitolami, které se již budou věnovat Trapistům v Čechách a klášteru Nový Dvůr, by bylo dobré zmínit několik slov o klášteru Sept-Fons, díky kterému byl klášter na našem území založen. Klášter Sept-Fons je neodmyslitelně spjat i se samotným rozvojem cisterciáků přísné observance. Byl založen v roce 1132 a rozkládá se na vyvýšeném břehu řeky Loiry. Zakladateli kláštera se stali mniši Richard a Guillaume z Montbardu. Má se za to, že byli příbuzní samotného Bernarda z Clairvaux. Přišli do Sept-Fons z kláštera, který se nazýval Fontenay. Cisterciáci byli známí tím, že pro stavby klášterů vyhledávali lokality, na kterých se daly vybudovat mlýny a rybníky. Sept-Fons bylo vybudované na bažinatém terénu, který mniši vysušili. Za klášterem protékal potok, který zavlažoval celé jejich pozemky. Krajina na území Sept-Fons byla vždy neúrodná a proto vyžadovala značnou pracovní vytrvalost mnichů.²³⁶

O počátcích kláštera toho však není moc známo. Z počátku byl malým, skromným klášterem a lidu neznámý. Během 15. století byl klášter výrazně ovlivněn válečnými konflikty, díky kterým mniši museli klášter opustit, následně byly budovy zbořeny. Klášter se během 17. století nacházel ve velmi špatném stavu. Král Ludvík XIV. v roce 1656 jmenoval opatem Eustacha z Beaufortu a díky tomu v tomto roce klášter vystoupil z anonymity. Opat se rozhodl připojit klášter Sept-Fons k reformované větvi cisterciáckého řádu. Od té doby se do kláštera znovu vrátil mnišský život. Nastalo období prosperity, ve kterém se v klášteře nacházelo přibližně sto padesát mnichů. Zlaté časy pro opatství Sept-Fons trvaly až do vypuknutí Velké francouzské revoluce. Kostel byl během revoluce zničen a to jen velmi krátce po tom co byl dostavěn.²³⁷

²³⁴ MERTON, Thomas. *Vody Siloe*, s. 261-262.

²³⁵ Tamtéž, s. 21-22.

²³⁶ SAMUEL. *Na ohnivém voze*, s. 19-20.

²³⁷ SCHMID, Norbert. *Bůh je svobodný, může nás zaskočit, Rozhovor s Dom Patrikem, opatem kláštera Sept-Fons*, *Salve* 16 (2006), č. 1, s. 56-58.

Mniši byli v roce 1791 z kláštera vyhnáni a majetek připadl do vlastnictví státu. Velké množství mnichů se raději uchýlilo do zahraničí. Trapistům se podařilo budovy a pozemky vykoupit později zpět. V roce 1845 tedy odkoupil klášter Dom Stanislaus, který byl opatem trapistů v klášteře Gard, nechal přestavět kostel a v klášteře se obnovil mnišský život. V roce 1892 došlo na žádost papeže Lva XIII. ke spojení několika kongregací a právě v této době vznikl Řád cisterciáků přísné observance.

V roce 1904 probíhala ve Francii sekularizační vlna a opat Dom Jean-Baptiste Chautard svým zásahem a rozmluvou s prezidentem zamezil druhému zavření opatství Sept-Fons a i ostatních klášterů ve Francii. Opatem kláštera Sept-Fons se stal Dom Patrik Olive a díky němu se podařilo dát klášternímu životu nový impuls. Snažil se o co nejpřesnější život podle Řehole svatého Benedikta.²³⁸ Kostel v Sept-Fons za tu dobu prošel několika rekonstrukcemi. Stěny byly holé a hrubé, okna úzká a vysoká a podlaha ze dřeva stejně jako strop.²³⁹

Současná podoba kláštera vznikla především jeho přestavbou těsně před Velkou francouzskou revolucí. V klášteře Sept-Fons se dnes nachází sedmdesát členů z různých zemí a stále se snaží žít v souladu Řehole svatého Benedikta.

Manuální práce má u mnichů pevné místo. Každý den ráno kolem půl desáté rozděluje otec novicmistr práci mladým bratřím a znova poté v půl třetí odpoledne po společné modlitbě. V klášteře má každý mnich své místo. Někteří se věnují přijímání hostů, někteří opravám nebo vaření. Klášter se jako jiné snaží být soběstačným. Jejich pozemek je vybaven mlýnem a dílnou pro výrobu produktů jako jsou marmelády či kosmetika. V areálu se nachází ovocné sady a také včelín. Kromě manuální činnosti, se mniši věnují četbě, studiu a práci se starými texty. Stále opisují texty, které je nějakým způsobem zasáhnou při četbě.

Dnes okolí kláštera není takové, jak bychom si ho nejspíše představovali. Nenajdeme zde žádné polnosti a ani izolovanost od vnějšího světa. V blízkosti kláštera se nachází štěrkovna, slévárna a továrna na výrobu betonového

²³⁸ SCHMID, Norbert. *Bůh je svobodný, může nás zaskočit, Rozhovor s Dom Patrikem, opatem kláštera Sept-Fons*, Salve 16 (2006), č. 1, s. 70–72.

²³⁹ SAMUEL. *Na ohnivém voze*, s. 19.

potrubí, i přesto je tento klášter jedním z nejdůležitějších míst pro řád cisterciáků přísné observace a bez něj by nejspíše nevznikl klášter Nový Dvůr, který je prozatím jediným mužským trapistickým klášteřem u nás.²⁴⁰

4.8 Dějiny trapistického řádu v Čechách

Na úvod je důležité zmínit, že tato část historie trapistů na českém území není dostatečně prozkoumána a má jen omezený počet sekundární literatury. Do Čech trapisté dorazili během Velké francouzské revoluce, která je donutila, svou zemi raději opustit. Mniši na české území přišli z mateřského kláštera La Trappe v Normandii, ale i z La Valsainte ve Švýcarsku a začalo se projednávat jejich trvalé umístění v Čechách.²⁴¹

Trapistům v čele s opatem Augustinem de Lestrangem byl vykázan k pobytu zámek Buštěhrad, který se nachází u Prahy. Stalo se tak díky přímluvě Marie Anny, která byla sestrou samotného císaře Františka II. a také abatyše Tereziánského ústavu na pražském Hradě. Mniši zde žili během let 1798 až 1799. Zámek byl rozdělen na mužskou a ženskou část a dohromady se zde nacházelo devadesát šest osob. Pro sloužení mší byla určena kaple, která se nacházela mimo zámek. Ke spánku ulehali v řeholním rouše přímo na zem. Opat Augustin dostal na výběr jeden ze zrušených klášterů. Chvíli se uvažovalo i o benediktinském klášteři v Kladrubech, o cisterciáckém opatství v Plasích nebo také ve Zlaté Koruně, což se setkalo s kritikou ze strany společnosti, která poukazovala především na jejich cizí původ.²⁴² Na základě těchto stížností nakonec nebylo trapistům dovoleno se v Čechách usadit. Dostali finanční podporu na další cesty. Trapisté dále směřovali do Polska, Ruska, Belgie, Anglie a někteří také do Kanady.

Trapisté se do Čech znova navrátili až po pádu komunistického režimu. V letech 1991 až 1998 několik Čechů vstoupilo do kláštera v Sept-Fons, ve kterém se zrodila myšlenka vystavět na českém území trapistický klášter.

²⁴⁰ SCHMID, Norbert. *Bůh je svobodný, může nás zaskočit, Rozhovor s Dom Patrikem, opatem kláštera Sept-Fons*, Salve 16 (2006), č. 1, s. 70–72.

²⁴¹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 369–374.

²⁴² KRČEK, Jakub. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2013, s. 72–78.

Plzeňský biskup František Radkovský souhlasil s rozhodnutím o založení nového kláštera. Hlavní iniciativu mělo opatství Notre Dame v Sept-Fons.

Ženská větev trapistického řádu přišla na naše území na pozvání kardinála Miloslava Vlka. Trapistky pocházeli z kláštera Vitorchiano v Itálii. Komunita měla při založení kláštera šestnáct členek různých národností. Působí v klášteře Nanebevzetí Panny Marie nad Vltavou v Poličanech, který se nachází ve středních Čechách. Název kláštera vznikl především z cisterciácké tradice zasvěcení kostelů Panně Marii, ale i proto, že pojmenováním Vltava má ukázat provázanost s tamním prostředím. V roce 2007 byl vybudován Dům pro hosty a o rok později byl posvěcen první základní kámen stavby kláštera nunciem neboli velvyslancem, který zastupuje Svatý stolec u vlády ČR Diegem Causerem. V roce 2012 byl klášterní kostel vysvěcen samotným kardinálem Vlkem.²⁴³

4.9 Klášter cisterciáků přísné observance v Novém Dvoře

Klášter Nový Dvůr byl založen v roce 2002 a to opatem z kláštera Notre-Dame ze Sept-Fons, V roce 1991 vstoupilo několik kněží a mladých laiků do opatství Sept-Fons, kde po určitém čase žádali o povolení založit klášter. Klášter Čechům i Slovákům poskytl mnišskou formaci. Mniši se ve Francii formovali více jak deset let. Za tu dobu prošlo klášterem více jak sto zájemců o mnišství. Patnáct uchazečů se rozhodlo zůstat natrvalo. Po složení slavných slibů v roce 1998 se začal realizovat projekt dceřiného kláštera na našem území.

Založení kláštera předcházelo schválení generální kapitulou. Ta dohlížela na výběr lokace, zda splňuje všechny požadavky.²⁴⁴ Výběr místa pro klášter se řídil především krajinou. Dne 30. ledna 1999 se mniši rozhodli pro barokní statek Nový Dvůr nedaleko Teplé a také necelé dva kilometry vzdálené obce Dobrá Voda. Dříve se vesnice jmenovala Stará Ves a od roku 1233 spadala

²⁴³ *Trapistický klášter Naší Paní nad Vltavou: Trapistky v české zemi* [online]. 2007 [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <https://www.trappistevitorchiano.it/storia-fondazioni-nasi-pani-cz.asp>

²⁴⁴ *Nesložili jsme slib minimalismu! Rozhovor s Dom Samuelem OCSO, představeným kláštera Matky Boží v Novém Dvoře*. Salve 4 (2004), s. 91–102.

pod klášter premonstrátů v Teplé. Vesnice má poslední záznamy z doby husitských válek, kdy byla naposledy uváděna mezi majetkem kláštera. V roce 1720 byl na místě vesnice postaven statek, který se po čase přebudoval na barokní Nový Dvůr.

Barokní dvůr byl postaven v polovině 18. století významným architektem Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem. Sloužil hlavně k hospodářským účelům tepelského kláštera, ale také jako letní sídlo pro premonstrátské opaty. Statek po přestavbě vypadal spíše jako menší zámek. Nový Dvůr fungoval až do přibližně padesátých let a poté byl uveden do správy státu díky pozemkové reformě. Vystřídalo se několik majitelů, kteří se stejně o pozemek dostatečně nestarali, a objekt začal chátrat. V roce 1972 zasáhl dvůr rozsáhlý požár. Na jeho místě zůstaly jen ruiny. Trapisté potřebovali odlehlou krajinu, proto pro ně toto místo bylo naprosto ideální. Spolu s usedlostí mniši odkoupili od státu také okolní pastviny, které dříve patřili premonstrátům v Teplé.²⁴⁵ Ze všech původních budov se zachovala pouze rezidence a jedna část křídla areálu. Všechny ostatní budovy musely být zbourány. Práce na přestavbě byly zahájeny 1. června v roce 2000. Dvůr byl čtvercového tvaru a zástavba tří stran musela být celá zbořena. Stržena musela být i stodola, kde bylo v plánu vybudovat kostel Nanebevzetí Panny Marie, a z hřebčína se stal dům pro hosty. Mezitím žili trapisté na faře v Nečtinách, kterou měli pronajatou.

Tento evropský unikát byl postaven architektem Johnem Pawsonem. Místo bylo zvoleno tak, aby je nerušil ruch z okolních měst a vesnic. Na přestavbě se podílel i plzeňský architekt Jan Soukup, který se zaměřoval především na rekonstrukce historických starých objektů.²⁴⁶ Trapisté Johna Pawsona oslovili z důvodu hledání znalého architekta v minimalistickém stylu. Sám architekt uznal, že má místo zajímavou architektonickou minulost a výstavba nového kláštera bude mít velký význam, jelikož se stane mostem mezi minulostí a budoucností. Pawson čerpal inspiraci jak u japonské kultury dvacátého století, tak i u mexické architektury. Přiznal, že velkou roli sehráli jeho roky strávené přímo v Japonsku a také jeho časté návštěvy cisterciáckého kláštera v Le

²⁴⁵ Soukup, Jan - Klášter trapistů v Novém Dvoře v Toužimi. Soukup, Jan. In: České památky. Časopis pro přátele památek a historie / Plzeň: Český svaz ochránců památek 14, č. 2, (2003), s. 2–4.

²⁴⁶ KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, s. 347.

Thoronet. Pawson se snažil držet i pokynů Bernarda z Clairvaux, který je považován za druhého zakladatele cisterciáckého řádu.²⁴⁷

Trapisté měli určité obavy ohledně ceny samotného architekta. Pawson to vyřešil velmi razantně. Rozhodl se nechat na nich, jaká cena je pro ně únosná. Pawson byl totiž nadšený, že se může podílet na takové stavbě, jeho život k tomu směřoval a i jeho budoucí práce budou tímto ovlivněny. Projekt se nakonec pohyboval ve výši 180 000 000 Kč a byl financován opatstvím Sept-Fons a jejich ostatními kláštery, které se na stavbu skládaly pomocí sbírky. Základní kámen stavby kostela byl položen 21. března v roce 2001 a to za přítomnosti biskupa Františka Radkovského. Tímto počinem přestavby, byla zachráněna historicky cenná památka, kde se hlavní dominantou stal kostel v minimalistickém stylu. Kostel byl posvěcen 2. září 2004 plzeňským biskupem Františkem Radkovským. Autoři projektu John Pawson a Jan Soukup za stavbu získali několik ocenění jako Ecola Award 2008, Stavba Karlovarského kraje 2005 nebo Wienerberger Brick Award 2006.²⁴⁸ Kostel se má stát domem modlitby, ale ne kvůli tomu, že se do něj lidé přicházejí modlit spíše proto, že je posvěcen. Dům je svatý, proto v něm mniši budou vyslyšeni lépe než kdekoli jinde. Tento dům se stal modlitbou. Od této doby se klášter izoloval od společnosti stejně jako mniši, kteří v něm žijí.

Prvních dvanáct mnichů se do Nového Dvora nastěhovalo dne 20. srpna 2002, i když bylo jasné, že úpravy na kláštere budou probíhat ještě minimálně několik let. Klášter funguje jako malé město, jelikož v jeho okolí nalezneme i kostel, část pro hosty, technické zázemí ale i prostory pro práci nebo obytnou část.

V klauzuře na Novém Dvoře žije společenství mnichů původem ze Slovenska, Španělska, Belgie, Francie a samozřejmě Česka. Mniši z ciziny se učí česky, protože je naše území jejich novým domovem. Hlavním představeným byl jmenován v roce 2002 Dom Maria Samuel, který se vlastním jménem jmenuje Yves Lauras.²⁴⁹ Narodil se v roce 1954 ve Francii. Vystudoval

²⁴⁷ Soukup, Jan - Klášter trapistů v Novém Dvoře v Toužimi. Soukup, Jan. In: České památky. Časopis pro přátele památek a historie / Plzeň: Český svaz ochránců památek 14, č. 2, (2003), s. 2–4.

²⁴⁸ Atelier Soukup, Cit. 2018-03-21. Dostupné z: <http://www.atelier-soukup.cz/index.php?goto=reference&kid=4&cislo=9>.

²⁴⁹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, s. 369–370.

stavební inženýrství a na konci svého dospívání se přidal k mnišskému životu a v roce 1983 se stal novicem ve francouzském klášteře Sept-Fons. V roce 1990 se z něho stal kněz a následně se stal převorem a to v době, kdy do kláštera Sept-Fons začali přicházet Češi. Proto byl pověřen založením nového kláštera na českém území. Dne 26. ledna 2003 byly v klášteře složeny první slavné sliby a v březnu o rok později bylo první otevření noviciátu a udělení hábitu.²⁵⁰

4.9.1 Život v klášteře Nový Dvůr

Denní režim v klášteře v Novém Dvoře je následovný. Mniši vstávají ve tři hodiny ráno a v půl čtvrté začíná noční officium, které trvá hodinu a poté se mniši půl hodiny modlí v osobní a tiché modlitbě. Od pěti hodin do čtvrt na sedm je v plánu čtení *lectio divina* nebo je možné ještě nějakou chvíli odpočívat. Ve čtvrt na sedm se komunita sejde v kapitule a probíhá čtení kapitol Řehole svatého Benedikta. Otec převor má ke čtení Řehole vždy připraven vlastní komentář, který mnichům sdělí. Od půl sedmé ráno následuje modlitba ranních chval a také mše svatá. Od osmi do devíti hodin je čas věnován modlení nebo četbě a pozvolna se začíná i manuálně pracovat. V devět hodin je dopolední officium s názvem terciie a poté se již všichni věnují práci. Ve dvanáct hodin je polední officium sexta a po ní následuje oběd a odpočinek. Novodvorské stravování je velmi prosté stejně jako u jejich předchůdců. Maso nejedí vůbec, pouze mléčné výrobky, pečivo, ovoce a občas ryby a k pití mají vodu nebo lehké víno.

Ve dvě hodiny odpoledne se koná odpolední officium nóna, poté opět následuje manuální práce a v půl šesté začínají nešpory spojené s krátkou osobní modlitbou. Po nešporách je opět osobní modlitba a koná se večeře. Po sedmé hodině probíhá společné čtení před kompletářem a občas se tento čas využívá i k procvičování zpěvu nebo porcování zeleniny. V půl osmé se koná závěrná modlitba, která končí zpěvem: *Zdravas Královno*. Chvalozpěv se zpívá každý večer již od dvanáctého století. Po osmé hodině večer nastane silentium

²⁵⁰ *Nesložili jsme slib minimalismu! Rozhovor s Dom Samuelem OCSO, představeným kláštera Matky Boží v Novém Dvoře*. Salve 4 (2004), s. 91–102.

neboli velké mlčení a poté je čas spánku.²⁵¹ Chórovým modlitbám je věnováno více jak tři hodiny denně a fyzickým pracím pět až šest hodin.

Mniši většinou pracují sami nebo ve velmi malých skupinách. Ke své práci používají stejný pracovní oděv i stroje jako mají jejich sousedi z Dobré Vody. Nic je od nich neodlišuje. Mniši se snaží věnovat především zemědělským pracím a být soběstační. Mniši zakoupili 113 hektarů lesa, na tento nákup si vzali půjčku, kterou budou splácet dvacet let. Trapisté využívají možnosti čerpat z dotací Karlovarského kraje, protože náklady na obnovu lesa jsou vysoké. Rozloha lesa se rozšířila zalesněním půdy. Bratři se také věnují likvidaci polomů. Dřevo prodávají a zbytky používají na vytápění kláštera. Bratři mají rozdělené práce. Někteří se starají o sázení, jiné o prořezávání. Tyto činnosti lze provádět v tichu a proto, je to práce vhodná pro mnichy. Při práci většího objemu poskytují pracovní příležitosti formou brigády sociálně slabším sousedům, kteří žijí v Dobré Vodě. Hlavní část práce si mniši zajišťují sami. Trapisté se nebojí využívat moderní technologie, pokud nejsou v rozporu s jejich zásadami a možná i proto klášterní budova, kterou nechali postavit, vypovídá o cisterciáckém řádu, že patří do dnešní doby.²⁵²

Cisterciákům se povedlo vytvořit ideální plán pro stavbu kláštera. V něm našli inspiraci i trapisté z Nového Dvora. Klášterní budova musí splňovat podmínky pro klášterní život celé komunity. Musí se přizpůsobit jak modlitbám, *lectio divina* tak i spánku a práci. Trapisté rozvíjejí ideu soběstačnosti. Každý trapistický klášter se má uživit prací svých mnichů. Snaží se zajistit svůj vlastní provoz celého kláštera, který spočívá v tom, že si sami uklízí a vaří. Budovy pro zemědělskou činnost jsou umístěny mimo hlavní prostor kláštera. Mniši v Novém Dvoře chovají ovce, hospodaří v lesích, a vyrábí přírodní kosmetiku a hořčici. Hořčice je výrobek velmi podobný druhům francouzské receptury „Hořčice postaru“. Mniši v klášteře Sept-Fons dále vyrábí i vlastní džemy, sušenky a potravinové doplňky formou vitamínových tablet, které nabízí i klášter v Novém Dvoře.

²⁵¹ *Opatství: Nový Dvůr* [online]. OCSO [cit. 2018-03-02]. Dostupné z: <http://novydvur.cz/index.html>

²⁵² Tamtéž

4.9.2 Návštěva trapistů v klášteře Nový Dvůr, 2018

Dne 24. března 2018 proběhl soukromý výzkum formou osobního návštěvy a rozhovoru s novodvorským trapistou bratrem Josefem. Bratr Josef mě přivítal v domě pro hosty, který se nachází ještě před samotným klášteřem.

Jaké jsou podmínky pro vstup do řádu cisterciáků přísné observance? Bylo mi sděleno, že spíše než hovořit o podmínkách jako takových, což je aspekt čistě lidský, musíme mít v první řadě na zřeteli hlas Boží, který se danému člověku ozývá v srdci a který jej přivedl až do kláštera. Jde tedy o rozpoznání tohoto povolání a následnou odpověď na něj. Člověk je postaven do života, hledá si v něm své místo, což je přirozené, a najednou mu do cesty vstoupí Bůh a nabízí mu cestu, na kterou člověk dříve ani nepomyslel. Každý je ve svém rozhodování svobodný. Záleží na každém, jak si to, co v klášteře najde, vezme za své a učiní svými principy, dané Řeholí svatého Benedikta, jimiž se život v trapistické komunitě řídí. Čas ukáže, zda je tento život pro něj, nebo ne.

Jak dlouho se člověk připravuje na to, aby se stal mnichem? Zde se mi dostalo odpovědi, že člověk na sobě musí pracovat celý život. Kanonické právo se snaží aplikovat teologické principy prakticky v konkrétním životě a stanovuje dobu postulátu, která trvá zhruba rok. Samozřejmě že záleží na člověku, jak je přizpůsobivý životu v komunitě. A až po této době začíná noviciát, který u trapistického řádu trvá dva roky. Když dotyčný projde postulátem a je v době noviciátu, dostane hábit a řeholní jméno, ale stále nemá žádný závazek, čili ještě nesložil sliby. Teprve po dvou letech se skládají prosté sliby, a to na dobu tří let. Jedná se tedy o dočasný závazek. Po tyto tři roky je člověk těmito slibů vázaný. Je to moudrost církve, než dojde k definitivnímu závazku, dát člověku lhůtu dočasnou. Až poté se skládají slavné sliby stability, poslušnosti a obrácení mravů.

Jaká je definice Lectio divina? *Lectio divina* doslovně znamená duchovní četba. Mnišský život má několik základních pilířů, na kterých vše stojí. Těmi jsou chórová modlitba, osobní modlitba, *lectio divina* a práce a to vše se odehrává společně v komunitě, podle Řehole sv. Benedikta. Komunita je více

než jen numerický součet jedinců. Má svou vlastní osobnost. Vlastní *Lectio divina* bychom pak mohli situovat do dvou domén, tou první je četba Bible jakožto Slova Božího. Mních Bibli přečte přibližně za rok. Je vhodné střídat překlady, každý překladatel má svůj osobitý přístup, který se v jeho práci nutně promítá. Druhou doménou je četba všeho ostatního, co nějakým způsobem pozvedá a obohacuje našeho ducha. V první řadě knihy biblického, filosofického a teologického obsahu, vhodně doplněné fundovanými díly historickými nebo biografickými. Svě místo si najde i kvalitní román. Zde záleží na osobnosti každého člověka, každý potřebuje něco trochu jiného, byť základ je pro všechny stejný.

Je mlčení u trapistického řádu opravdu tak podstatnou složkou? Dostala jsem odpověď, že je potřeba rozlišovat mezi mlčením vnitřním a vnějším. Většina lidí si myslí, že mlčet znamená nemluvit. Mluvit potichu má dokonce blíže k mluvení než k mlčení. Opravdové mlčení je mlčení vnitřní. Kdysi dávno mi jeden učenec řekl: „*Mlčet neznamena, že nemluvíš, mlčet znamená, že to vnitřně nekomentuješ*“. A to je velmi náročné. Každý má svoje trápení, obtíže, těžkosti. Každý z nás se potýká s vnitřními vodopády kritiky toho proč, co, kdo a jak. Je to nekonečné a stejně to nic nevyřeší. Opravdové mlčení se nachází na této úrovni a ne na verbální komunikaci.

Vnější mlčení tomu vnitřnímu samozřejmě napomáhá. K řešení osobních věcí pak má každý bratr prostor při setkáních s otcem opatem, v případě noviců s novicmistrem. Jednoduše proto, aby se zamezilo spekulacím o tom, co si s kým vykládám. Jelikož to je smrt vnitřního života. Myšlení nejde zastavit, ale učitelé duchovního života říkají, že myšlení je něco jako mlýnek. Záleží, co do něho nasypeme. Když do něj dáme kamení, tak se mlýnek zadře. Když do něj dáme obilí, dostaneme mouku.

Je jasné, že úplně bez řeči žít nelze, ale vzájemná komunikace mezi bratry se omezuje pouze na materiální chod kláštera. Týká se sféry fungování a je důležité se domluvit například na tom, co se bude vařit nebo co je třeba opravit. Ve funkční fázi je vždy někdo, kdo má určitou sféru na starost, a za ním se chodí, když je něco potřeba vyřešit.

Jakým způsobem probíhá práce, zda jsou mniši v Novém Dvoře soběstační a co vše vyrábí? Mniši musí být soběstační, protože jim nikdo nic jen tak nedá. Zdejší mniši vyrábí především kosmetiku, hořčice a oříškové pomazánky. Pracují v lese nebo u ovcí. U domu pro hosty je otevřen obchod, kde mniši své výrobky prodávají a nabízet tam pouze pár druhů svých hořčic a krémů by bylo málo. Proto odkupují od mateřského kláštera Sept-Fons další výrobky jako marmelády a dietetické výrobky na bázi mouky z obilných klíčků.

Cestují mniši někdy mimo klášter? Rodiče jezdí na návštěvu za námi, osvědčilo se, že příbuzným občas prospěje změna prostředí. Když jsou však rodiče tak staří či nemocní, že přijet nemohou, je možné, aby dotyčný jel za nimi.

Odkud vlastně čerpáte informace o společenském dění a aktuálních problémech? Na to mi bylo odpovězeno, že především z novin. Do kláštera chodí předplacené Hospodářské noviny, Katolický týdeník a Figaro. Podle bratra Josefa je však lepší pít se po kvalitní literatuře, kde jsou informace s určitým odstupem času a fundovaně.

Je vhodné umět i jiný jazyk, jelikož literatura z různých zemí přinese další pohled, který často bývá obohacující. S tím byla spojena otázka ohledně novodvorské knihovny, jejíž počet svazků se odhaduje až na pět tisíc knih, ale knihovna je něco živého. Knihy, které dnes vychází, jsou méně kvalitní než dříve, ale vypovídají o dnešním světě a nelze je jen tak vytěsnit. Po protřídění knížek si mniši ponechávají přibližně 30 % titulů, zbytek knih není pro jejich potřeby úplně vhodný. Je pravdou, že nemůžou přečíst úplně vše, na to je jejich čas příliš vzácný.

Další otázka směřovala přímo k volbě místa v Novém Dvoře. Když se totiž zakládá klášter, zakladatel většinou neví, na jak velkou komunitu má objekt dimenzovat. Pozvali jsme architekta, ale na otázku, jak má být objekt velký, jsme mu nebyli schopni dát jednoznačnou odpověď. Mezitím jsme hledali další vhodná místa, až jsme přišli do Nového Dvora, kde se nám zalíbilo. Tím byly dány základní rozměry nejen místa pro komunitu, ale celé infrastruktury, která

je k životu nezbytná. Paradoxem zůstává, že dříve se toto místo jmenovalo Stará Ves.

Probíhá nějaká spolupráce s ostatními kláštery? Ono je to jako s tím mlčením. Spolupracujeme s mateřským klášterem v Sept-Fons, prodáváme jejich výrobky, oni zase ty naše. Čas od času tam někdo zajede, jak se říká k pramenům, vždyť Sept-Fons bylo založeno v roce 1132 a mnišský život tam nikdy nebyl přerušen. Podobně jsme na tom s našimi sestrami v Klášteře nad Vltavou. Jinak jsou naše kláštery spíše autonomní.

Předposlední otázka se týkala *sdružení Český západ*, které novodvorští mniši založili. Prý se inspirovali u trapistek z Itálie. Ty za poslední roky založily více než deset klášterů různě po světě. Jenže trapistický řád je kontemplativní, což znamená bez vnějších aktivit, jako je školství, správa farností a podobně. To samé samozřejmě platí i pro ženskou větev, ale ženy s sebou berou i jiný řád nebo kongregaci, které se těmito činnostmi zabývají. To je velmi chytrý krok, a proto jsme přemýšleli, co my jakožto mniši z Nového Dvora můžeme udělat pro obyvatele z Dobré Vody.

Vystavěli jsme si tu nový moderní klášter a nechat zdejší obyvatele žít v horších podmínkách je přeci jen krátkozraké, proto jsme se rozhodli založit sdružení Český západ. Nejdříve sdružení působilo pouze v Dobré Vodě, ale postupem času se začalo rozrůstat. V rámci Evropských fondů jsme zrekonstruovali komunitní centrum, čímž vzniklo kvalitní zázemí pro sociální a terénní pracovníky, administrativu nevyjímaje. Stále funguje i šicí dílna a několika dívkám se díky ní dokonce podařilo najít si práci. Nejdříve se v dílně naučily šít a poté se jim podařilo uchytit se v oboru. Někteří si díky tomu i dodělávají školy a šicí dílna je ekonomicky samostatná. Jak říká bratr Josef, investice do lidí je nejlepší investicí, jakou člověk může udělat.

K otázce jaké jsou stavební plány do budoucna? Zazněla jasná a stručná odpověď: vystavět Info domeček a dokončit výstavbu kaple Stella matutina pro návštěvníky. Kaple bude určena hlavně těm, kteří jsou ubytováni v domě pro

hosty. Kaple je koncipována tak, aby architektonicky zapadala do celého již tak komplexního areálu.²⁵³

Děkuji za rozhovor.

Zhodnocení

Rozhovor byl polo-strukturovaný, bratr Josef dostal dostatek prostoru pro zamyšlení se nad otázkami a na jejich následné zodpovězení. Některé otázky z mé strany byly spíše doplňující, avšak i ze strany bratra Josefa byl jeven zájem o mou práci. Bratr Josef sám odpovídal nad rámec mého dotazování. Jeho odpovědi mi pomohly lépe proniknout do dané problematiky a z části pochopit jejich řádové poslání. Rozhovor není tematicky rozdělen do jednotlivých okruhů, jelikož otázky jsou pestré a z více oblastí.

Musím přiznat, že jsem byla velmi překvapená vstřícností bratra ohledně poskytnutí rozhovoru. Otázky jsem se snažila přizpůsobovat jejich důležitosti a také co nejmenšímu zásahu do soukromé sféry jejich života. Přišlo mi zbytečné se bratra Josefa doptávat, jaké důvody ho vedli ke vstupu do trapistického řádu. Jelikož je to jeho osobní věc a každý mnich ke vstupu má jiné důvody. Zvolila jsem spíše otázky typu, jakým způsobem probíhá jejich práce, odkud čerpají informace o aktuálním dění, zda opravdu mlčení přikládají tak velkou váhu, či jaké plány má klášter do budoucna. Což byla jedna z těch nejdůležitějších otázek. Kaple Stella Matutina je projektem druhé etapy prací na Novém Dvoře. Kaple má být určena pro návštěvníky a pro ty, kteří jsou ubytováni v domě pro hosty. Bratři sami vyslovili přání o výstavbu takového objektu. Kaple má v současné době postavené základy, ale výstavba bude ještě nějakou dobu pokračovat. V přílohách mé práce je možné nalézt fotodokumentaci výstavby kaple.

Po ukončení rozhovoru, mě bratr Josef zavedl do jejich obchodu a na tomto místě jsme řešili trapistickou soběstačnost ohledně výroby hořčic a kosmetiky. Dověděla jsem se, že marmelády a džemy kupují od svého mateřského kláštera

²⁵³ Rozhovor s bratrem Josefem, trapistou novodvorským. Dne 24. 3. 2018, Nový Dvůr

Sept-Fons ve Francii, jelikož pouhý prodej jejich dvou produktů by je dostatečně neuživil. K prodeji mniši mají i značné množství filozofických a náboženských spisů. Je důležité se zmínit, že mniši se velmi dobře přizpůsobili dnešní době. Při koupi marmelády se mi naskytla možnost zaplatit platební kartou. Což se dá považovat za jasný důkaz toho, že i trapisté se dokážou sžít s moderním světem a podřídít mu své zvyky a návyky. Návštěva byla spojena i s následnou fotodokumentací pro veřejnost dostupného areálu a jeho blízkého okolí.

4.9.3 Vliv na západní Čechy

V první řadě je důležité zmínit, že trapisté se nepodílejí na pomoci ve farnostech, ale přesto existují způsoby, jak mohou pomáhat společnosti. Zdárným příkladem může být Sdružení Český západ, které vzniklo díky iniciaci bratrů trapistů z kláštera Nový Dvůr. Při výstavbě svého nového kostela si mniši všimli úskalí života romské komunity. Několika mužům nabídli možnost podílet se na pracích při stavbě kláštera. Díky této spolupráci v prosinci v roce 2001 vzniklo občanské sdružení Český západ. Postupem času se sdružení začalo rozrůstat, mělo čím dál více zaměstnanců a díky tomu mohlo začít nabízet i jiné volnočasové aktivity pro děti a i ženy. Vznikl tzv. *Odpolední klub* v Toužimi především z důvodu smysluplného využití času při čekání na autobusové spoje do Dobré Vody. V roce 2005 byly odkoupeny panelové domy v Dobré Vodě, kam se přestěhovali klienti sdružení. Byl zahájen projekt „*Komunitní práce v Dobré Vodě a okolí na Toužimsku*“ v rámci podpory sociální integrace v Karlovarském kraji. Tento projekt byl ukončen v roce 2008. Také vznikl osadní výbor, který zastupuje občany Dobré Vody na zasedáních v Toužimi. Byl zde natočen dokument *Romové a trapisti a Český západ* od režisérky Aleny Hynkové. Český západ se stal členem Evropské sítě proti diskriminaci ENAR. Sdružení se podařilo snížit nezaměstnanost ze 100 % na 35 % a to za pouhých devět let. Sdružení bylo oceněno i nadací Olgy Havlové za realizaci projektu keramické dílny. V Dobré Vodě byly otevřeny prostory textilní a keramické dílny. Český západ otevírá nové a rozšířené prostory textilní a keramické dílny v Dobré Vodě a také komunitní centrum v roce 2015, které by mělo přinést zlepšení podmínek pro aktivity během volna a také aby se zlepšili sociální

služby. K dispozici je sál, hovorna, dílna a vytváří také zázemí pro pracovníky.²⁵⁴

Kláštery se během dějin vždy stávaly centry vzdělanosti, což potvrzuje i současnost. Avšak jednotlivé řády se liší svým posláním. Trapisté jsou formou praktikujícího mnišství. Nevedou žádný přímý apoštolát. Jsou ochotní se o své zkušenosti podělit s lidmi, kteří o to opravdu stojí. Poskytnou člověku několika denní ubytování a i práci. Jejich ideálem je mít srdce obrácené k Bohu. V dnešní společnosti je ideál mnišství naplněn převážně díky trapistům. Řady benediktinské tradice žijí v dnešní době podle uvolněnějších pravidel, zatímco trapisté pravidla stále přísně dodržují.

Je potřeba si uvědomit, co je cílem těchto trapistických mnichů. Cílem by měla být snaha vést sjednocený život. Mnich by se měl pokusit všechny své vztahy začlenit do vztahu se samotným Bohem. Být mnich to znamená být sjednocen se všemi, ale v odloučení ode všech. Díky Řeholi svatého Benedikta je v dnešním světě stále možnost znovu získat smysl pro vše posvátné. Trapistický řád je silně kontemplativní a jak již víme, řídí se heslem: *Modli se a pracuj*. Nejdůležitější v jejich životě by měla být chórová modlitba a poté hned práce. Cisterciáci byli vždy kolonizátory krajin, co byly špatně přístupné. Vždy vynikali jak v řemeslných pracích, tak zemědělství. Dnešní kláštery žijí v odloučení a mají vlastní hospodářství. Mniši k nám do společnosti přinesli mimořádný a především hluboký vztah k Bohu, který se projevuje hlavně činy.

Mniši na naše území z opatství Sept Fons přišli proto, aby i zde žili mnišský život, který je plný modliteb a skromnosti. Klášter Nový Dvůr byl založen po 400 letech a právě to svědčí o tom, že se křesťanství a mnišství stále vyvíjí. Minimálně v naší zemi to stále značí zájem o kontemplativní způsob života. Zde se nabízí otázka, zda lidem nadšení vydrží a počet noviců se bude zvyšovat, nebo přijde spíše doba úpadku. Mniši přeci jenom nemají žádné velké ambice a sami dobře vědí, že pro společnost a jejich lidské hodnoty nepřináší nic. Leda skutečnou víru či bratrskou lásku. Kromě modliteb tedy nemají trapističtí mniši skoro žádný vliv na vývoj společnosti, ale díky Boží vůli mohou ovlivňovat náš život.

²⁵⁴ Český západ, o. p. s. [online]. Dobrá Voda [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <https://cesky-zapad.cz/>

Dnes u řádu nenalezneme takovou přísnost, jako tomu bylo v 17. století. Ano, stále žijí podle Řehole, dodržují svůj denní režim, studují, vykonávají práce v areálu a také se stále straní společnosti. Avšak je zde možné najít značné odchylky. Mniši začali více používat elektroniku jako počítače či mobily, které jsou důležité při zařizování pracovních úkonů a také mají lepší techniku pro zemědělské práce. Je důležité se zamyslet nad tím, co lidé vidí, když zavítají na návštěvu do kláštera. Mladí lidé se snaží stále něco hledat. Podle všeho to, co hledají, by měla být upřímnost starších generací. Tyto klášterní společenství mají pomoci svým členům, aby dospěli ke stálosti a také aby získali poučení jak se přiblížit dokonalosti. Ideálem mnichů by mělo být srdce obrácené k samotnému Bohu.

Samotný Benedikt věděl, že hosté jsou nedílnou součástí kláštera. Proto k jejich důstojnému přijetí byly vždy vybudovány domy pro hosty. V Novém Dvoře vznikl dům přestavbou zničené budovy z roku 1760. V přízemí je možné vidět výstavu fotografií nebo shlédnout film o mnišském životě. Klášter nemá sloužit jako turistické místo a proto je potřeba se podle toho i chovat. Pokud hosté projeví zájem, je možné s mnichy strávit několik dní a sdílet s nimi jejich život v modlitbách a tichu. Takový pobyt zahrnuje společnou účast při mších a všech oficiích. Osobní čas by měli hosté využít k modlitbě a četbě a také bratrům mohou pomáhat s manuální prací. Během návštěvy jsem si sama povšimla několika hostů, co zrovna odcházeli ze mše v kostele. Takže je zřejmé, že lidé této možnosti využívají.

Je zvláštní, že v dnešní uspěchané době, která je konzumní a materialistická se opět objevuje výrazná síla mnišství, která získává své nové stoupence. Podstatou mnišství vždy bylo ponoření se do života společně s Bohem. Díky samotě se jim dařilo dosáhnout vnitřní svobody.

5 ZÁVĚR

Diplomová práce si kladla za cíl zmapovat vznik, historický vývoj a poslání řádu cisterciáků přísné observance neboli trapistů, který byl spjat s analýzou a komparací benediktinského a cisterciáckého společenství z kterého řád trapistů vzešel a byl ovlivněn jejich myšlenkami a způsobem života. Značná část práce byla věnována historickému vývoji řádů.

V první kapitole jsem se snažila vysledovat počátky mnišství, které jsou spojené s benediktinským společenstvím. Byly přiblíženy základní myšlenky Benedikta z Nursie a jeho Řehole, která je neodmyslitelně spjata i s cisterciáky a trapisty. Druhá kapitola byla věnována cisterciáckému řádu, který se vyvinul v 11. století díky reformě, která proběhla v benediktinském řádu. Zde bylo hlavním podnětem pro zpracování snaha pochopit, jaké rozpory u benediktinů vznikly a proč vedly k clunyské reformě, z které nakonec vznikl nový řád cisterciáků. Dospěla jsem k názoru, že cisterciáci začali pociťovat, že se benediktinské ideály přestaly shodovat s idejemi, které měl Benedikt z Nursie. Dalším cílem byla snaha vysvětlit, čím se cisterciáci odlišovali od svých předchůdců benediktinů. Jak již bylo zmíněno, hlavním rozdílem bylo, že se navrátili k původním myšlenkám Řehole, ale odlišovali se i svou strukturou řádu, způsobem jakým zakládaly kláštery, vznikem generální kapituly jakožto správního orgánu a také svým hospodářstvím. Jejich struktura řádu mnichům zaručovala vzájemnou kontrolu. Vytvořili propracovanou filiační síť. Když se zakládaly kláštery, tak byla volena odlišná místa, než jaká používali pro výstavbu benediktini. Další velkou změnou v myšlení cisterciáků bylo zavedení instituce generální kapituly. Jednalo se o pravidelné každoroční schůzky všech opatů v klášteře Cîteaux, kde se projednávaly důležité záležitosti a problémy klášterů. S tím byla spojena vizitace, která měla kontrolovat dodržování nařízení v kláštorech.

Dospěla jsem k faktu, že klášter Cîteaux v 19. století odkoupil řád cisterciáků přísné observance, proto se cisterciáci začali pravidelně scházet jednou za pět let v Římě. Cisterciácký řád takto dokázal fungovat několik desítek let, avšak stejně jako jejich předchůdce benediktiny, tak i cisterciáky v 17. století čekala poměrně velká změna v pohledu na ideály, které vyznávali.

Třetí kapitola se proto snažila o zmapování řádu cisterciáků přísné observance, který vznikl v 17. století během další reformy v cisterciáckém řádu. Opět hlavním cílem bylo vysledovat, co je k reformě vedlo. Cisterciáci ač sami vznikli z reformy benediktinů, začali mít naprosto stejný způsob života. Ekonomicky se jim dařilo, avšak díky tomu se rozcházeli s původními myšlenkami Řehole. Vytvořila se reformní skupina s označením přísné observance, která se chtěla navrátit k původním myšlenkám Benedikta z Nursie. Nakonec se stala samostatným řádem v čele s klášteřem Sept-Fons a La Trappe. Po vypuknutí Velké Francouzské revoluce byli trapisté nuceni uprchnout z Francie. Díky tomu se přes Německo, Rakousko, Polsko a další země dostali až do Ruska. Mniši působili také v oblasti severní Ameriky.

Vysledovala jsem, že i přesto, že jsou trapisté kontemplativním řádem, tak se na území Ameriky podíleli na výuce tamních obyvatel. Hlavní podíl na rozšiřování učitelské praxe měl opat Dom Augustin Lestrangle, který chtěl rozvíjet vzdělávání místních indiánů. Po pádu Napoleonovy vlády se mniši navrátili zpět do Francie a vrátili se k běžnému životu podle Řehole svatého Benedikta. V konečném efektu je nejspíše dobře, že se navrátili zpět do Francie, kdyby se nadále věnovali výuce, tak by zcela popírali své řádového poslání. Trapističtí mniši byli vždy kontemplativním řádem. Nicméně díky Velké Francouzské revoluci, se trapisté dostali i do Čech, avšak své místo si u nás našli až po pádu komunismu, kdy opatství Sept-Fons rozhodlo, že se u Dobré Vody v západních Čechách nechá vystavět klášter Nový Dvůr.

Ve všech třech kapitolách jsem se snažila sledovat i vývoj používání znakové řeči v kláštorech, která je také neodmyslitelně spjata s mnišskou tradicí. Stejně jako řády, tak i znaková řeč, se během století značně vyvíjela. Spěla k zániku, ale díky trapistům znaková řeč nezankla, sice se již nepoužívá v takové míře jako ve svých začátcích, jelikož je rychlejší a pohodlnější si důležitou informaci sdělit ústně, než se znaky zdlouhavě učit, ale i přesto se s ní setkáme v klášteře Sept-Fons a klášteře v Novém Dvoře.

Zjistila jsem zajímavý fakt, že trapisté neskládají slib mlčenlivosti, jak si možná dnešní společnost mylně myslí. Mlčenlivost dodržují, ale pouze na doporučení, které jim zanechal Benedikt z Nursie ve své Řeholi. Mniši se snaží praktikovat především vnitřní ticho. Poslední část práce, která je však stále součástí třetí kapitoly, byla zaměřena na současný život českých trapistů

v klášteře Nový Dvůr. Byla popsána celková výstavba kláštera a také kdo se na ní podílel. Dále jsem popsala jejich běžný den a náplň práce. Tato část byla spojena s vlastním výzkumem formou metody osobního rozhovoru s trapistou bratrem Josefem.

Přínos práce spatřuji v zachycení komparace benediktinského, cisterciáckého a trapistického řádu. Dospěla jsem ke zjištění, že kláštery se během historie vyvíjely a lišily se hlavně svým posláním. Mniši reagovali na proměny společnosti a přizpůsobovali se době, ve které žili. Avšak stále měli několik společných prvků, jako je dodržování Řehole svatého Benedikta z Nursie. Všechna společenství vycházející z benediktinské tradice svůj den rozdělovala mezi práci a modlitbu. Společným heslem pro benediktiny, cisterciáky i trapisty se stalo: „*Ora et labora*“ (Modli se a pracuj).

Kvůli velkému rozsahu časového období všech tří řádů a rozsahu diplomové práce je nutné podotknout, že by tématu nadále mohla být věnovat pozornost i mimo diplomovou práci. Nejlépe formou detailní studie, která by prozkoumala další dílčí složky řádů. Uvědomuji si, že se mi nepodařilo zcela naplnit cíl práce ohledně zmapování příchodu trapistů do Čech, kvůli absenci sekundárních zdrojů. Proto by nebylo na škodu se na danou problematiku v budoucnu dále podrobněji ještě zaměřit.

Závěrem zmíním přínos trapistů společnosti a kraji ve kterém žijí. Trapisté z Nového Dvora se nesnaží společnost o něčem přesvědčovat, něčemu je učit. Jsou čistě kontemplativním řádem. Jedinou možností, kterou společnosti nabídli, bylo poskytnutí několika dní, během kterých člověk mohl v mnišské přítomnosti strávit čas a účastnit se modliteb. Pro tento účel je u kláštera vystaven Dům pro hosty. Díky izolované poloze kláštera, zde mniši žijí v tichu a klidu, které prostupuje celým klášterem a jeho přilehlým okolím. Byla jsem překvapena množstvím mužů, kteří byli ubytováni v Domě pro hosty a pomáhali mnichům s prací a zúčastňovali se modliteb.

Z toho plyne zajímavý fakt, že o řád je i přes jeho značnou snahu zůstat mimo civilizaci a udržet si své soukromí stále značný zájem. Trapisté mají pro společnost především spirituální význam. Modlí se za společnost a přináší do ní novou vitalitu. Cílem mnicha má být snaha vydat se na cestu se samotným Bohem. V tom se dá spatřovat jediný a smysluplný přínos řádu. Avšak právě trapisté v Novém Dvoře se chtěli občanům ze západu Čech odvděčit za to, že si

v jejich krajině mohli vystavět klášter. Nedaleko kláštera se nachází obec Dobrá Voda se sociálně slabšími spoluobčany. Díky trapistům vznikla nezisková organizace s názvem Sdružení Český západ, která občanům z Dobré Vody a okolí pomohla se začleněním do společnosti a také jim poskytla pracovní příležitosti.

6 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

PRAMENY

BENEDIKT Z NURSIE, KOUPIL, Ondřej, ed. *Řehole Benediktova*. Praha: Benediktinské arcidiocésie sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 1998. ISBN 80-238-2676-x.

Kláster Matky Boží v Novém Dvoře, *Exordium parvum, O počátcích kláštera v Cîteaux*, Salve 16 (2006), č. 1, s. 39–54.

Nesložili jsme slib minimalismu! Rozhovor s Dom Samuelem OCSO, představeným kláštera Matky Boží v Novém Dvoře. Salve 4 (2004), s. 91–102.

Rozhovor s bratrem Josefem, trapistou novodvorským. Dne 24. 3. 2018, Nový Dvůr

SCHMID, Norbert. *Bůh je svobodný, může nás zaskočit, Rozhovor s Dom Patrikem, opatem kláštera Sept-Fons*, Salve 16 (2006), č. 1, s. 56–72.

LITERATURA

BELTRAME QUATTROCCHI, Paolino. V úžasu z Nejvyššího: svatý Rafael Arnáiz Barón (1911–1938). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2015. *Osudy* (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-843-7.

BIANCO, Frank. *Voices of silence: lives of the Trappists today*. New York: Paragon House, 1991. ISBN 1557783055.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Mnišské řády, II.díl, 2.sv. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-087-X.

DUKA, Dominik, *Editorial*, Salve 16 (2006), č. 1, s. 3–4.

DUKA, Dominik, *Editorial*, *Salve* 16 (2006), č. 1, s. 3–4.

DVORNÍK, František. *Svatý Vojtěch - druhý pražský biskup*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a Petr CHARVÁT, NĚMEC, Bohumír, ed. *Za zdmi kláštera: cisterciáci v českých dějinách*. České Budějovice: Vedita, 2010. ISBN 978-80-86829-52-4.

FRANK, Karl Suso. *Dějiny křesťanského mnišství*. Praha: Benediktinské arcioptství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003. *Pietas benedictina*. ISBN 80-902682-8-5.

GRÜN, Anselm. *O mlčení*. Vyd. v KN 4. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-725-2.

GRÜN, Anselm. *Svatý Benedikt z Nursie: učitel duchovního života*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-695-6.

HEILANDOVÁ, Lucie, Jindra PAVELKOVÁ a Eva RICHTROVÁ. *In omnibus glorificetur Deus: dvě stě let od povýšení na opatství: katalog k výstavě*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2013. ISBN 978-80-210-6198-9.

HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku: sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech*. Praha: Unicornis, 1994. ISBN 80-901587-1-4.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2200-2.

JAMISON, Christopher. *Hledání svatyně: klášterní moudrost jako návod pro všední život*. Přeložil Jaroslav GORČÁK. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1766-0.

JERONÝM. *Dobré vlivy*. Přeložil Oldřich SELUCKÝ. Praha: Triáda, 2014. ISBN 978-80-7474-100-5.

JERONÝM a MIKULÁŠ. *Umění naslouchat*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995. ISBN 80-85527-72-3.

JERONÝM. *Žít, žít*. Přeložil Oldřich SELUCKÝ. Praha: Triáda, 2016. ISBN 978-80-7474-174-6.

KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. ISBN 8070672854.

KAMENÍK, Milan. *Burgundsko, kraj mnichů: Cîteaux a Bernard z Clairvaux*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-423-6.

KORN, Dan. *Lectio Divina: How to Pray Sacred Scripture, Liguori, Missouri: Liguori Publications Liguori*, 2012. ISBN 978-0-7648-2178-3.

KRČEK, Jakub. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2013. ISBN 978-80-261-0250-2.

LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 80-7021-536-4.

LOMIČKOVÁ, Radka. *Mluvit mlčky: znaková řeč ve středověkých kláštorech*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3284-1.

LOUF, André. *V milosti Boží: rozhovor s trapistou*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 80-7192-835-6.

MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2001. ISBN 80-7266-083-7.

MERTON, Thomas. *Kontemplativní modlitba*. Praha: Zvon, 1993. ISBN 80-7113-083-4.

MERTON, Thomas. *Vody Siloe*. Praha: Krystal OP, 2007. ISBN 978-80-85929-90-4.

NIGG, Walter, Marie KYRALOVÁ, BENEDIKT Z NURSIE a ŘEHOŘ I. *Benedikt z Nursie: otec západního mnišství: esej*. Přeložila Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-040-0.

OBRECHT, Edmond M. *Trappist Monks- A Short History*. Shamrock Eden Publishing, 2011

ROYT, Jan, Anselm SKŘIVÁNEK a Ondřej KOUPIL. *Břevnovský klášter: historie kláštera, průvodce, benediktinský život*. 2., upr. a dopl. vyd. Praha: Benediktinské arcidiocésní sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2011. ISBN 978-80-86882-15-4.

Řehole Benediktova s Prokopem Siostrzonkem. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 8071929646.

Saint Benedict, *The rule of Saint Benedict*, Christ the King Library, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2017, ISBN 978-1548803049 .

SAMUEL. *Na ohnivém voze*. Praha: Triáda, 2008. ISBN 978-80-86138-83-1.

SEKYRKA, Tomáš, Stanislav BOLOŇSKÝ a Petr JANŽURA. *Sv. Vojtěch: život a smrt mučedníka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-187-4.

SKŘIVÁNEK, Anselm Pavel. *Počátky benediktinských klášterů v českých zemích*. Salve 16 (2006), č. 1, s. 22–36.

Soukup, Jan - Klášter trapistů v Novém Dvoře v Toužimi. Soukup, Jan. In: České památky. Časopis pro přátele památek a historie / Plzeň: Český svaz ochránců památek 14, č. 2, (2003), s. 2–4.

STEHLÍKOVÁ, Dana. *Břevnovský klášter: Průvodce výstavou, kostelem a kryptou*. Praha: Unicornis, 1993.

SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5.

VLČEK, Pavel, Dušan FOLTÝN a Petr SOMMER. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-17-6.

ZESCHICK, Johannes Nepomuk. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*. Praha: Benediktinské arcidiecéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2007. ISBN 978-80-86882-04-8.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Opatství: Nový Dvůr [online]. OCSO [cit. 2018-03-02]. Dostupné z: <http://novydvur.cz/>

Český západ, o. p. s. [online]. Dobrá Voda [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: <https://cesky-zapad.cz/>

The Order of Cistercians of the Strict Observance [online]. OCSO [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.ocso.org/>

Klášter Plasy [online]. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs>

Atelier-Soukup [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.atelier-soukup.cz/index.php?goto=reference&kid=4&cislo=9>.

Trapistický klášter Naší Paní nad Vltavou: Trapistky v české zemi [online]. 2007 [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <https://www.trappistevitorchiano.it/storia-fondazioni-nasi-pani-cz.asp>

The Thomas Merton Center at Bellarmine University [online]. [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <http://www.merton.org/>

Lay Cistercians: Monastery of The Holy Sprit [online]. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <http://www.trappist.net/about/lay-cistercians>

Lay Cistercians of Gethsemani Abbey [online]. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <https://laycisterciansofgethsemani.org/about-us/>

7 RESUMÉ

I chose the theme of: *Cistercian Order of Strict Observation with focus on monastery in Nový Dvůr* because of my interest in religious themes. Another reason was my previous bachelor's work, which was centered around mapping the influence of the premonstratensian order in Teplá monastery. I managed to prove the influence the monks had on the society, such as founding cities, building schools and education for the young. Coming from that, I became to wonder, if the trappist monks in Nový Dvůr, located few kilometres from Teplá, had also any influence on the society or not.

The project is also aimed to map the formation and the development of the trappist order. The project is processed on a culturally historical level. I used the analytic method based on an analysis of available literature and also methods of description of historical and cultural periods, analysis of monk's life in monasteries and comparison of individual themes.

This development related to the comparison of Benedictine and Cistercian society, which are inherently connected to the creation of trappists, since they are derived from the same thoughts and way of life.

First chapter attempted to outline the beginnings of monkhood, which relate to benedictines and the Rules of Saint Benedict. Closer look was taken at the organization of the order, regular day, their spirituality and also their arrival to Czech. Second chapter is of a similar structure, but oriented on the Cistercian order. It also includes a comparison with pre-existing benedictines. Their differences and in contrast, what they had in common. I concluded that the cistercians began to feel that benedictines are moving away from the ideas of Benedict of Nursia. Third chapter is aimed at cistercians of strict observation, yet again about their history, founder, organization and differences between them and cistercians. Cistercians were formed from the benedictine's reform, yet they began to share the same way of life after some time. They began to collect property and thus to distance themselves from the original ideas of the Rule. Reform group labelled strict observation was created, to return to the original ideas of Benedict of Nursia. In the end it formed as an independent order with monasteries Sept-fons and La Trappe in charge. Trappist, thanks to the Great French Revolution, were operating in different parts of the world. They

even had an outpost in North America, which was mainly focused on educating locals. Which was against the order's mission. The Order of Trappists is supposed to be contemplative. Fortunately, after the revolution ended, they returned to France and to their ordinary ways of life. Otherwise they would diverge away from the Rule of Saint Benedict.

In every chapter I also focused my attention to the development of sign language inside the monasteries, since it is tied together with monkhood. I found that, it has fallen into decline, same as the orders themselves, but thanks to trappists it is still being kept alive. Even though, it is not used as much today, it is still a part of a monk's life.

I brought myself to the conclusion, that monasteries were being developed over the course of history and differed themselves by their missions. Monks reacted to changes in society and adapted to the times, which they have lived in, but they still had several common attributes, such as following the Rule of Saint Benedict of Nursia. Common phrase for benedictines, cistercians and trappists became: „*Ora et labora.*“

Going forwards, my attention was focused on monastery in Nový Dvůr, on their lives, spirituality and I also expanded this part by method of personal interview with brother Josef. In the end I tried to deduce their influence on the society and also West Bohemia, where the monastery is located. I deduced that, their influence is mostly of spiritual nature. They are able to offer help in search for a God. They also offer visitors to spend several days at the monastery. For this, they have built a guest house and plans for chapel of Stella Matutina, which will be used mainly for visitors, are also in motion. Trappists do not teach, or build school. Their mission is mainly about the journey to God. Their order is contemplative and protect their privacy by secluding themselves from the society.

However, monks from Nový Dvůr monastery took part in formation of *Sdružení Český západ*, which helps socially unfortunate to return back to the normal life. They felt, that they owed it to them, after building the monastery in their vicinity.

Because of reach of my master's degree and the historical development of all three orders, it must be emphasized, that some parts could have been processed better, for example by form of a more in-depth study. Because of

absence of czech sources, the work could have benefited from more space dedicated for themes such as arrival of trappists into Bohemia, or complete comparison between trappists and cistercians.

8 PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Obrázek č. 1: Svatý Benedikt z Nursie

Obrázek č. 2: Svatý Bernard z Clairvaux

Obrázek č. 3: Opatství Sept-Fons

Obrázek č. 4: Armand Jean Le Bouthillier de Rancé

Obrázek č. 5: Klášter La Trappe

Obrázek č. 6: Nový Dvůr v roce 1999

Obrázek č. 7: Klášter Nový Dvůr

Obrázek č. 8: Dům pro hosty

Obrázek č. 9: Klášter Nový Dvůr

Obrázek č. 10: Ovčín v Novém Dvoře

Obrázek č. 11: Klášter Nový Dvůr zevnitř

Obrázek č. 12: Socha mnicha

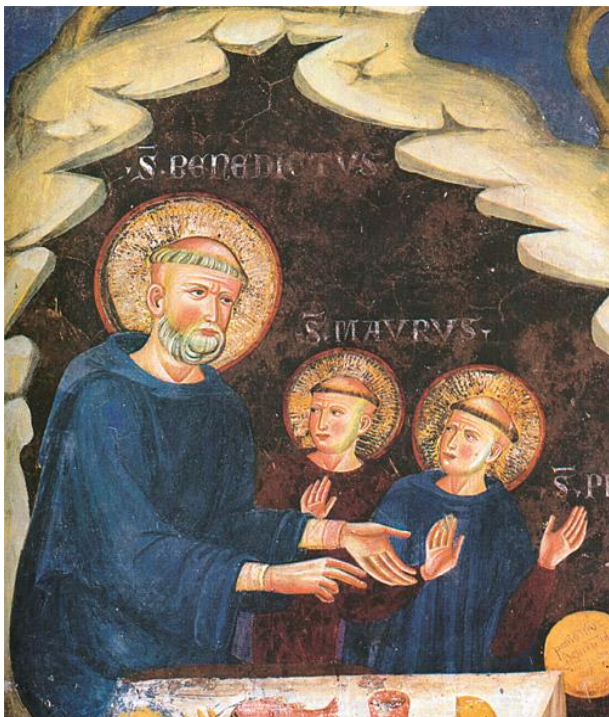
Obrázek č. 13: Výstavba nové kaple pro hosty

Obrázek č. 14: Půdorys kaple Stella Matutina

Obrázek č. 1

Benedikt z Nursie

Dostupné z: <https://www.trappistevitorchiano.it/storia.asp>

Obrázek č. 2

Bernard z Clairvaux

Dostupné z: <https://www.trappistevitorchiano.it/storia.asp>

Obrázek č. 3

Opatství Sept-Fons

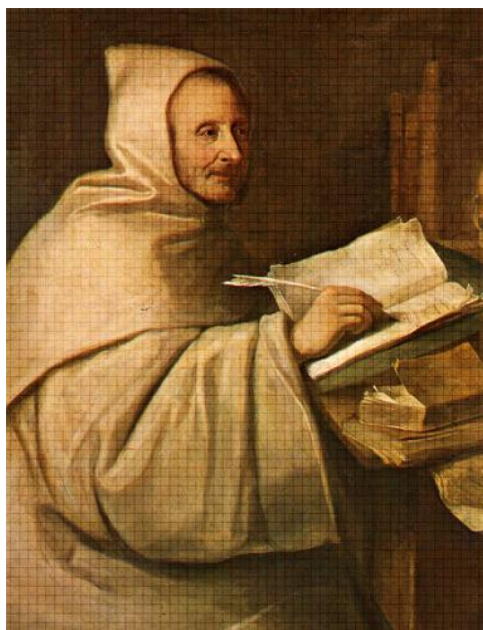
Dostupné z: <https://www.photo-luc-olivier.fr>

Obrázek č. 4

Armand Jean Le Bouthillier de Rancé

Dostupné z: <https://www.trappistevitorchiano.it/storia.asp>

Obrázek č. 5

Opatství La Trappe

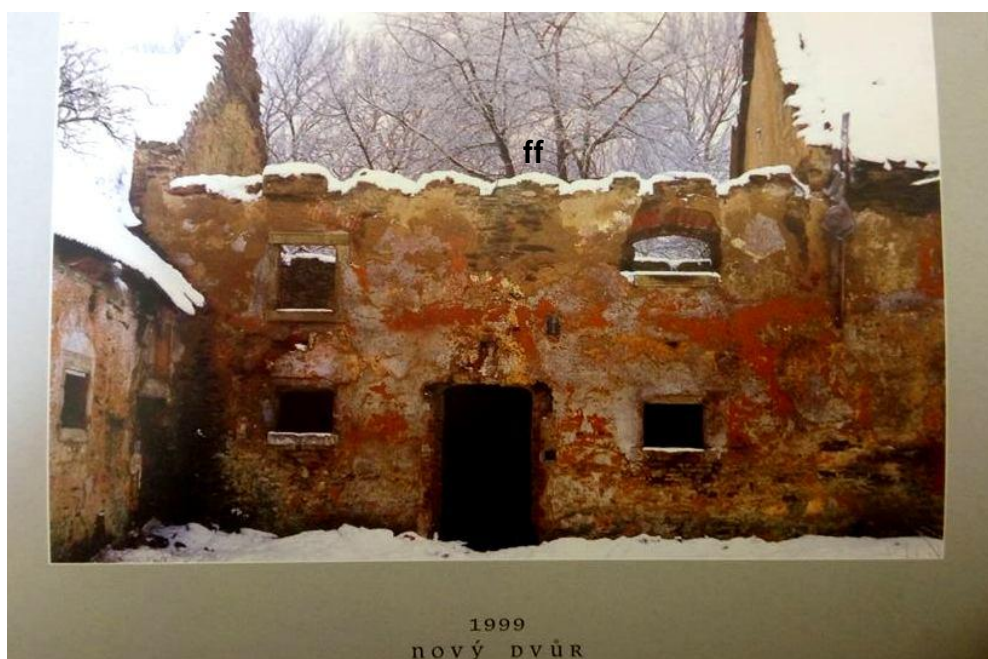
Dostupné z: <http://www.ocso.org/monastery/la-trappe/>

Obrázek č. 6

Nový Dvůr v roce 1999

Zdroj: informativní leták kláštera Nový Dvůr

Obrázek č. 7

Klášter Nový Dvůr, Foto: autor, 2017.

Obrázek č. 8

Dům pro hosty, Foto: autor, 2017.

Obrázek č. 9

Klášter Nový Dvůr, Foto: autor, 2017.

Obrázek č. 10

Ovčín v Novém Dvoře, Foto: autor, 2017.

Obrázek č. 11

Klášter Nový Dvůr zevnitř, Foto: autor, 2017.

Obrázek č. 12

Socha mnicha, Foto: autor, 2017.

Obrázek č. 13

Výstavba kaple pro hosty, Foto: autor, 2018.

Obrázek č. 14

Půdorys kaple Stella Matutina

Dostupné z: http://www.novydvur.cz/cz/stella_matutina.html

